

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Ema Lavrič

Biti biološki otrok v rejniški družini

Magistrsko delo

Ljubljana, 2019

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Ema Lavrič

Biti biološki otrok v rejniški družini

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo z družino

Mentorica: dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič

Ljubljana, 2019

Zahvalila bi se mentorici dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič za vso usmerjanje, spodbude in potrpežljivost, ki so mi pomagale doseči zastavljen cilj.

Posebna zahvala gre mojemu partnerju Teodorju, ki me je ves čas študija in pisanja magistrskega dela spodbujal in podpiral. Brez tebe nebi bila tu, kjer sem.

Biti biološki otrok v rejniški družini

Povzetek magistrskega dela

V svojem magistrskem delu sem raziskovala vlogo bioloških otrok v rejniških družinah. Pogosto je vloga bioloških otrok spregledana ali pa celo zanemarjena, saj je vsa pozornost usmerjena v rejniške otroke, ki po navadi potrebujejo več pomoči. Vendar pa to ni zadosten razlog, da so biološki otroci povsem spregledani in izpuščeni iz celotnega procesa. V magistrski nalogi sem si postavila vprašanja, kako so biološki otroci pripravljeni na prihod rejniških otrok in kdo jih na to pripravi, ali se v družini zaradi novega člana zgodijo kakšne spremembe in, če se, kakšne. Dotaknila sem se tudi področja odločanja – ali so biološki otroci povabljeni v odločanje glede rejništva, ali se njihovo mnenje sliši in sprejema. Kot zadnje pa sem se spraševala o vlogi socialne delavke oziroma socialnih služb na splošno, kakšna je njihova vloga oziroma pomen, ali se te posvečajo biološkim otrokom in ali se dopušča glas otroka.

V teoretičnem delu sem opredelila socialno delo in opisala njegov razvoj. Nato sem spregovorila o osnovah socialnega dela: o metodičnih načelih, sistemskem nauku in načinih ravnanja. Za tem sem poglavje namenila socialnemu delu z družino, pri tem sem opredelila družino in delo na dveh ravneh, ki je nujno za dobro opravljeno delo. Na koncu sem se osredotočila na spremembe v družini, in sicer na položaj in vlogo otroka v družini, na spremembe pri delitvi dela, komunikaciji in hierarhiji ter o zavezi med staršema, ki je v primeru rejništva nujna. Zaključila sem s poglavji o sodelovanju socialne delavke z družino ter o spoštovanju otroštva in glasu otroka.

V empiričnem delu sem opravila šest intervjujev z biološkimi otroki, ki živijo v rejniških družinah. Intervjuje sem kvalitativno analizirala s postopkom kodiranja, na podlagi pridobljenih podatkov pa sem prišla do rezultatov in sklepov.

Ugotovila sem, da so biološki otroci na prihod rejniških otrok redko pripravljeni, kadar so, je to le z nekimi splošnimi informacijami oziroma kot seznanitev. Menim, da je s tem, kako je otrok pripravljen na rejništvo, povezano tudi to, da bolj kot je otrok pripravljen, več kot ima informacij, bolj je tudi vabljen k odločanju glede rejništva, in obratno. Iz raziskave se je pokazalo, da se s prihodom rejniškega otroka zgodi tudi veliko sprememb na področju komunikacije, hierarhije in tudi razporeditve nalog in časa. Zadnja ugotovitev, do katere sem prišla, je, da se socialne delavke na splošno ne posvečajo dovolj biološkim otrokom ter jih pogosto ne povprašajo po njihovem mnenju in jih ne povabijo k sodelovanju.

Ključne besede: rejništvo, biološki otrok, delo z družino, sodelovanje, glas otroka, socialna delavka, odločanje, spremembe.

Being a biological child in foster home

Master's Thesis Abstract

In my master's degree thesis I was researching the role of biological children in foster families. The role of biological children is often overlooked or even neglected, since all the attention is directed towards foster children, who usually need more help. But this is not reason enough for overlooking and leaving out biological children from entire process. In my dissertation I have researched how biological children are being prepared for foster children's arrival and who prepares them, are there any changes in the family since the new member has arrived and if there are, what kind. I was also researching the decision-making area, are the biological children invited into making decisions about foster care and is their opinion heard and accepted. At the end I wanted to know more about the role of social worker or social services in general. What is their role or importance, are social workers spending time with biological children and if child voice is allowed.

In the theoretical part I defined social work and described its development. Later on I wrote about social work's basis- methodic principles, systemic moral and ways of practice. After that I paid attention to social work with family, where I defined family and working on two levels, which is a must for a work well done. At the end I focused on changes in the family, namely position and role of child, changes in work-sharing, communicating and hierarchy, and about alliance between parents which is crucial in fostering. I ended with a chapter about cooperation between social services and family and about respecting childhood and voice of a child.

In the empirical part of the thesis I have interviewed 6 biological children from foster families. I qualitatively analysed and coded the interviews. On the base of the data I collected I was able to present my results and came to a specific conclusions.

I have concluded, that biological children are rarely prepared for the arrival of foster children and when they are it is just with basic information. I think that the way child is prepared and the amount of information he has affects the amount of his role in deciding about foster care. The research showed that with the arrival of foster care many changes are related, such as way of communicating, hierarchy and work and time arrangement. The last conclusion I came to was that social workers are not devoting enough time to biological children and are not inviting them to participate and tell their opinions.

Keywords: foster care, biological child, working with family, cooperation, child's voice, social worker, decision-making, changes.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	TEORETIČNI UVOD.....	3
3	ZNANOST IN STROKA SOCIALNEGA DELA	4
3.1	Opredelitev socialnega dela	4
3.2	Razvoj socialnega dela.....	5
3.3	Sistemiški nauk o socialnem delu	6
3.4	Metodična načela socialnega dela.....	7
3.5	Načini ravnanja v socialnem delu	9
4	KONCEPT REJNIŠTVA V SOCIALNEM DELU	12
4.1	Vloge v družini	16
5	SOCIALNO DELO Z DRUŽINO.....	18
5.1	Definiranje družine	18
5.2	Socialno delo z družinami: delo na dveh ravneh	20
6	SPREMEMBE V DRUŽINI	23
6.1	Položaj in vloga otroka v družini	23
6.2	Delitev dela, komunikacija, hierarhija v družini.....	25
6.3	Zaveza med staršema	29
6.4	Sodelovanje socialne delavke z družino	31
6.5	Spoštovanje otroštva in glas otroka	32
7	FORMULACIJA PROBLEMA.....	34
8	METODOLOGIJA	36
8.1	Vrsta raziskave.....	36
8.2	Merski instrument in viri podatkov.....	36
8.3	Populacija in vzorčenje	36
8.4	Zbiranje podatkov	36
8.5	Obdelava in analiza podatkov	37
9	REZULTATI IN RAZPRAVA.....	40
9.1	Prihod.....	40
9.2	Spremembe	42
9.3	Odločanje	44
9.4	Socialna delavka	45
10	SKLEPI	48
11	PREDLOGI.....	49
12	VIRI IN LITERATURA	50
13	PRILOGE.....	52
13.1	Priloga 1: Vprašalnik	52
13.2	Priloga 2: Kodiran intervju A	52

13.3	Priloga 3: Kodiran intervju B.....	55
13.4	Priloga 4: Kodiran intervju C.....	57
13.5	Priloga 5: Kodiran intervju Č.....	61
13.6	Priloga 6: Kodiran intervju D	64
13.7	Priloga 7: Kodiran intervju E.....	69
13.8	Priloga 8: Osno kodiranje intervjujev	72

1 UVOD

Rejništvo je institucionalna oblika skrbi za otroka, ki v določenem času v svoji družini nima dobrih razmer za življenje in mu morajo država in stroke zagotoviti dobre varne pogoje za rast in razvoj v skladu z vsemi temeljnimi pravicami otroka, zunaj njegove družine. Namestitev v rejniški družini je ena od možnih oblik podpore in pomoči otroku in njegovi družini. Slovenska zakonodaja definira namestitev v rejništvo kot začasen ukrep, saj se že sama odločitev za življenje otrok v rejniški družini povezuje z nalogo, da se hkrati začne projekt podpore in pomoči družini, da bi premagala, spremenila, omilila tiste okoliščine, ki so zahtevale izločitev otroka in namestitev v rejniško družino (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019).

Rejništvo je v Sloveniji še vedno zelo razširjeno, a kljub temu z določenih vidikov še dokaj neraziskano. Čeprav naj bi bilo rejništvo začasen ukrep, se vse pre pogosto dogaja, da je rejniški otrok nameščen v rejniški družini do rane mladosti. Prav zaradi tega je toliko bolj pomembno, da so na to pripravljeni vsi vpleteni, da se socialna delavka z njimi pogovori in razreši vse možne dileme.

Socialna delavka mora imeti za delo z družino zelo širok spekter znanj: od definicij družine do konceptov pomoči in navsezadnje do načinov dela v socialnem delu z družino. Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019) povesta, da je predmet socialnega dela z družino soustvarjanje rešitev za kompleksne psihosocialne probleme družin. V delovnem odnosu z družino se soustvarjajo izvirni delovni projekti pomoči. Fokus je jasen: socialno delo z družino je usmerjeno k rešitvi, proces pomoči pa je ustvarjanje rešitev.

Z vsako družino je treba delati celostno, na dveh ravneh. Tako sodelujemo z družino kot celoto in zagotavljamo, da je vsak član slišan. Socialna delavka mora izkoristiti svoja znanja in v iskanje želenih izidov vpeti vse člane družine. Hkrati mora soustvariti pomoč in podporo za spremembe v odnosih, ki jih družina potrebuje. V sodelovanju z obema družinama v delovnem odnosu je pomembno, da vzporedno vodimo dva procesa: proces stabilizacije za instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje dobrih izidov tako, da vzpostavljamo izvirni delovni projekt pomoči in proces raziskovanja, samoraziskovanja, soraziskovanja družine ter z družino najpogosteje že v procesu dela individualne projektne skupine, saj ga potrebujemo v raziskovanju želenih izidov. V procesu raziskovanja za dobre izide mora družina postati bolj razvidna (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019).

Da pa družina lahko postane razvidna, moramo dopustiti, da se sliši glas vseh udeležениh, tudi glas otroka. Tu se mi zdi zelo smiselno navezati se na Tima Loremana (2009), ki v svoji knjigi *Spoštovanje otroštva* odlično ubesedi, kako zelo smo odrasli zasedli in zakrili svet otrok, kakor smo znali, razumeli in potrebovali. Loreman (2009, str. 117) pravi, da otroštvo spoštujemo, če varujemo posebnosti tega življenjskega obdobja, ki je v nevarnosti, da ga docela določimo in zapolnimo odrasli. Loreman v svoji knjigi opozori, da otroci danes skorajda nimajo več prostega časa, s katerim bi lahko razpolagali sami.

Prav tako Loreman trdi, da smo veliko večino strokovnega znanja o otrocih zbrali odrasli brez udeležnosti otrok, brez njihovega glasu. Njegov seznam ovir, ki otežijo ali onemogočijo spoštovanje otroštva, pokaže, da so ovire povsod: kulturne vrednote, verovanja, vpliv medijev, tehnologija ipd. (Loreman, 2009, str. 116).

2 TEORETIČNI UVOD

Rejništvo je v Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD-B) opredeljeno kot »... posebna oblika varstva in vzgoje otrok, nameščenih v rejniško družino na podlagi zakona, ki ureja družinska razmerja ali drugega zakona in je namenjeno otrokom, ki začasno ne morejo prebivati v biološki družini«. V 33. členu istega zakona pa piše, da je za namestitev otroka v rejniško družino treba pripraviti tako otroka in njegove starše kot tudi rejnika in rejniško družino (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2019).

Žal se je v praksi izkazalo, da rejniške družine žal nihče ne pripravi na prihod otroka. Čeprav so v proces rejništva vpeti vsi člani rejniške družine, se o tem največkrat razpravlja le z nosilcem rejniške dejavnosti in njegovim zakoncem/partnerjem. V tej fazi priprave družine na prihod rejniškega otroka je nujno, da socialna delavka z družino dela na dveh ravneh.

Formulacija socialnega dela z družinami na dveh ravneh zajame kompleksnost socialnega dela tako, da takoj definiramo pomoč in podporo družini kot delo na virih moči v družini sami ter kot soustvarjanje izvirnega delovnega projekta pomoči in sprememb, ki jih družina potrebuje, da bi sestavila nova življenja. Formulacijo »dve ravni« potrebujemo, čeprav je okorna, da bi razložili in zagotovili oboje: soustvarjanje želenih izidov, mobilizacijo za delo na rešitvah in soustvarjanje sprememb v družinski skupini, ki jih družina potrebuje, da bi uresničila želene izide (Čačinovič Vogrinčič, Gabi: Socialno delo z družino: soustvarjanje procesov podpore in pomoči v: Kodele T., Mešl, N., 2016, str. 25).

V rejništvu je zelo pomembna vloga socialne delavke, saj je ta povezovalni člen med biološko in rejniško družino, prav tako pa naj bi bila zaveznik vseh članov družine in naj bi jim omogočala odprt prostor za pogovor.

Delo v rejniškem sistemu je za centre za socialno delo težavna, zahtevna in kompleksna naloga, naloga, ki potrebuje čas, da se ustvarijo institucionalni in strokovni pogoji za delo. Stroka socialnega dela je odgovorila na vprašanje, kako ravnati, in s svojimi koncepti seveda institucije, predvsem pa centre za socialno delo, postavila pred kompleksne zahteve za spremembo organiziranosti. Treba je vzpostaviti sodelovanje med vsemi udeleženi v rejniškem sistemu na način delovnega odnosa, ki omogoča soustvarjanje sprememb in podpore otroku, tako da vsi prispevajo svoj delež ter s tem soustvarjajo boljše pogoje za sodelovanje in življenje (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 136, 137).

3 ZNANOST IN STROKA SOCIALNEGA DELA

3.1 Opredelitev socialnega dela

Ker je socialno delo kompleksen družbeni pojav, s kratko, jasno definicijo ni mogoče zajeti vseh njegovih vidikov. Zelo pomembno se mi zdi, da se v definiciji zajameta teorija in praksa socialnega dela, zato se mi tu zdi ustrezno navesti definicijo Nacionalnega združenja socialnih delavcev ZDA, ki pravi: »Socialno delo je:

- a) uporabna znanost za pomoč ljudem, da bi dosegli zadovoljivo raven psihosocialnega funkcioniranja. Profesionalna pomoč posameznikom, skupinam ali skupnostim, da dosežejo ali ohranijo sposobnosti socialnega funkcioniranja, in ustvarjanje družbenih razmer, ki to omogočajo;
- b) praksa socialnega dela, ki jo sestavljajo profesionalna uporaba vrednosti, načel in tehnik, ki vodijo do:
 - pomoči ljudem, da pridejo do potrebnih storitev,
 - zagotovitev svetovanja in psihoterapije posameznikom, družinam in skupinam,
 - pomoči skupinam in skupnostim, da si zagotovijo ali izboljšajo zdravstvene storitve,
 - sodelovanja pri oblikovanju ustrezne zakonodaje.

Praksa socialnega dela zahteva znanja o človekovem razvoju in vedenju o socialnih, gospodarskih in kulturnih institucijah in o interakcijah med vsemi navedenimi dejavniki« (Standardi in normativi socialnih služb, Nacionalno združenje socialnih delavcev ZDA, Washington 1973, V: Barker, 1995: 357–358).

Pri definiciji Nacionalnega združenja socialnih delavcev ZDA se mi zdi smiselno omeniti in dodati manjkajoči, a hkrati ključni element teorije in prakse v socialnem delu, znanje o tem je nujno potrebno za dobro opravljanje socialnega dela, in sicer, kako pomagati, kako zagotoviti ipd. Če se tu navežem na definicijo, ki sta jo podali Mešl in Čačinovič Vogrinčič: »Predmet socialnega dela je reševanje kompleksnih psihosocialnih problemov ljudi. Predmet so procesi soustvarjanja pomoči in podpore na vseh ravneh življenja« (2019, str. 19), vidimo, da je poudarek na soustvarjanju, česar v predhodni definiciji ni. V definiciji Nacionalnega združenja socialnih delavcev ZDA se ne omenjajo posamezna področja socialnega dela (z družino, mladimi ipd.). V definiciji znanosti in stroke socialnega dela ni mogoče – in ni treba – zajeti vse raznolikosti in kompleksnosti področij človekovega življenja, s katerimi se

ukvarjamo, dovolj je, da jih označimo z usmerjenostjo znanosti in stroke: v soustvarjanje rešitev za kompleksne psihosocialne probleme ljudi na vseh ravneh.

Tu se mi zdi nujno omeniti Lüssijev sistemski nauk (1990), v katerem lepo opiše metodična načela sistemskega socialnega dela in načine ravnanja v socialnem delu. Znanje o obojih je nujno, da lahko dobro, konkretno, specifično definiramo in izvajamo socialno delo.

Socialno delo se osredotoča na spremembe, bodisi na mikro ravni (pri posamezniku ali v njegovi družini), mezo ravni (v soseski, v sorodstvu) ali na makro ravni (v družbi).

3.2 Razvoj socialnega dela

Pri opredelitvi razvoja in spreminjanja stroke socialnega dela se lahko opremo na O'Hanlonovo (1993) opredelitev spreminjanja procesov. Procese spreminjanja koncepta pomoči sicer opisuje za stroko psihoterapije, vendar značilnosti procesa gotovo veljajo tudi za razvoj koncepta pomoči v socialnem delu. Čačinovič Vogrinčič (1996) je O'Hanlonovo videnje prenesla v slovensko socialno delo ter s tem poskrbela za dobro izhodišče razumevanja teorije pomoči v sedanjosti in ubesedenje sprememb v prihodnosti.

Prvi val v psihoterapiji je temeljil na patologiji. Drugi val je bil usmerjen v problem in reševanje problema. Tretji se je usmeril v rešitve in iskanje rešitev. Četrty val prihaja, vendar še nihče nima imena zanj. (O'Hanlon, 1993, str. 3)

V O'Hanlonovi interpretaciji je prvi val usmerjen v preteklost, analizo primanjkljaja, v travmo in umeščanje diagnoze v izhodišče spremembe, ki se zahteva od pacienta. V socialnem delu val, osredotočen na patologijo, definira uporabnika kot na primer odvisnika, nasilneža, družine so neurejene. V socialnem delu prvi val tudi pokaže ujetost nastajajoče teorije pomoči v psihoanalitično teorijo, ki je v praksi ni bilo mogoče uspešno uporabiti.

Zato je nujno, vsaj v socialnem delu, sledil drugi val: usmerjenost v probleme in njihovo reševanje. V petdesetih letih je socialno delo prvo za jasno usmerjenostjo v probleme oziroma v reševanje problema začelo postavljati temelje stroke in pozneje znanosti. Usmerjenost v problem je povzročila delo v sedanjosti in, še pomembneje, problem se je ločil od osebnosti.

Tretji val je prinesel pomembno spremembo usmerjenosti k rešitvi, a je še vedno strokovnjak pojmovan kot tisti, ki prinese rešitev. V socialnem delu je tretji val v tistem času prinesel sistemsko teorijo (Lüssi, 1991) kot pomembno izhodišče za nastajajočo teorijo socialnega dela.

Takratna formulacija »četrtega vala« je na način, ključen za socialno delo, postavila v središče značilnosti odnosa in procesa med udeleženiimi v procesih pomoči. To je bila

spodbuda, da redefiniramo proces pogovora, sporazumevanja in dogovora na ključni točki odnosa: pomoč se soustvarja v procesu, ki ga zagotovi delovni odnos. Četrty val smo poimenovali kot konstruktivno socialno delo, kot pravita Parton in O'Byrne (2000), v vseh za prakso pomembnih elementih: poudarek je na procesu soustvarjanja novih rešitev. V središču dela je pogovor. V specifični, za teorijo in prakso v Sloveniji razviti interpretaciji »četrtega vala« smo v središče koncepta pomoči postavili proces soustvarjanja zelenih izidov, ki temelji na delu s perspektive moči (Saleebey) in etike udeležnosti (Hoffmann) (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 27–28).

3.3 Sistemski nauk o socialnem delu

Ko govorimo o razvoju socialnega dela in o tem kot o stroki in znanosti, je treba nujno omeniti in opredeliti Lüssijev sistemski nauk o socialnem delu (1990), metodična načela systemskega socialnega dela in načine ravnanja v socialnem delu.

Sistemske usmerjeni socialni delavec si prizadeva, da bo imel systemske perspektive vselej odprte v vsej širini: od najmanjšega socialnega sistema do problemskega vidika celotne družbe. Pojem socialno delo se v okviru tega nauka reduktivno izenačuje s pojmom »socialno svetovanje«. S pojmom »nauk o socialnem delu« pa Lüssi razume praktično teorijo poklica, ki socialnemu delavcu pojasnjuje, kaj je njegova poklicna naloga, s kakšnimi sredstvi razpolaga in iz česa je sestavljena metodika socialnega dela.

Pravi nauk o socialnem delu ima tri bistvene značilnosti. Prvič *usmerjen je k praksi*: izhaja iz praktičnih poklicnih izkušenj ter je namenjen osvetljevanju in določanju realne prakse socialnega dela. Drugič *specifičen* je za socialno delo: socialno delo pojmuje iz njega samega in se s tem izogne usodnim poklicnim nesporazumom, ki nastajajo tam, kjer se teorija socialnega dela utemeljuje na konceptih, ki ne izhajajo iz socialnega dela. In tretjič *je koncentriran nauk*: določa osredje socialnega dela in daje s tem lastno osrednjo teorijo socialnega dela; obilica potencialnega, za socialno delo relevantnega znanja se je reducirala na tisto, ki je za socialno delo tipično, in se stopila v stvarno koherentno, systemsko celoto. Tukaj se mi zdi nujno poudariti, da systemski nauk ne spregleda oziroma se zanima za spoznanja, ki jih pridobimo z delom na primerih, vendar pa ta pridobljena znanja postavlja v širši okvir ter jih znotraj tega modificira in relativizira (Lüssi, 1990).

Na splošno bi lahko rekli, da je naloga socialnega dela reševanje socialnih problemov, vendar pa je za systemski nauk o nalogah socialnega dela značilno troje.

Prva značilnost je, da se socialni problem v sistemsko-teoretski perspektivi reševanja socialnih problemov osmišlja kot funkcionaliziranje socialnih problemskih sistemov. Druga značilnost je, da se pojem stranke pregleda ter se tako ukineta potrebnost stranke in osredotočenost nanjo. Tretja značilnost pa je, da se socialno delo obravnava kot družbena instanca, ki mora prispevati k funkcionaliziranju obsežnega makro sistema družbe.

Težišče nauka o socialnem delu je v poglavju o metodah. Obstajata dve pojmovni kategoriji, ki določata Lüssijev nauk o metodah socialnega dela: metodična načela socialnega dela in načini ravnanja v socialnem delu.

Lüssi je prvi, ki je opisal načine ravnanja, s čimer je potrdil posebne oblike in načine ravnanja, ki se dogajajo le v socialnem delu. Njegovi koncepti so nepogrešljivi del za razumevanje temeljev socialnega dela. Glede na načine ravnanja se dejavnostni spekter svetovanja v socialnem delu deli na šest področij: svetovanje, pogajanje, intervencija, zastopanje, priskrba, oskrba.

3.4 Metodična načela socialnega dela

Lüssijevo pojmovanje systemskega socialnega dela najboljše ilustrirajo metodična načela socialnega dela in prav metodična načela nujno potrebujemo, da bi izpopolnili socialnodelovno ravnanje v delovnem odnosu. Načela razvidno opišejo, kako socialni delavec pojmuje rešitev, njegov miselni pristop (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Načelo vsestranske koristnosti govori o tem, da socialni delavec vzpostavi projekt za rešitve tako, da upošteva interese vseh udeležениh v problemu, kar pomeni, da dogovorjena rešitev vsem prinese uresničljivo korist (Čačinovič Vogrinčič, 2006). Systemsko usmerjeni socialni delavec se bori za to, da pri udeležencih v problemu zbudi uvid, da bo vsem v kar največjo pomoč, če bodo upoštevali želje in interese drug drugega (Lüssi, 1990).

Načelo interpozicije pravi, da systemsko delujoči socialni delavec v okviru problemskega polja poišče mesto udeležencev v problemu in si tam prizadeva ostati v celotnem procesu reševanja problema (Lüssi, 1990). Interpozicija pomeni vlogo, ki socialnemu delavcu omogoči spreminjanje bližine/oddaljenosti, empatijo in sočutje ali, kot pravi Stierlin (1987), »vsestransko pristranost« in distanco, ki je nujna za ravnanje, za akcijo, za projekt rešitve. To načelo usmerja socialno delavko, delavca k temu, da družini reflektira svoje ravnanje kot socialno delo in povzame konkreten primer ustvarjanja rešitve tako, da vanj vnese vse prispevke skupaj z lastnim razumevanjem situacije in do zdaj oblikovanimi predlogi, da bi se lahko nadaljeval razgovor o možnih rešitvah (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Načelo komunikacije (kontakta) pove, da sistemsko usmerjeni socialni delavec išče stik z vsemi udeleženci v problemu. Socialni delavec vzpostavi kontakt z vsemi udeleženi v problemu, vzpostavi neposredno komunikacijo z vsemi, ki so vpleteni v problem oziroma lahko prispevajo k rešitvi, saj spodbuja, omogoča in vzdržuje komunikacijo (Čačinovič Vogrinčič, 2006). Po Lüssiju načelo kontakta omogoča, da sistem udeleženi v problemu postane razviden ter da ta sistem lahko spreminjamo in ga funkcionaliziramo.

Načelo instrumentalne definicije problema povezuje v celoto vse za reševanje problema pomembne osebe glede na skupno dožemanje problema in skupno zamisel njegove rešitve. S tem ko za problem pomembna oseba sprejema definicijo problema, se spremeni v osebo, ki je v rešitvi udeležena; definicija socialnega problema ima povsem operacionalen pečat; določa delne cilje in opravilne korake v reševanju problema ter tako daje vsakemu udeležnemu naloge ravnanja. Če se socialnemu delavcu posreči resnično instrumentalna definicija problema, je s tem ustvaril temelj sistemskega procesa, njegovega reševanja in s tem velik del sistemsko operacionalizirajočega dela (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Socialno ekološko načelo vsebuje dve osrednji metodični maksimi socialnega dela. Prvič, socialni delavec mora v svojem delovanju za reševanje problema aktivirati, krepiti, podpirati in funkcionalizirati primarno obstoječe socialne mreže ter tistim udeležencem v problemu, ki jim trdna socialna mreža manjka, le-to vzpostaviti, če je le mogoče, v njihovem življenjskem kontekstu (*maksima aktiviranja naravne socialne mreže*). Uporabniku, ki nima nosilne mreže za svoje življenje, jo pomaga oblikovati v naravnem socialnem kontekstu. Druga socialno-ekološka maksima zapoveduje socialnemu delavcu, da v naravna socialna medsebojna življenjska razmerja posega zadržano in skrbno ter samo toliko, kolikor je v danih okoliščinah nujno (*maksima najmanjšega možnega vpletanja*) (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Načelo pogajanja je po Lüssiju »kraljevska pot« za reševanje kompleksnih socialnih problemov. Ustvarjanje rešitev je strukturirano kot pogajanje, ki ga vodi socialni delavec, ob upoštevanju načela interpozicije. Socialni delavec vselej poskuša iz udeležencev v problemu – in prav tako iz tretjih, ki so za rešitev problema pomembni – napraviti udeležence v pogajanju. Naloga socialnega delavca je, da vzdržuje proces oblikovanja sporazuma, uresničljivega dogovora o možnem (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Načelo sodelovanja govori o sodelovanju s tako imenovanimi »tretjimi«, ki jih pri delu z družino potrebujemo. »Tretji« v problemu niso neposredno udeleženi, jih pa potrebujemo, da bi ga rešili. Socialni delavec se zaveda, da se brez njihove pomoči najpogosteje ne bi mogel kompleksno in torej dovolj učinkovito vključiti v njihov socialni problemski sistem.

Prizadeva si aktivirati vse sile, ki morda še niso aktivirane, ter usklajevati njihova prizadevanja in delovanje v smeri skupnega cilja (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Načelo odpiranja problema dovoli socialnemu delavcu, da z udeleženi v problemu podeli tudi svojo nemoč. Spodbuja nas, da si upamo prepoznati, če »ne vemo, kam hočemo priti«, in zaprosimo za pomoč (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

3.5 Načini ravnanja v socialnem delu

Načini ravnanja pokažejo, kako se v socialnem delu oblikuje sistemski pogled na pomoč, na možne rešitve v sistemu. Načini ravnanja, ki jih navaja Lüssi, so svetovanje, pogajanje, interveniranje, zastopanje, priskrbovanje, oskrbovanje.

Osrednje mesto v nauku ima socialno svetovanje, ki se dogaja tam, kjer se socialni delavec z udeležencem v problemu dogovarja o problemu in njegovem reševanju. Socialno svetovanje lahko razumemo kot instrumentalno definicijo problema in osebno vodenje k rešitvam hkrati. Predmet je ustvarjanje rešitve za kompleksne socialne probleme. Lüssi posebej poudari, da je za socialno svetovanje pomemben vsakdanji okvir, vsakdanji jezik. Pogovor zastavljamo tako, da prispeva k temu, da vsakdo bolje razume svoj problem in alternativne rešitve. Po Lüssiju je socialno svetovanje tudi mesto socialnega učenja, celó mesto pridobivanja socialnih veščin. Vsakokrat bi to morala biti priložnost za izkušnjo samospoštovanja in ravnanja s spoštovanjem drugih (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Pogajanje kot način za ustvarjanje rešitev v socialnem delu je tipično sistemsko ravnanje – produktivno je, da partnerje v reševanju problema obravnavamo kot pogajalske partnerje in vnesemo pogajalske elemente v situacijo reševanja problema. V pogajanje ne moremo kar »zdrsni«. Za pogajanje se moramo odločiti skupaj z udeleženi v problemu. Naloga socialne delavke, delavca je, da delovni odnos eksplicitno strukturira kot pogajanje in tudi pojasni pogoje zanj. Še zlasti zato, ker ima pogajanje pri nas še vedno slabšalni prizvok in produktivnih pogajanj nismo ne vajeni ne vešči. In kar je še pomembneje, temeljni koncept, ki napravi pogajanje v socialnem delu smiselno (in ga vsebujeta Lüssijevo načelo vsestranske koristnosti in L'Abatejevo pojmovanje pogajanja v družini), je, da je dober izid pogajanja dogovor, v katerem so vsi zmagali. Pogajanje se mora končati z jasnim pregledom vseh elementov problema in rešitev, na podlagi katerih je sporazum dosežen. Dogovor moramo vsakokrat zapisati in podpisati, dobiti pa ga morajo vsi udeleženi v pogajanjih. Pomembno je, da je dogovor transparenten; zapisati ga moramo tako, da bomo lahko jasno presodili, da se je uresničil (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

O intervenciji govorimo takrat, ko socialna delavka, delavec poseže v družino brez njenega pristanka, kot v primeru, ko klient ogroža sebe ali druge. Odločitev za intervencijo in njena izvedba sta najtežji nalogi socialnega delavca, delavke: nujni sta takrat, ko drugače nikakor ne moremo zaščititi žrtve ali je obvarovati pred grožnjo. Najpogosteje so ti problemi povezani z nasiljem v družini ali z zanemarjanjem otrok (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Zastopanje v socialnem delu pomeni, da socialni delavec v kakih pravnih situacijah nastopa namesto koga izmed udeležencev problema nasproti drugim osebam. To dela, ker je to dolžan ali pa ga je za to stranka prostovoljno pooblastila. Sistemsko usmerjenemu socialnemu delavcu ne gre predvsem za to, da bi v zastopanju izlekel maksimum v korist svoje stranke, mnogo bolj si prizadeva s pomočjo zastopniškega ravnanja uresničiti neko sistemsko rešitev problema, torej vzpostaviti neko socialno pravično razmerje med zastopstvenim klientom in zastopstvenim adresantom (Lüssi, 1990). Zastopanje je primerno tam, kjer klient sam nima dovolj socialne moči, da bi rešil svojo stisko ali obvaroval svoje pravice. V pogajalskih situacijah socialni delavec, delavka »socialno krepi« družino z znanjem, informacijami, ki so večini dostopne, družini na robu pa ne.

Kot priskrbovanje Lüssi označuje tisto ravnanje, s pomočjo katerega socialni delavec nekomu izmed udeleženih v problemu ali več skupaj spadajočim priskrbi denar, kako stvar, izobraževanje, delo ali kakršno koli uslugo – bodisi iz instituciji lastnih sredstev ali s tretje strani. Sistemsko usmerjeni socialni delavec te vrste pomoči ne opravlja zlahka. Vključi jo v nek obsežen koncept reševanja problema, ki se nanaša na celotni položaj osebe. Priskrbovalna pomoč naj bi bila usposobitev te osebe – za daljši čas – da se bo tako ponovno vključila v družbeni sistem in da se bo zmogla sama finančno vzdrževati. Predvsem se poskuša za stranko mobilizirati vire na področju naravne socialne mreže. Sistemsko usmerjeni socialni delavec vedno izhaja iz tega, da bi prikrajšanega človeka postavil na neko boljšo osnovo, in je za doseg tega cilja pripravljen posegati tudi po dražjih priskrbovalnih pomočeh (psihoterapija, izobraževanje ...) (1990, str. 29). S tem se odpira pot za nadaljevanje projekta.

V socialnem delu gre za oskrbovanje takrat, ko socialni delavec stoji ob strani kaki osebi pri vsakdanjem premagovanju življenjskih zadev, tako da zanjo opravlja finančne in druge zadeve, ki se tičejo njene materialne eksistence, da zanjo sprejema odločitve, ji nudi manjše usluge pomoči in v posebnih primerih priskrbi obsežno oskrbovanje s strani tretjih. Kot primer v današnjem času lahko navedemo »psihosocialno pomoč na domu«.

Delo v rejniškem sistemu je težavna, zahtevna in kompleksna naloga za centre za socialno delo, naloga, ki potrebuje čas, da se ustvarijo institucionalni in strokovni pogoji za delo. Stroka socialnega dela je odgovorila na vprašanje, kako ravnati, in s svojimi koncepti

institucije postavila pred kompleksne zahteve za spremembo organiziranosti, ki bi šele omogočila dobro strokovno delo v rejniškem sistemu (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 136).

Če to povemo v jeziku socialnega dela: treba je vzpostaviti sodelovanje med vsemi udeleženi v rejniškem sistemu, na način delovnega odnosa, ki omogoča soustvarjanje sprememb in podpore otroku, tako da vsi prispevajo svoj delež ter s tem ustvarjajo boljše pogoje za sodelovanje in življenje. V Sloveniji smo v ta namen izoblikovali koncept individualne projektne skupine. Slabost dela na področju rejništva je, da strokovnjaki ne znajo, ne zmorejo – oboje je kdaj res – ravnati v skladu s temeljno zahtevo v rejništvu: vzpostaviti sodelovanje z vsemi ter varovati in razvijati to sodelovanje kot individualno načrtovane projekte pomoči socialnega dela (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 137).

4 KONCEPT REJNIŠTVA V SOCIALNEM DELU

Letos je bil sprejet nov zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD- B), v katerem se je spremenilo nekaj ključnih zadev.

Kot prvo in najpomembnejše se je zdaj odločitev o namestitvi otroka v rejništvo preložila s centra za socialno delo na sodišča. S tem so dosegli, da so socialne delavke na področju rejništva razbremenili, vendar pa je po mojem mnenju težava v tem, da sodišča ne poznajo posameznih primerov in je namestitev v rejništvo včasih opravljena v nepravem trenutku.

Kljub temu socialnim delavkam na centru za socialno delo ostane delo v procesu podpore in pomoči, ki je v dani situaciji nujna.

S to spremembo je zakonodajalec želel strokovnim delavkam na področju rejništva dati več prostora za strokovno delo z družinami, kar menim, da jim je uspelo. Vendar pa se mi zdi, da sodišče in njegovi zaposleni niso dovolj izučeni, kar se tiče dela na področju rejništva, in lahko s prenatrženostjo ali pa odlašanjem namestitve v rejništvo naredijo več škode za družino kot pa koristi.

V samem konceptu socialnega dela v rejništvu je zelo nujno dobro opredeliti individualno projektno skupino. Temeljni koncept načina ravnanja v socialnem delu v rejništvu je zajet v modelu individualne projektne skupine. Individualna projektna skupina v socialnem delu v rejništvu je sistem, ki vzpostavlja in vzdržuje sodelovanje med biološko družino, rejniško družino, stroko v centru za socialno delo in otrokom v rejništvu. Individualno projektno skupino sestavljajo otrok v rejniški družini, njegovi biološki starši, rejnika in strokovnjaki centrov za socialno delo, ki vodijo projekt za posameznega otroka (Inštitut za socialno varstvo 2010: Raziskovalna poročila, Otroci in družine).

Čeprav je poimenovanje z besedo individualno malce okorno, je izbrano namerno, saj poudari vzpostavitev za vsakega posameznega otroka.

V Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD-B) je opredeljena individualna projektna skupina. V členih 35–38 piše:

35. člen

(1) Center otroka mora po namestitvi otroka v rejniško družino sestaviti individualno projektno skupino, v kateri sodeluje strokovni delavec centra otroka, strokovni delavec centra rejnika, rejnik, starši in otrok, razen če center otroka oceni, da udeležba glede na okoliščine primera za otroka ne bi bila koristna. Zaradi zagotavljanja individualne in strokovne obravnave se individualne projektne skupine vabljeni udeležijo osebno brez pooblaščenja.

(2) Delo individualne projektne skupine koordinira strokovni delavec centra otroka. Po potrebi se individualna projektna skupina lahko razširi.

36. člen

(1) Individualna projektna skupina načrtuje in predlaga ustrezno ravnanje in strokovno obravnavo otroka ter neposredno spremlja otroka v rejniški družini. V ta namen pripravi za vsakega otroka individualni načrt (v nadaljnjem besedilu: načrt), ki mora biti prilagojen starosti oziroma stopnji razvoja otroka, otrokovim potrebam in mora biti zastavljen tako, da zagotavlja celostno obravnavo in spremljanje otroka.

(2) Načrt mora biti v pisni obliki in mora vsebovati razumno načrtovane cilje.

(3) Načrt je potrebno dopolnjevati in po potrebi tudi spreminjati.

37. člen

(1) Individualna projektna skupina se sestaja v skladu z načrtom in konkretnimi dogovori.

(2) Individualna projektna skupina mora najmanj enkrat letno centru otroka predložiti pisno poročilo, v katerem predlaga nadaljnje ukrepe v zvezi z otrokom.

38. člen

Poleg dejavnosti v okviru individualne projektne skupine spremlja center otroka otroka z obiski na domu, pogovori na centru, obiski v šoli in sodelovanjem z drugimi institucijami. Glavna naloga socialnega dela v rejništvu je, da otroka podpre v in med družinama. Potrebno je varovati središčno vlogo otroka, ki pa mora ves čas imeti podpro za lastno pot.

Individualna projektna skupina je mesto, v katerem se oblikuje in načrtuje otrokova rejniška pot. Je mesto, kjer se definirajo in rešujejo problemi, iščejo nove možnosti in poti. V projektni skupini se načrtujejo otrokovo zdravje, izobrazba, vedenjski in čustveni razvoj, družbeni in družinski odnosi ipd. Vzpostavlja se dialog in sodelovanje med biološko in rejniško družino, urejajo se stiki otroka z biološko družino (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Najbolj nujno se mi zdi komentirati, da nikjer ni opredeljeno, kako pogosto se mora individualna skupina sestajati. Iz drugega odstavka 37. člena je razvidno zgolj, da je treba najmanj enkrat letno predložiti pisno poročilo. Zaradi preobremenjenosti strokovnih delavk na centrih za socialno delo se žal vse pogosteje dogaja, da se individualna projektna skupina srečuje le enkrat letno. S tem ni mogoče sproti reševati konflikte in dileme, kar je neugodno tako za biološke starše, rejniške starše kot za otroka v rejništvu. Nujno bi treba zapisati, da bi se individualna projektna skupina morala srečevati pogosteje (morda na dva meseca) oziroma vsaj, da se konflikti in dileme, nastale v družini, rešujejo v okviru individualne projektne skupine. S tem bi vsi udeleženi imeli občutek, da obstaja nek varen prostor, kjer se lahko odprto govori o vseh nastalih težavah, konfliktih, stiskah.

Ker se individualna projektna skupina srečuje le enkrat letno, se na teh srečanjih pogosto le preveri, ali in kaj je novega od zadnjega srečanja, če so kje kakšne dileme, nesporazumi, ter se sestavi nov načrt dela individualne projektne skupine. S tem vsem udeleženi odvzamemo možnost, da bi individualno projektno skupino vzeli kot nekaj dobrega, dobrodošlega, kot kraj, kjer se počutijo varne in slišane.

Individualno projektno skupino vodi in koordinira strokovni delavec s področja rejništva. Njegova naloga je, da vzpostavi socialnodelovni odnos. Ko se govori o individualni projektni skupini, se govori o etiki participacije, kar pomeni, da je absolutno odgovoren za proces (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Individualna projektna skupina je oblikovana tako, da vanjo lahko vstopi oziroma pristopi vsak, ki je v procesu potreben. Včasih so to šolski delavci, psihologi ali sošolci in prijatelji. S tem ko so drugi povabljeni v individualno projektno skupino, so povabljeni tudi v socialnodelovni način dela, ki je za marsikoga nov in nepoznan (Inštitut za socialno varstvo 2010: Raziskovalna poročila, Otroci in družine).

Prav zaradi tega je tako zelo pomembno, da zna strokovna delavka na področju rejništva vzpostaviti delovni odnos in ga tudi varovati. Vsak, ki je povabljen v individualno projektno skupino, je povabljen z namenom, saj je njegov prispevek v procesu pomoči pomemben in nujen za otroka in družino. Starši, rejniki in otroci morajo skupaj s strokovnim delavcem raziskati, kakšen je lahko njihov delež v rešitvi, spoznati delo s perspektive moči (Saleebey, 1997). V delovnem odnosu sta kot učinkoviti varovali soustvarjalnega procesa postavljeni perspektiva moči in etika udeležnosti, s čimer se zagotavljata spoštovanje in dostojanstvo vseh udeleženi v delovnem procesu (Čačinovič Vogrinčič *et al.*, 2005).

V okviru individualne projektne skupine se nikakor ne sme dopustiti, da bi se otrok postavljajal v stiske lojalnosti in opredeljevanja za eno ali drugo družino. Eden izmed ciljev individualne skupine je, da se za otroka najde podpora, da lahko živi z obema družinama. Stalno in uspešno delo v individualni skupini sčasoma prinese dobre izkušnje za sodelovanje, kar otroku omogoča osebno rast in krepitev, saj se izkušnje izrečejo, dogovorijo, napetosti pa se rešijo v njej in ne doma. Srečevanje v individualni projektni skupini ni mogoče ter se ne bi smelo definirati le kot pregled opravljenega dela in načrtovanja novih zelenih izidov. Treba je sodelovati, raziskovati, ustvarjati dialog v soustvarjanju novih rešitev, kar je enako pomembno, morda celo pomembnejše. Individualne projektne skupine morajo biti prostor novega učenja, pridobivanja novih izkušenj (Inštitut za socialno varstvo, 2010: Raziskovalna poročila, Otroci in družine).

Tako v individualni projektni skupini kot zunaj nje je zelo pomembno, da se dela z matično in tudi z rejniško družino.

Čeprav v individualni projektni skupini sodelujejo vsi skupaj, je včasih treba delati le z eno družino, da se rešijo konflikti tukaj in zdaj. Seveda je tudi v takih primerih treba delati z vsemi udeleženi, s celo družino, da so vsi seznanjeni s tem, kako delati v prihodnje. Kajti rejništvo je sistem in vsi deli morajo delovati dobro kot posamezniki, da je potem tudi celota dobro utečena enota.

Matični družini moramo nuditi podporo, jo usmerjati in podpirati v njenem trudu za vzpostavitev okoliščin, primernih za vrnitev otroka domov. Potrebno je intenzivno strokovno delo, da z družino v najkrajšem možnem času vzpostavimo proces soustvarjanja izvirnega delovnega projekta pomoči, ki bo omogočil vrnitev otroka domov. V delovnem odnosu moramo družini vedno znova zagotoviti izkušnjo zaupanja in podpore in pomoči za delo in učenje, ki omogoča spremembe, ki jih matična družina potrebuje. Tu je večkrat treba sodelovati z drugimi institucijami, da se družini olajša proces. Tudi v biološki družini je treba delati z vsemi člani, saj vsak s svojo edinstvenostjo in vzorci vedenja prispeva k družinski dinamiki, ki zaradi različnih razlogov ni bila ugodna za otroka. Vedeti morajo, da smo tam za njih in da se lahko zanesejo na nas, ko bodo naleteli na stiske in ovire.

Rejniška družina v socialni delavki dobi podporo, kadar se srečajo z izzivom, stisko, ko ne vedo, kako v določeni situaciji delovati. Včasih rejniki potrebujejo le nekoga zunanega, da jim pove, da delajo dobro in da je njihov trud cenjen. Včasih se rejniška družina z neko situacijo sreča prvič in tu je naloga socialne delavke, da jih podpre in jih vodi skozi proces. Pri delu z rejniško družino ne smemo svoje pozornosti usmeriti le na rejniške starše in otroka v rejništvu, ampak se moramo posvetiti tudi partnerjem in biološkim otrokom, kajti vzpostavitev rejništva vpliva na vse družinske člane. S prihodom novega člana se pogosto spremenijo vloge v družini, spremenita se dinamika družine in razporeditev zadolžitev. Vse to pa vpliva na biološke otroke, ki so v celotnem procesu pogosto spregledani.

Tako z biološko kot z rejniško družino je treba na začetku sodelovanja napraviti izvirni delovni projekt pomoči, v katerem bomo jasno zapisali, kaj želimo doseči, kako bomo delovali, da bomo cilj dosegli, in v kakšnem časovnem okviru ga želimo doseči. S takim načinom dela bomo lažje sledili napredku, prav tako pa bosta imeli obe družini jasno zastavljene cilje in načrtan način dela. Smiselno se mi zdi, da v izvirnem delovnem projektu pomoči jasno opišemo vlogo in naloge vsakega posameznika, saj so v rejništvo vpeti vsi družinski člani. Najbolj pa se spremeni vloga bioloških otrok v rejniški družini. Njim se odvzameta čas in pozornost, ki so ju prej dobivali od staršev, zdaj pa se kar naenkrat bolj

posvečajo drugim otrokom. Ravno zaradi tega je nujno potrebno vloge posameznikov opredeliti že prej, da lahko potem družinski sistem normalno deluje tudi po prihodu novega člana.

4.1 Vloge v družini

Že odkar obstajamo, imamo ljudje v življenju različne vloge. Tu je treba omeniti, da so se vloge posameznih članov skozi čas spreminjale. Včasih je veljalo, da naj bi moški predstavljali družbo, medtem ko naj bi bila ženska ujeta med naravo in kulturo zaradi svoje reproduktivne funkcije na eni in svoje družbeno definirane biološkosti na drugi strani (Švab, 2001). Poleg delitve na spol poznamo družbene vloge, deljene glede na starost, družinski položaj, družbeno in politično funkcijo, poklic itd. (Musek, 1994). Navadno ima vsak posameznik v družini več vlog.

Ženska naj bi v družini prevzela materinsko vlogo, moški očetovsko vlogo, vloga otroka pa se lahko zelo spreminja. Za otroka je izredno pomembno, da je njegova vloga jasno definirana, saj se le tako lahko vključi v družino. Zato je nujno, da starša začrtata jasne meje (Čaćinović Vogrinčič, 1992; Čaćinović Vogrinčič, 1998). Vloga otroka se spremeni v obdobju pubertete in adolescence, kar je tudi pravilno, saj si mora mladostnik pridobiti več vpliva, kot ga je imel v obdobju otroštva, in vzpostaviti novo strukturo, ki bo ugodno vplivala na celotno družino. Sprememba vloge pri mladostnikih ni želja po osamosvojitvi, ampak po pridobitvi nove vloge in primernejših, vzajemnih odnosov v družini (Poljšak Škraban, 2002).

Družina se strukturira – to pomeni, da se odnosi v njej izoblikujejo in relativno ustalijo, da bi skupina lahko dosegla svoje cilje oziroma zadovoljevala potrebe posameznikov in skupine v celoti. To je sicer zelo poenostavljena formulacija, vendar pa gre za to, da si je treba »delo« razdeliti, vzpostaviti vzajemna pričakovanja. Družina mora na svoj način določiti prispevek posameznika k zadovoljevanju družinskih potreb, izdelati mora čustvene odnose, delež posameznika v družinskem komunikacijskem sistemu oziroma sam sistem, zase značilen sistem vzpostavljanja in vzdrževanja moči. Gre torej za konstituiranje družine v času in prostoru. Strukturne značilnosti so članom deloma razvidne, transparentne, deloma ostajajo podzavestne (Čaćinović Vogrinčič, 1998, str. 153, 154).

Psihoanalitični koncepti o družini uporabljajo pojem vloge kot temeljni pojem za poimenovanje strukturnih značilnosti družine. Vloga je tudi osrednji koncept simboličnega interakcionizma, ki v socialno psihologijo vnaša nove možnosti za razlago socializacijskega procesa. Razčlenitev pojma na variable, kot so napetost v vlogi, konsenz vlog ipd., omogoča

preciznejše poimenovanje pogojev za socializacijo v družini. Razlikovanje pričakovanj v zvezi z vlogo na ravni družbe (predpisane vloge, norme), na ravni interakcije (vedenje v vlogi – percepcija vloge, pričakovanja, aktiviranje vloge) in na ravni osebnosti (subjektivna interpretacija vloge) omogoča, da v zvezi z vlogo izrazimo vsaj tisti del pričakovanj, ki ga doživljamo zavestno (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 155).

Lidz (1971, v Čačinovič Vogrinčič, 1998) določno pove, kakšne značilnosti morajo imeti v družinski skupini izoblikovane vloge. Enotnost in povezanost, ohranitev generacijskih razlik in pristajanje na spolne vloge formulirajo v pojmi relativno trajnih pričakovanj delež zakoncev pri ustvarjanju družine, ki vsem omogoča varnost in spreminjanje. Z našega zornega kota je pomembno poudariti, da sta vzpostavljanje koalicije in ohranitev generacijskih razlik pogoja, za katera se je mogoče odločiti zavestno.

V družini lahko otroci prevzamejo vloge, ki imajo funkcijo zmanjšati pritisk notranjih konfliktov oziroma opravljajo funkcijo intraindividualnih obrambnih mehanizmov v odnosih med starši in otroki in/ali med partnerjema. Richter je klasificiral pet takih vlog (1975, v Čačinovič Vogrinčič, 1992):

- Vloga substituta oziroma nadomestka za partnerja: otrok naj bi reševal nedokončane in nerešene konflikte iz otroštva svojih staršev, ki jih roditelj v odnos prinese podzavestno.
- Vloga kopije podobe, ki jo ima o sebi roditelj: otrok mora uresničiti samopodobo enega od staršev, ki je sam ni sposoben, in izhod konflikta vidi v vedenju otroka.
- Vloga idealnega sebe: roditelj se zavzema za uresničenje idealov, ki jih sam ne more izpolniti, tako, da prisili otroka v uresničevanje njemu neuspešnih idealov.
- Vloga negativne podobe, ki jo ima o sebi roditelj: tak roditelj sebe ne sprejema in zato vse, česar ne mara na sebi, podzavestno najde v otroku, ki postane njegov »grešni kozel«. S takim početjem lažje sprejme sebe, saj navsezadnje ni več kriv za stvari, ampak je krivec zdaj njegov otrok.
- Vloga zaveznika: otrok enemu ali obema staršema predstavlja oporo in podporo v boju proti drugemu staršu.

Opisane vloge postanejo zelo problematične in ogrožajo otroka zlasti takrat, ko postanejo zelo rigidne, dominantne ali jih sploh ni mogoče spremeniti (prav tam). Vplivajo lahko celo na otrokovo doživljanje in vedenje v odnosih zunaj družinskega kroga, kar je za nekoga velika prednost, za drugega pa velika ovira (Tomori, 1994).

5 SOCIALNO DELO Z DRUŽINO

Predmet socialnega dela z družino je soustvarjanje rešitev za kompleksne psihosocialne probleme družin. Fokus je jasen: socialno delo z družino je usmerjeno k rešitvi, proces pomoči je proces ustvarjanja rešitev. Pridružimo se družini v skupnosti. V delovnem odnosu se pridružimo družini tam, kjer nima rešitve, kjer je ne najde. Lüssijeva definicija socialnega problema ostaja jasna opora za socialnodelovne procese. Lüssi (1991) definira trojno strukturo socialnega problema: gre za potrebe oziroma pomanjkanje, za nezadovoljne potrebe, ki so človeku pomembne – človek pomanjkanje doživi kot napetost, stisko, tesnobo, ter doda ključno za socialno delo: težave pri reševanju problema (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 30–31).

Delo socialnega delavca je, da se pridružimo doživljanju pomanjkanja in stiske, a soustvarjamo podporo in pomoč za rešitve. Doktrina socialnega dela z družino temelji na konceptu dela na dveh ravneh (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 32).

5.1 Definiranje družine

Študija Alenke Švab (2001), objavljena v knjigi Družina: od modernosti k postmodernosti, zagotavlja potrebno osnovo za razumevanje družine danes. Avtorica pokaže, da je danes nemogoče enopomensko opredeliti sodobno družino, meni, da take definicije niti ne potrebujemo. Kar potrebujemo, je vednost o pluralnosti družinskih oblik in nasprotjih v družinskem življenju, ki jih ugotavlja sociologija (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 44).

Družinsko življenje je raznovrstno, kompleksno, spremenljivo, spremenili so se načini družinskega življenja. Švab ugotavlja (Švab, 2001, str. 197):

Še pred desetletji je prevladoval je en družinski model – nuklearna družina, iz katere so morale kvečjemu še redke enostarševske družine (največkrat matere samohranilke). Danes je slika dosti bolj pisana – sestavljajo jo neporočeni pari z otroki ali brez njih, reorganizirane družine, istospolne družine, enostarševske družine, ki nastajajo bodisi kot posledica razvez bodisi kot posledica odločitev žensk, da bodo živele brez partnerjev, če naštejemo le najbolj očitne.

Družinsko življenje si lahko vsak organizira po svoje, gre pa predvsem za to, da družinsko življenje ni nekaj fiksnega, ampak se veskozi spreminja. Ljudje danes pogosteje kot v preteklosti prehajajo iz ene oblike družinskega življenja v drugo.

Osrednja družinska vloga ostaja materinstvo, ki se najmanj spreminja; spreminja se vloga očeta, raziskuje se fenomen novega očetovstva; spreminja se otroštvo, raziskuje se fenomen protektivnega otroštva.

Tu je pomemben še naslednji citat (Švab, 2001, str. 177), ki pravi:

Število razvez zakonskih zvez hitro narašča in zdi se, da ne gre več za naključje, ampak za novo kulturo, ki jo izkuša vedno več posameznikov in posameznic v svojem življenjskem poteku. Vedno več je samskih ljudi, vedno več je ljudi, ki se za družinsko življenje odločajo kasneje v svojem življenjskem poteku. Toda to je le ena plat medalje. Po drugi strani je vedno več tudi ponovnih porok, ljudje, ki se razvežejo, si pogosto kasneje v življenjskem poteku ustvarijo nove družine. Kljub temu, da je vedno več ljudi samskih, si mnogi med njimi družino ustvarijo kasneje, včasih zelo pozno, tudi po 40. letu. Stopnje rodnosti upadajo, a odločitev za otroka je ena najpomembnejših odločitev v življenjskem poteku, otroci so v primerjavi s prejšnjimi generacijami danes deležni izjemne pozornosti, kar je razvidno v fenomenu protektivnega otroštva, pa tudi v povečanem zanimanju za reproduktivne tehnologije, ki se naglo razvijajo in postavljajo reprodukcijo v povsem nove pomenske okvire.

Ta citat je zelo pomemben, saj govori o pomenu znanja o postmodernih značilnostih družine in pomenu spoštljivega ravnanja z družinskim načinom življenja ljudi. Pomemben je tudi kot izhodišče za delo z družinami, ker socialno delavko usmeri, da raziskuje značilnosti družinskega življenja skupaj z družino in se ji pridruži tam, kjer in kako je sama sebe definirala. V socialnem delu z družino je zaradi same kompleksnosti pojma družine zelo pomembno, da izhajamo iz človekove samodefinitivne družine (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 46).

Koncept delovnega odnosa je dober okvir za pomoč družinam v današnjem času, saj nagovarja vse, omogoča ustvarjanje odprtih prostorov za pogovor, ki so odprti tudi za raznovrstne oblike družinskega življenja. Družina ostaja pomembna skupnost v življenju ljudi, spremembe pričajo zgolj o ustvarjanju novih oblik življenja v njih kot o krizi in koncu družine. Nesmiselno je postavljati vprašanja o »pravi« obliki družine, o pravih načinih družinskega življenja ali družinskih potekih. Naloga socialnega dela z družino, ko se družina obrne po podporo in pomoč, je skupaj z njo raziskovati, kakšne spremembe potrebuje, da bi lahko rešila svoje stiske in uresničila svoje možnosti (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 46).

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019) sta pri ustvarjanju doktrine socialnega dela z družino najprej izhajali iz socialnopsihološke definicije družine kot male skupine. Po definiciji malo skupino sestavljata dva ali več posameznikov, ki imajo skupne motive in cilje, pravila, norme

in vrednote in razmeroma trajno izoblikovane vloge, ki uravnavajo delitev dela, hierarhijo moči, način komuniciranja in čustvene odnose. Že v tej kratki definiciji je ubesedeno, kaj se lahko raziskuje kot razvidno za ozaveščeno ravnanje na drugi ravni.

5.2 Socialno delo z družinami: delo na dveh ravneh

Formulacija socialnega dela z družinami na dveh ravneh zajame kompleksnost socialnega dela na način, da takoj definiramo pomoč in podporo družini kot delo na virih moči v družini sami ter kot soustvarjanje izvirnega delovnega projekta pomoči in sprememb, ki jih družina potrebuje, da bi sestavila nova življenja. Formulacijo »dve ravni« potrebujemo, čeprav je okorna, da bi razločili in zagotovili oboje: soustvarjanje želenih izidov, mobilizacijo za delo na rešitvah in soustvarjanje sprememb v družinski skupini, ki jih družina potrebuje, da bi uresničila želene izide (Čačinovič Vogrinčič, Gabi: Socialno delo z družino: soustvarjanje procesov podpore in pomoči v: Kodele T., Mešl, N., 2016, str. 25).

V sodelovanju z obema družinama v delovnem odnosu je pomembno, da vzporedno vodimo dva procesa: proces stabilizacije za instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje dobrih izidov tako, da vzpostavljamo izvirni delovni projekt pomoči in proces raziskovanja, samoraziskovanja, soraziskovanja družine ter z družino najpogosteje že v procesu dela individualne projektne skupine, saj ga potrebujemo v raziskovanju želenih izidov. V procesu raziskovanja za dobre izide mora družina postati razvidnejša. Govor o pravilih, ciljih, načinu odločanja ali vlogah prinaša nove izkušnje, nove poglede. Udeleženosť v rešitvi vedno pomeni določene spremembe v vlogah, raziskati je treba povezanost, odvisnost, ubesediti potrebe in pričakovanja. Socialna delavka mora v delovnih pogovorih znati ubesediti družinsko dinamiko in varovati razvidnost posameznega člana v sistemu. Pomembno je, da se v delovnem odnosu sliši posameznik, da se hkrati raziskujeta sistem in posamezni član ali podsistem (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 148).

V stroki socialnega dela pravimo, da družino nagovarjamo na dveh ravneh. Prva je raven mobilizacije, raven dela v delu pogovora, usmerjenem v rešitev problema. Na tej ravni vzpostavimo delovni odnos in soustvarimo izvirni delovni projekt pomoči. Na drugi ravni raziskujemo in definiramo spremembe v družinski skupini (v tem, kako družinski člani ravnaajo drug z drugim), ki jih družina potrebuje, da bi lahko uspešno načrtovala rešitve, ki jih želi. Druga raven je raven družinske dinamike oziroma sprememb za več razvidnosti v njej, ki jih družina potrebuje na poti soustvarjanja rešitev. Socialni delavec se odzove na to, kako člani družine ravnaajo drug z drugim. Socialno delo je soustvarjanje sprememb, ki so v družini

potrebne; to spada v proces sodelovanja. Uspešno reševanje problemov zahteva v družini spremembe, ki omogočajo rešitev. Treba jih je raziskati, vzpostaviti, stabilizirati z dobrimi izkušnjami v procesu pomoči, to pa ne more biti ločeno delo terapevta, specialista; to je proces soustvarjanja rešitev (Čačinovič Vogrinčič, Gabi (2006). *Socialno delo z družinami*. Socialno delo, letnik 45, številka 3/5, str. 111–118).

Formulacija socialnega dela z družino na dveh ravneh vključuje kompleksnost socialnega dela tako, da takoj definiramo pomoč in podporo družini kot delo na virih moči v družini sami ter kot soustvarjanje delovnega projekta pomoči in sprememb, ki jih družina potrebuje, da bi, kot se izrazi Madsen (2003), sestavila nova življenje. Instrumentalna definicija problemske situacije vsakega družinskega člana v formulaciji lastnega prispevka v delovnem procesu že ubesedi potrebne spremembe v dinamiki družine. Za soustvarjeno delo gre, kjer vloge, pravila, hierarhija ipd. v družini vplivajo na uresničljivo.

Podporo konceptu socialnega dela na dveh ravneh najdemo pri Matterjevi (1999), ki v svoji knjigi *Socialno delo z družinami* piše o delu na dveh tirih. Zanimiva in še danes aktualna je njena polemika z Goldbrunnerjem (1989), ki v knjigi *Delo z družinami s problemi* predlaga načelo dvotirnosti pri delu z družinami. Goldbrunner prizna, da ne zadostuje, da družina od socialnega dela dobi konkretno pomoč, za katero je zaprosila. Dajanje pomoči bi bil, tako pravi Goldbrunner, »prvi tir« oziroma zunanja pomoč, kot se izrazi. Toda družina potrebuje pomoč tudi po »drugem tiru«, to je pomoč pri razreševanju notranjih konfliktnih struktur.

Naloga socialne delavke pri delu na dveh ravneh je, da si izbori čas za soustvarjanje pogovora, za socialno delo. Zagotoviti je treba, da se v procesu podpore in pomoči slišijo glasovi vseh udeleženi. Temeljna značilnost procesov podpore in pomoči je ravno delo na dveh ravneh. Socialna delavka mora zagotoviti, da so v delovni odnos vključeni vsi družinski člani, in sicer tako, da se skupaj ukvarjajo z želenimi izidi, hkrati pa se soustvarja pomoč in podpora za spremembe v odnosih, ki so potrebne za družino.

Ključni koncepti, ki zagotavljajo strokovno kompetentno delo, so koncept soustvarjanja, koncept delovnega odnosa, koncept izvirnega delovnega projekta pomoči (IDPP) in koncept dela z družino na dveh ravneh. Pomembno je dodati še jezik socialnega dela, nov, avtonomni jezik stroke, ki ubesedi procese socialnega dela (Čačinovič Vogrinčič, Gabi: *Socialno delo z družino: soustvarjanje procesov podpore in pomoči* v: Kodele, T., Mešl, N., 2016, str. 23).

Na drugi ravni delamo tako, da družino povabimo v delovni odnos, v soraziskovanje notranjosti družinske skupine, značilnosti reševanja konfliktov in s tem soustvarjamo spremembe, ki jih potrebujemo.

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 57) tako kot Matterjeva (1999, str. 23) delo na dveh ravneh pojmujeta takole:

[...] nasprotno meni se zdi zelo smiselno, da je, če je le mogoče, ena oseba (socialna delavka ali socialni delavec) odgovorna za obe ravni dela. Prav depriviligirane družine z veliko problemi doživijo materialno pomoč kot solidarnost z njihovo življenjsko situacijo in iz tega se lahko pojavi naklonjenost, ki je podlaga za zaupanje, zaupanje pa je dolgoročno prvi pogoj za postopne spremembe vedenja za izboljšanje obvladovanja problemov.

Spremembe vedenja Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 57) pojmujeta eksplicitno tudi kot spremembe vedenja v družini, kar je delo na drugi ravni.

6 SPREMEMBE V DRUŽINI

O spremembah, ki se zgodijo biološkemu otroku v rejniški družini oziroma v rejniški družini na splošno, v slovenski literaturi ni podatkov. Zato bom na tem mestu izhajala iz že predelanih tem v zgornjih poglavjih, znanja, ki ga imam na področjih socialnega dela z družino, in iz psihologije družine. Pomembno je, da znanje uporabim tako, da bi bolje razumeli položaj sorojencev v rejniški družini.

Začela bom s položajem otroka v družini, s spremembami na področju vlog v družini, predvsem vloge biološkega otroka, z delitvijo dela v družini ter spremembo komunikacije, hierarhije in pravil. Na tem mestu se mi zdi nujno treba omeniti tudi Lidzev koncept o zavezi med staršema, ki ga bom oprla na novo družinsko situacijo. Nato bom psihološka znanja o družini povezala s socialno delavnimi znanji, in sicer bom poskušala odgovoriti na vprašanje, kako naj socialna delavka ravna s položajem družine ter kako lahko z elementi socialnega dela z družino podpre družino, da ravna z novim položajem in vlogami.

Kot zadnje se bom oprla še na Loremanov koncept spoštovanja otroštva, na potrebo upoštevanja glasu otroka, ter izpostavila nujnost, da je socialna delavka spoštljiva in odgovorna zaveznica tudi sorojencem, ne le rejniškim otrokom.

6.1 Položaj in vloga otroka v družini

V socialnem delu z družino je ključno, da ustvarimo prostor za to, da se v soustvarjalnih procesih v družini sliši in upošteva glas otroka. Seveda se je odnosa, ki omogoča pogovor, v katerem se zgodi vse: da se poslušamo, slišimo, si odgovorimo; da otroka v družini poslušamo, zagotovimo, da smo se slišali in razumeli, da bi lahko odgovorili, treba naučiti (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 102,103).

Glede na to, da vloga otroka v družini pogosto ni jasna, prav tako pa se spreminja s prihodom vsakega novega otroka v rejništvo, je pomembno, da se kot družina o tem pogovorimo in dogovorimo, kolikor je le mogoče. Vsak član družine ima pred prihodom otroka v rejništvo svojo vlogo že opredeljeno, razdelane so naloge posameznih članov, hierarhija, prav tako pa ima družina nek svoj način, vzorec komuniciranja. Kaj pa, ko v družino pride nov član? Takrat naj bi se vloge vseh članov spremenile, prilagodile. Spremeni se hierarhija članov družine, tudi komunikacija pogosto ni več taka, kot je bila prej. Tu pridejo na vrsto starši, da se z vsemi člani pogovorijo, razporedijo naloge, se dogovorijo o

novi hierarhiji in spremembi komuniciranja ipd. Vendar pa je le redko tako, navadno se nekaj časa člani družine »lovijo« in prilagajajo, nato pa se navadijo na nov način delovanja družine. Vendar, ker se o spremembah nismo pogovorili, se lahko zgodi, da kakšen od članov družine s svojo novo vlogo, položajem na hierarhični lestvici družine, ni zadovoljen.

Lahko se zgodi, da so biološki otroci v rejniški družini razpeti med več vlogami, npr. vlogo sorojenca, mentorja, skrbnika oziroma tistega, kar rejniški otrok najbolj potrebuje. Ne glede na starost biološki otroci pogosto nase prevzemajo določeno skrb za rejniške otroke. Vključenost v to skrb za rejniške otroke narašča s starostjo biološkega otroka, saj so staršem v dodatno pomoč in jih razbremenjujejo.

V odnosu do svojih staršev biološki otroci lahko privzamejo posebno držo. Po eni strani rejništvo zanje sicer pomeni pomanjkanje starševske pozornosti, po drugi strani pa so lahko ti otroci izrazito samostojni in zavzamejo zaščitniško, skoraj starševsko držo do svojih staršev, predvsem zaradi zunanjih pritiskov (Watson in Jones, 2002, str. 49). Lahko bi rekli, da biološki otroci rejnikov v družini pogosto odigravajo vlogo zagovornikov in podpornih figur, saj se čutijo odgovorne tako za svoje starše kot za rejniške otroke, in to velja tudi po njihovi selitvi od doma (Williams, 2017, str. 1403–1405).

Z vidika sistemskih vlog vloga zagovornika in zaščitnika vsekakor ni vloga, ki pritiče otroku. Na tem mestu se poraja vprašanje, v kolikšni meri nemoč rejnikov, ki jo doživljajo ob skrbi za rejniškega otroka, čutijo njihovi otroci, ter koliko ti otroci zaradi občutene starševske nemoči prevzemajo nase odgovornost, neprilagojeno njihovi starosti in razvojni stopnji – koliko lahko skrb biološkega otroka za svoje starše in za rejniške otroke vodi v »postaršenje«. V literaturi je namreč zaslediti pričakovanja rejnikov, da se njihovi otroci vključujejo v skrb za rejniške otroke oziroma jim pri skrbi zanje pomagajo (Kaplan, 1988, str. 294; Younes in Harp, 2007, str. 34). Pugh (1996, str. 37) ugotavlja, da je veliko verjetneje, da se starejši biološki otroci, predvsem dekleta, lahko počutijo zmedeni ali so rejniškim otrokom bolj vrstniki ali starševske figure, ter se sprašuje, kolikšno je dejansko tveganje za prezgodnjo odraslost otrok rejnikov in koliko so lahko določeni vidiki njihovega (predvsem čustvenega) razvoja lahko izkrivljeni. V literaturi povezave med biološkimi otroci rejnikov in postaršenjem sicer ni mogoče zaslediti, kar pa ne pomeni, da ti otroci ne morejo biti postaršeni – verjetno je to le odraz neraziskanosti področja bioloških otrok rejnikov.

Čacinovič Vogrinčič in Mešl (2019) pravita, da starš, ki se je naučil, da sta oba z otrokom pomembna, in da oba potrebujeta zmago, bo tako oblikoval vlogo otroka ter omogočil otroku izkušnje samospoštovanja in lastne vrednosti. Tu se navežeta tudi na Virginio Satir (1995), ki pokaže, kako pomembno je, da otrok dobi temeljno dobro izkušnjo, da je v redu. Vsak otrok,

vsak človek potrebuje visoko samovrednotenje. Vsak otrok v družini prav tako potrebuje odrasle, ki mu to izkušnjo omogočijo. L'Ábate (1994) trdi, da se človek v družini uči sposobnosti za ljubezen iz enega od štirih možnih položajev samovrednotenja. Po Bouwkamp in Bouwkamp (2014, str. 28–33) so možni položaji otroka v družini sledeči:

- »Jaz sem pomemben, ti si pomemben, oba potrebujeva zmago, dokler sva skupaj.«
- »Jaz sem pomemben, ti nisi; jaz zmagam, ti zgubiš.«
- »Jaz nisem pomemben, ti si pomembnejši od mene; ti zmagaš, jaz izgubim.«
- »Ker nihče od naju ni pomemben, oba izgubiva.«

Torej, družina, v kateri odraščamo, nas opremi z matrico, s katero stopamo v svet. Pri navezovanju na starša oziroma drugo pomembno odraslo osebo gre za razvoj notranjega sistema, katerega funkcija je vzpostavitev bližine med otrokom in figuro navezanosti, tako da lahko otrok v plašljivih situacijah pri njej poišče potrebno gotovost, varnost, tolažbo in zaščito. Naš način navezovanja precej vpliva na razvoj naše osebnosti (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 21).

Navezovanje je prvi mehanizem, ki se sproži v našem življenju. Je prva otrokova razvojna naloga. Šele ko otrok doživi prvo varno navezanost, je dovolj svoboden, da se lahko loti druge razvojne naloge: raziskovanja zunanjega sveta, pri čemer je pomembna igra. Varno navezanost oblikujeta dve temeljni sporočili: stojim ti ob strani in tvoja varnost je zame na prvem mestu. Kadar se čutiš ogroženega, prestrašenega ali žalostnega, ti bom stal ob strani. Nisem na voljo samo tebi in nisem ti na voljo ves čas. Imam tudi svoje življenje in svoje potrebe (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 24). Tako se otrok uči iskati ravnotežje med iskanjem bližine oziroma navezovanjem in potrebo po raziskovanju sveta (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 113).

6.2 Delitev dela, komunikacija, hierarhija v družini

Družina se strukturira – to pomeni, da se odnosi v njej izoblikujejo in relativno ustalijo, da bi skupina lahko dosegla svoje cilje oziroma zadovoljevala potrebe posameznikov in skupine v celoti. Čeprav je to zelo poenostavljena formulacija, gre vendar za to, da si je treba »delo« razdeliti in vzpostaviti vzajemna pričakovanja. Družina mora na nek svoj način določiti prispevek posameznika k zadovoljevanju družinskih potreb, izdelati more čustvene odnose, delež posameznika v družinskem komunikacijskem sistemu oziroma sam sistem, zase značilen sistem vzpostavljanja in vzdrževanja moči. Gre torej za konstituiranje družine v

prostoru in času. Strukturne značilnosti so članom deloma razvidne, transparentne, deloma ostajajo podzavestne (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 154).

Družina se mora strukturirati, da bi se ohranila in vedno znova prilagodila, da bi lahko tvegala spreminjanje. Družina prehaja skozi vrsto razvojnih stopenj ali faz in vsaka faza zahteva spreminjanje strukture ter predstavlja okvir za razumevanje »detajlov« oziroma psihodinamike družine (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 154).

Gostečnik (2011) pravi, da je družina kot organski sistem skupek med seboj odvisnih delov in vsak organizem je razdeljen na več podsistemov, ki so hierarhično urejeni.

Skynner (1982, v Poljšak Škraban, 2002) družinski sistem razdeli na tri pomembne elemente, in sicer na meje, podsisteme odločanja oziroma moči in hierarhijo.

Da vsak član točno ve, kako opravljati svojo vlogo v družini, morajo biti med podsistemi postavljene jasne meje. Meje predstavljajo pravila obnašanja v določenem podsistemu, hkrati pa mora biti zagotovljena ustrezna interakcija in komunikacija med ostalimi podsistemi (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 168). Skynner (v Čačinovič Vogrinčič, 1998) vidi pomembno funkcijo družine v tem, da posamezniku v družini omogoči, da odkrije svoje meje, da se identificira znotraj njih, da se razmeji od drugih podsistemov. Meje so bodisi jasne, toge ali nejasne.

Meje oziroma pravila določajo, kako in predvsem kako uspešno se družina prilagaja spremembam (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 168).

Za strukturo družine so pomembni tudi trije pogoji, ki jih navaja Lidz (v Čačinovič Vogrinčič, 1992) ter se nanašajo na vsebino in skladnost interakcij med zakoncema. Ti pogoji so *koalicija staršev*, medsebojno upoštevanje in dopolnjevanje zakoncev v odnosu do otroka, *ohranitev generacijskih razlik*, kar pomeni, da starša ne postaneta odvisna od otroka in z njim ne zamenjata vloge, ampak mu ostaneta vzor za odraščanje. Zadnji pogoj je *sprejemanje vloge lastnega spola* ter je pomemben zato, ker otrok med odraščanjem potrebuje starša, ki v medsebojnem sodelovanju vzpostavi in ohrani želene spolne vloge, tako otrok razvije zdrav čut za nasprotni spol, kar je nujno potrebno za nadaljnje življenje.

Komunikacijo definiramo kot izmenjavo informacij v procesu interakcije, pri tem pa je sleherna interakcija tudi komunikacija. Ustvarjanje komunikacijske celote je mogoče le, če posameznik zna pristati na druge ljudi, na svet drugih; če lahko pristane na to, da drugi posegajo v njegov svet (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 195). Komunikacije nosijo breme izdelave pravil, oblikovanja vlog, ustvarjanja relativno trajne strukture in določanja pogojev za spreminjanje. Danes je breme, ki ga meje in možnosti komunikacije v družini nosijo za njeno usodo, večje, kot je bilo kdaj koli: moški in ženska, mož in žena, starši in otroci morajo

raziskati, se dogovoriti in ustvariti nove možnosti za skupno življenje. Ne gre le za posredovanje – zdi se, da postaja vedno pomembnejša sposobnost posameznika in družinske skupine, da se sooči, da doume, prepozna in oblikuje odnose, da torej razišče »labirint komunikacij« in obvlada njegova pravila (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 192–193).

Komunikacija ima v družini vedno dve navidezno nasprotujoči si funkciji. S komunikacijo se dogajajo individualizacija, razmejevanje posameznika, hkrati pa integracija, ustvarjanje celote. V družini potrebujemo oboje – ozaveščenost o razmejenosti skupaj z ozaveščenostjo o celoti, katere del je posameznik oziroma sporočilo (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 193).

Vsebino in obliko komunikacije sodoločajo norme, vrednote in specifična struktura skupine. Skynner (1982) opisuje značilnosti komunikacij v tako imenovani »zdravi« družini. Komunikacije so odprte, jasne, neposredne, iskrene, žive in spontane; družina je sprejemljiva za nove ideje in se odziva nanje.

Do motenj lahko pride na jezikovni ravni; zaradi različnih osebnih zgodovín posameznikov ima lahko neka formulacija ali beseda popolnoma različen pomen. Take nesporazume je mogoče rešiti s pogovorom (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 204).

Prav zaradi različnih osebnih zgodovín posameznikov je, sploh v procesu rejništva, zelo pomembno, da je komunikacija jasna, odprta. Kajti vsak rejniški otrok prihaja iz drugega okolja, rejniška družina ima svoje navade pri komunikaciji, kar lahko hitro vodi do nesporazumov oziroma konfliktov. Treba je omogočiti odprt prostor za reševanje konfliktov in vzdrževati redno komunikacijo pred začetkom rejništva, v vmesnem času in po zaključku. Le tako lahko omogočimo, da so glasovi vseh udeleženi slišani in da med vsemi različnimi stili komuniciranja najdemo neko srednjo pot, ki bo ustrezala vsem. Nujno se mi zdi, da se rejniška družina pogovori že pred prihodom rejniškega otroka in da so v ta pogovor vključeni vsi člani, saj le tako lahko omogočimo, da bo rejništvo potekalo brez večjih zapletov in nesporazumov.

Žmuc Tomori o komunikaciji pravi, da ni le beseda in govor. Večinoma se izražamo z nebesednimi sporočili, to je z mimiko obraza, pogledom, tonom glasu, s kretnjami. S komunikacijo ne izražamo samo samega sebe, temveč tudi sporočamo svoja čustva in svoje misli, prav tako pravi, da sporazumevanje med osebami vključuje tudi sprejemanje in razumevanje sporočil drugih in ustrezno odzivanje nanje. Temeljne družinske odnose ustvarjamo z dobro komunikacijo. Dobri odnosi se rodijo z rednimi pogovori in poslušanjem nasprotnika. Najbolj izrazen del socialnega vedenja in sestavni del socialnega jaza je vsekakor komunikacija (Žmuc Tomori, 1994).

Vsaka družina oblikuje svojevrstno komunikacijo, tako verbalno kot tudi neverbalno. Tako posamezniki v sklopu družine izražajo svoje potrebe, čustva, doživljanja in misli ter tudi zaznavajo in sprejemajo sporočila drugih članov v družini. S pomočjo ustrezne komunikacije izmenjujejo informacije in različne občutke. Razpravljajo lahko o morebitnih težavah, konfliktih oziroma jim komunikacija služi kot sredstvo sporazumevanja in izmenjavanja mišljenj. Starši postavijo v družini temelje komunikacije in to prenašajo na svoje otroke, ki začnejo komunicirati na način, kot to počnejo njihovi starši (Žmuc Tomori, 1994). Vsak posameznik, če želi prispevati k resnično možni rešitvi nesporazuma, si mora vzeti čas, da prisluhne svojemu sogovorniku s spoštovanjem in željo, pri tem pa ga mora resnično »slišati«, ne pa samo poslušati. Mnogokrat pa eden izmed partnerjev drugega ob načenjanju kakšnega problema enostavno »izključi« iz dožemanja njegovih besed, kajti zanj je govorjenje drugega le nekakšen šum, morda tudi grožnja njegovi integriteti. Komunikacija ni večščina, ampak vrsta umetnosti, pri kateri gre za izmenjavo informacij, kroženje racionalne in čustvene energije. Za sodelovanje pri opravljanju družinskih nalog morajo družinski člani medsebojno komunicirati. Tako se utrjujejo zdravi medčloveški in družinski odnosi (Žmuc Tomori, 1994).

Da se lahko vključujemo v okolje, je izredno pomembno, da se naučimo komunicirati. V družini je nujno potrebno, da je komunikacija odprta, iskrena in dvosmerna, saj le tako lahko družina normalno funkcionira in se sooča s konfliktnimi situacijami. V primeru rejništva je nujno potrebno, da prilagodimo komunikacijo, tako da bodo vsi člani lahko sodelovali v njej. Absolutno se komunikacija v družini s prihodom novega člana, ki s seboj prinese svoje vzorce in načine komuniciranja, spremeni. In tu je mesto, na katerem se moramo kot družina dogovoriti ter pogovoriti o spremembah in novih načinih komuniciranja.

Mnogi avtorji (Haley, Minuchin, Skynner v Čačinovič Vogrinčič, 1992) v družinskem sistemu opozarjajo na še eno pomembno stvar, in to je *hierarhija moči*. Hierarhična organiziranost je osnovni pogoj za zdravo in uspešno delovanje skupine. Haley to še dodatno potrdi s trditvijo, da ni organizacije brez hierarhije in da mora zato vsaka družina izdelati pravila o tem, kdo je najpomembnejši in najvišji po lestvici hierarhije (v Čačinovič Vogrinčič, 1992). Hierarhijo torej definiramo kot oceno medgeneracijskih mej med starši in otroki, ki v družini odraža strukturno moč (Shaw, Criss, Schonberg in Beck, 2004).

Običajno »zdrava« je hierarhija, v kateri ima največ moči oče. Če je vodja mati, se to zdi manj ugodno. Skynner to razlaga z družbenim pričakovanjem o vlogi ženske ter z družbeno pogojenimi razlikami v potrebah moškega in ženske (v Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Prav zato, da družina lahko deluje zdravo in uspešno, je ob prihodu vsakega novega rejniškega otroka v družini pomembno ponovno določiti položaj vsakega posameznika na

družinski hierarhični lestvici, določiti, kakšne naloge pridejo s tem položajem ipd., tako da vsak posameznik ve, kje mu je mesto, in da ne prihaja do konfliktov.

Vsak član družine ima tudi svojo moč, ki se kaže z razporeditvijo vlog, v pravicah in možnostih odločanja ter v različnih prednostih in dolžnostih za prilagajanje drugim članom v družini. Razporeditev moči predstavlja moč posameznikov in podsistemov. Prav je, da se razporeditev spreminja glede na sestavo in razvojno obdobje družine ter glede na situacijo, v kateri se družina znajde. Kakor je potrebna prava hierarhija, je pomembno zdravo razmerje moči med družinskimi člani, skladno z njihovimi potrebami in fazami, v kateri so. Če ima vsak član družine ravno pravšnjo moč, potem imajo v njej vsi občutek varnosti in razumevanja ter vedo, da se lahko zanesejo drug na drugega (Tomori, 1994).

Tako kot se s prihodom novega člana spremeni komunikacija, se spremenijo tudi vloge, hierarhija, delitev dela itd. Kajti vsak nov član družine nato prevzame svoj del nalog, dobi neko novo vlogo v družini, spremeni se položaj na hierarhični lestvici družine. Največkrat se tu raziskave dotaknejo rejniških otrok, čeprav je prihod novega člana velika sprememba (in včasih tudi breme) za biološkega otroka. Odpre se veliko novih vprašanj. Kako se bo zdaj razporedilo delo? Kakšno vlogo zdaj prevzamem do rejniškega otroka? Bo rejniški otrok pomembnejši od mene?

Prav zaradi vseh teh vprašanj je nujno, da se o tem z biološkim otrokom pogovorimo že prej, da razjasnimo morebitne dileme, določimo nov način funkcioniranja družine ter damo otroku vedeti, da je slišan in da je njegovo mnenje pomembno.

6.3 Zaveza med staršema

Lidzov (1971, v Čacinovič Vogrinčič, Mešl, 2019) koncept temeljnih značilnosti, ki morajo biti zagotovljene v vsaki družini, da bi ta zadovoljila osnovne potrebe človeka, usmerjala njegov razvoj in omogočila njegovo integracijo v kulturo in družbo, dobi v kontekstu dela na razvidnosti v družini novo dimenzijo.

Zavezništvo med staršema in ohranitev generacijskih razlik sta značilnosti, ki sta pomembni v vseh obdobjih življenja družine. Zavezništvo pomeni, da starša drug drugega podpirata v svojih vlogah, da vzajemno povečujeta občutek varnosti in gotovosti. V svojem odnosu do otrok upoštevata drug drugega, tako da se vlogi partnerjev in vlogi staršev ne izključujeta. Zavezništvo med staršema ne pomeni, da morata oba ravnati enako, to ni zahteva po brisanju razlik med njim. Gre za več in nekaj drugega: za to, da si dovolita razlike, ki so, in se skupaj učita razlike upoštevati pri ravnanju z otrokom. Otroka bogatijo izkušnje razlik, a le,

če si jih dovolita in jih v odnosu z otrokom upoštevata. Tema zavezništva je tema soustvarjanja rešitev, saj se pogosto srečamo s tem, da zavezništva ni, da je delo na zavezništvu mogoče v delovnem odnosu. In nujno, saj vlogi staršev določata vlogo otrok med njima in tudi za njiju. Ne v celoti, ne samo onadva, otrok se odzove kot edinstven posameznik, a kdaj za ohranitev družine prevzame breme, ki je zanj pretežko in bi moralo ostati breme odraslih (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 94, 95).

Če zavezništva med staršema v rejniški družini ni, je sprejemanje rejništva biološkemu otroku še toliko težje. Vidi, da se starša ne strinjata, in ne ve, kako naj se s situacijo potem spoprime on. Bo na strani očeta ali mame? Bo sprejel novega člana družine, čeprav ga eden od staršev ne? Tu se otrok sooči s težavo, s katerim staršem naj se strinja in kaj bo vse to potegnilo s seboj. V kakšen položaj to potem postavi otroka? Bo v vlogi razbremenjevalca konfliktov? Bo zaradi nenehnih konfliktov enemu od staršev postal čustveni nadomestek partnerja? Zaradi vseh teh dilem je nujno, da partnerja v rejništvo vstopita složno, se o dilemah pogovorita že prej, saj bo lahko le tako biološki otrok v novo situacijo vstopil bolj samozavestno in z manj odpora, saj bo videl, da lahko v vsaki situaciji najde podporo pri starših.

Postavka o ohranitvi generacijskih razlik pokaže, kaj se zgodi, če zavezništva ni. Ohranitev generacijskih razlik zahteva, da otroci smejo biti odvisni od staršev, ker to odvisnost potrebujejo, starši pa v svojih temeljnih potrebah ne smejo biti odvisni od svojih otrok. Generacijske razlike se porušijo, ko morajo otroci pomagati staršem in skrbeti zanje, ker si odrasli ne znajo, ne morejo stati ob strani.

Namesto zavezništva med staršema se zdaj srečamo z zavezništvom med generacijami, generacijske razlike so se porušile. V praksi pogosto srečamo povezanost enega starša z otroki, običajno mater in otroka, ob tem pa mati oddalji ali celo izključi očeta. Za soustvarjanje rešitev potrebujemo očeta, sogovornika, če želi in zmore (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 94–98).

Richter (1971 v Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019) s svojim konceptom vloge člana družine kot razbremenjevalca konfliktov pripomore k razumevanju družine. K vedenju o obrambnih mehanizmi posameznika doda pomemben nov vidik: koncept vloge kot socialne obrambe. Ta njegov koncept lahko umestimo v znanje za ravnanje na drugi ravni, če ga potrebujemo v vsakdanjem življenju, ki ga raziskujemo za grajenje rešitev. V vsaki družini lahko najdemo elemente Richterjevih formulacij vlog, ki jih sam poimenuje kot patološke, a se moramo od njih oddaljiti. Vloga otroka torej določa pomen, ki ga ima v poskusu roditelja, da obvlada lastne konflikte.

Lastni konflikti motivirajo starše, da otroku vsiljujejo bodisi vlogo nadomestka za partnerja bodisi enega aspekta lastnega jaza (Richter, 1971 v Čačinovič Vogrinčič, 1998).

6.4 Sodelovanje socialne delavke z družino

Delo socialne delavke v rejniški družini je zelo zahtevno. Dela s tako rekoč »dvema poloma«, ki ju mora združiti. Socialno delo v rejništvu išče odgovor na vprašanje, kako. Kako naj podpre rejniškega otroka, da se bo vključil v družino, kako naj podpre družino, da bo čim boljše sprejela novega člana, in na koncu tudi, kako naj sodeluje z biološkim otrokom, da bo novo situacijo čim lažje sprejel? Pomembno je, da socialna delavka v proces sodelovanja vključi vse vpletene, saj ima vsak svoje mnenje, svoje občutke, svoje misli, pogosto pa ne ve, kaj naj z njimi naredi.

Delo v rejniškem sistemu je težavna, zahtevna in kompleksna naloga za centre za socialno delo, naloga, ki potrebuje čas, da se ustvarijo institucionalni in strokovni pogoji za delo. Stroka socialnega dela je odgovorila na vprašanje, kako ravnati, in s svojimi koncepti tudi institucije, predvsem centre za socialno delo, postavila pred kompleksne zahteve za spremembo organiziranosti. Treba je vzpostaviti sodelovanje med vsemi udeleženi v rejniškem sistemu na način delovnega odnosa, ki omogoča soustvarjanje sprememb in podpore otroku, tako da vsi prispevajo svoj delež ter s tem soustvarjajo boljše pogoje za sodelovanje in življenje (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 136, 137).

Zelo pomembno se mi zdi, da se socialna delavka sreča in pogovori s celo rejniško družino še pred prihodom rejniškega otroka, da dobi občutek, kako družina funkcionira, sodeluje, komunicira. Le tako bo lahko potem družini pomagala pri premagovanju ovir pri možnih nesporazumih, saj bo poznala vzorce vedenja družine. Nujno se mi zdi, da se socialna delavka pogovori tudi z vsakim članom družine posebej, da dobi mnenje vsakega posameznika, prav tako ima potem vsak možnost spregovoriti in biti slišan, socialna delavka pa s tem zagotovi, da noben od članov ni spregledan.

Slovenija je podpisnica Konvencije OZN o otrokovih pravicah, ki je odlična osnova za prakso socialnega dela z otroki in mladostniki. Konvencijo zelo potrebujemo za dobro delo v rejništvu. Leta 2002 je 27. posebna seja generalne skupščine OZN nadaljevala delo za pravice otrok in sprejela dopolnilo v deklaraciji Svet po meri otrok. V besedilu takoj najdemo oporo in zavezo za delo v individualni projektni skupini, ki ima na voljo ekipo v podporo. Besedili konvencije in deklaracije lahko neposredno prevedemo v jezik in ravnanje stroke socialnega dela.

V 6. točki piše:

Priznavamo in podpiramo starše in družine ter v posebnih okoliščinah zakonite skrbnike kot primarne varuhe otrok in bomo zato krepili njihove sposobnosti, da otrokom zagotovijo optimalno skrb, nego in zaščito.

To je odlična formulacije naloge stroke socialnega dela v rejništvu. Naloga, pred katero smo v socialnem delu, ni rejništvo da ali ne. Naloga je vztrajati pri visoko kvalificiranih standardih dela v rejniškem sistemu. Zato potrebujemo sodelavce, visoko kvalificirane strokovnjake in usposobljene rejnike, ki so sodelavci centrov za socialno delo. S tem postavljamo tudi nujni okvir za odločanje v korist otroka in o vsem, kar ga zadeva: trajanje, vrnitev domov, prekinitev, sprememba institucije skrbi (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 139).

Vse to mora socialna delavka predelati tudi z biološkim otrokom, saj se spreminja tudi njegov svet. Tudi biološki otrok mora biti vključen v vse te odločitve in spremembe.

Ko družina sprejme novega otroka v rejništvo, bi bilo nujno, da jo socialna delavka obišče enkrat tedensko, da spremlja napredek, da se možni konflikti rešujejo sproti ter da jo družina in tudi rejniški otrok sprejmejo kot neko stalnico v življenju, kot zaveznika.

6.5 Spoštovanje otroštva in glas otroka

V soustvarjanju razvidnosti in ozaveščenosti je glas otroka ključen. Skupaj se učimo, ustvarimo nova znanja, nove pomene. Ustvariti prostor za to, da se v soustvarjalnih procesih v družini sliši in upošteva glas otroka, je nova zahtevna naloga, ki jo moramo odrasli znati dobro opraviti.

Govoriti otroku znamo odlično, govoriti z otrokom pa je nujna dragocena izkušnja, ki jo moramo raziskati in utrditi. Pa ne gre le za pogovor z otrokom, gre za veliko več; za pogovor, s katerim se otroku pridružimo, da bi slišali njegov glas in raziskovali skupaj v procesu ukvarjanja z zelenimi izidi (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 102–103).

Knjiga Tima Loremana (2009) *Spoštovanje otroštva* je zelo pomembna za socialno delo, saj odlično ubesedi, kako zelo smo odrasli zasedli in zakrili svet otrok, kakor smo znali, razumeli in potrebovali. Loreman (2009, str. 117) pravi, da otroštvo spoštujemo, če varujemo posebnosti tega življenjskega obdobja, ki je v nevarnosti, da ga docela določimo in zapolnimo odrasli. Loreman v svoji knjigi opozori, da otroci danes skorajda nimajo več prostega časa, s katerim bi lahko razpolagali sami.

Loreman trdi, da smo veliko večino strokovnega znanja o otrocih zbrali odrasli brez udeležnosti otrok, brez njihovega glasu. Njegov seznam ovir, ki otežijo ali onemogočijo spoštovanje otroštva, pokaže, da so ovire povsod: kulturne vrednote, verovanja, vpliv medijev, tehnologija ipd. (Loreman, 2009, str. 116).

Loremanova definicija spoštovanja otroštva spada med tiste temeljne koncepte, na katere se mora opirati vsak socialni delavec, ki je pri svojem delu v stiku z otroki. Njegova definicija se glasi (Loreman, 2009, str. 3):

Spoštovanje otroštva pomeni:

- otrokom zagotoviti temeljne življenjske potrebe, kot so zapisane v Deklaraciji Združenih narodov o otrokovih pravicah (1959) in mednarodni konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah (1989);
- spoštovati otrokov čas, še posebej sedanost;
- spoštovati otrokovo uživanje otroštva;
- spoštovati otrokove odnose z drugimi;
- spoštovati otrokov prispevek družini in družbi;
- spoštovati otrokovo individualnost in različnost;
- spoštovati in sprejeti otrokove spretnosti in sposobnosti.

Ta seznam bi morali poznati tudi vsi otroci, ne le odrasli, da bi se zavedali svojega pomena in virov moči, ki jih imajo. Seznam bi moral biti temeljno izhodišče začetka vsakega delovnega odnosa, zasnovanega tako, da se spoštuje otroštvo.

V soustvarjanju razvidnosti in ozaveščenosti je ključen glas otroka. Skupaj se učimo, ustvarjamo nova znanja, nove pomene. Ustvariti prostor za to, da se v soustvarjalnih procesih v družini sliši in upošteva glas otroka, je nova zahtevna naloga, ki jo moramo odrasli znati dobro opraviti. Odrasli in otroci se šele učimo soustvarjanje, zato smo odrasli odgovorni, da se naučimo vzpostaviti in vzdrževati odnos, ki soustvarjanje omogoči. Poudarek je na učenju v odnosu, ki omogoča pogovor, v katerem se zgodi vse; da se poslušamo, slišimo, si odgovorimo: da otroka v družini lahko poslušamo, zagotovimo, da smo se slišali in razumeli, da bi lahko odgovorili (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, 102–103).

7 FORMULACIJA PROBLEMA

Za raziskovanje vloge biološkega otroka v rejniški družini sem se odločila zaradi osebne izkušnje. Pri nas doma je bila rejnica moja mami, ki je poleg petih bioloških otrok v rejništvo vzela še tri otroke, saj je to opravljala kot poklicno dejavnost.

Sicer sem bila sama ob zaključku rejništva pri nas še zelo majhna, stara le šest let, a ker nisem imela nobenih spominov o socialni delavki v celotnem času rejništva, spomnim pa se vseh štirih otrok, ki so bili pri nas v rejništvu, sem želela odkriti, kakšen je razlog za tem, ali sem morda res bila še premajhna, ali nas socialna delavka sploh ni obiskovala ali pa nas je obiskovala in nam biološkim otrokom ni posvečala pozornosti.

Ideja se mi je porodila že ob pisanju diplomske naloge z naslovom Vloga centra za socialno delo pri ohranjanju stika otroka v rejništvu z biološko družino, saj ob vseh intervjujih in prebiranju dokumentacije na CSD nisem nikjer zasledila, da bi bilo veliko govora o bioloških otrocih. Nato sem o vsem tem začela spraševati starejše sestre in brata ter znance iz okolice in večina mi je potrdila mojo domnevo, da se socialna delavka posveča le rejniškim otrokom, čeprav je rejništvo velika sprememba tudi za biološkega otroka.

Ko sem se lotila prebiranja in iskanja literature in raziskav, sem ugotovila, da jih je na temo rejništva kar nekaj, a se nobena izmed njih ne osredotoča na biološkega otroka. Na začetku sem se tega malo ustrašila, vendar mi je na koncu to dalo potreben zagon, da sem se odločila, da se lotim raziskovanja te teme.

Menim, da bi lahko s to raziskavo opozorila na nujnost vključevanja bioloških otrok v proces rejništva. Kajti vsa dosedanja literatura in raziskave se osredotočajo na rejniške otroke ali biološke družine, ki sicer so tiste, ki v procesu potrebujejo največ pomoči, vendar pa kljub temu menim, da je treba v celoten proces vključiti vse udeležene. Z rezultati raziskave, ki bi jih posredovala centrom za socialno delo, Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Rejniškemu društvu Slovenije, bi spodbudila vse naštete, da bi v procesu rejništva več pozornosti posvečali biološkim otrokom, saj bi tako morda kakšno rejništvo lažje »steklo«, ker bi bili biološki otroci bolj vpleteni ter bi lažje sprejemali situacijo in bolje sprejeli rejniške otroke. S tem bi se tudi rejniški otrok lažje vklopil v družino, saj bi drug v drugem videla prijatelja oziroma zaveznika in ne »konkurence«.

Ker je rejništva v Sloveniji še vedno veliko, menim, da bi bilo z dejanskim vključevanjem vseh vpletenih v rejništvo to manj stresno in morda celo manj travmatično za vse vpletene, ter posledično, da je tema relevantna in aktualna za raziskovanje.

Na podlagi vsega tega sem si postavila naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako so biološki otroci pripravljani na prihod otroka v rejništvo?
- Kdo jih je pripravil na to?
- So bili biološki otroci vključeni v sprejemanje odločitev glede rejništva (začetek/konec)?
- Kaj se je s prihodom otroka v rejništvo spremenilo?
- Koliko časa je socialna delavka namenila biološkim otrokom v primerjavi s časom, namenjenim rejniškim otrokom?

8 METODOLOGIJA

8.1 Vrsta raziskave

Ker v raziskavi zbiram besedne opise, ki se nanašajo na raziskovani pojav, je raziskava kvalitativna. Glede na stopnjo v procesu spoznavanja je eksplorativna oziroma poizvedovalna, saj šele spoznavam področje problematike bioloških otrok v rejniški družini. Glede na odnos do neposrednega izkustvenega gradiva je raziskava empirična, saj sem s spraševanjem zbirala neposredno izkustveno gradivo. Ker je raziskava namenjena opozarjanju pomembnosti vključevanja bioloških otrok v rejniški družini v sam proces rejništva, je raziskava tudi uporabna.

8.2 Merski instrument in viri podatkov

Merski instrument pri moji raziskavi so vnaprej pripravljena vprašanja odprtega tipa. Vprašanj je devet, sedem od teh vprašanj ima še podvprašanja. Vprašalnik, ki je bil uporabljen za izvedbo intervjuja, je dodan v prilogi.

8.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo v moji raziskavi predstavljajo vse osebe v Republiki Sloveniji, pri katerih so bili v katerem koli časovnem obdobju starši rejniki.

Populacijo sem vzorčila po neslučajnostni metodi, ker možnost izbora ni bila enaka pri vseh enotah, odločila sem se za priročni vzorec. V vzorec sem vključila šest bioloških otrok, dva moška in štiri ženske iz rejniških družin v Občini Moravče.

8.4 Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo z neposrednim individualnim spraševanjem, in sicer s pomočjo polstrukturiranega vprašalnika. Do intervjuvancev sem prišla s pomočjo poznanstev in kontaktiranja prek družbenih omrežij. Vsakemu kandidatu sem se predstavila, mu obrazložila namen raziskave in ga povabila k sodelovanju. Od petnajstih oseb, ki sem jih povabila k sodelovanju, se jih je odzvalo šest. Z osebami, ki so želele sodelovati, sem se

dogovorila za čas in lokacijo intervjuja, vsi intervjuji so potekali na nevtralnem kraju. Zaradi možnosti vpletanja staršev in drugih družinskih članov intervjujev nisem želela opravljati na njihovem domu, saj s tem pridobljeni podatki ne bi bili točni. Intervjuji so potekali osebno, med 19. 9. 2019 in 24. 9. 2019, po vnaprejšnjem dogovoru. Z dovoljenjem intervjuvancev sem intervjuje snemala z mobilnim telefonom, med samim pogovorom pa sem bila v primeru nejasnosti na voljo za dodatno pojasnitev. Intervjuji so trajali med 20 in 40 minut.

8.5 Obdelava in analiza podatkov

Na podlagi zvočnih posnetkov intervjujev sem naredila dobeseden transkript na računalnik. Pri tem sem izpustila mašila, narečne in pogovorne besede pa sem ohranila. Intervjuje sem označila z zaporednimi črkami abecede A, B, C, Č, D in E. Transkripcijo intervjujev sem prebrala in jo posredovala intervjuvancem, da so pregledali, ali sem vse zapisala tako, kot so povedali, in da so lahko dodali še kakšne dodatne informacije. Nato sem vsako pomembno izjavo v prepisu podčrtala, oštevilčila z zaporedno številko in jim določila pojem.

Določila sem področja raziskovanja, ki so bila: prihod, spremembe, odločanje in socialna delavka. Ta področja so se nanašala na raziskovalna vprašanja. Pri vsakem od teh področij sem ustvarila tabelo kodiranja. V te tabele sem nato na levo stran vnesla izjavo sogovornika in jo razdelila na dele, ki sem jim dodala zaporedno številko izjave, zaporedno črko pojma in označbo intervjuvanca. Vsakega posameznika sem označila z eno črko po mojem izboru. Delom sem nato dodala relevantne pojme, kot so: nimam izkušenj, se nismo pogovarjali, več nalog, manj napeti odnosi itd. Nato sem pojme razdelila v kategorije, ki so na primer bile: spomini o prihodu, občutki ob prihodu, prisotnost sprememb, glas otroka, skupno odločanje itd. Naprej sem izvedla odprto kodiranje posameznega intervjuja, pozneje pa sem še osno kodirala intervjuje skupaj po kategorijah. Iz zbranih podatkov sem lahko formulirala okvirno teorijo, da bo raziskava dala dodaten vpogled v vlogo biološkega otroka v rejniški družini.

Primer: Del prepisa intervjuja A in podčrtane enote kodiranja

Ponovno se za prvega otroka ne spomnim, drugi in tretji otrok sta prišla iz drugih rejniških družin k nam. Drugi je prišel zaradi njegove problematičnosti. (A4) Zadnji, četrti

otrok pa je prišel, ker mama ni mogla skrbeti zanj, bila je brezposelna. (A5) Kakšnih posebnih spominov na občutke nimam. (A6)

Oštevilčene izjave sem nato po vrsti za vsak intervju posebej vstavila v razpredelnico, jim določila številko izjavo in jim pripisala pojem. Podobne pojme sem združila v podkategorije, nato v kategorije, te pa v glavne teme, ki izhajajo iz raziskovalnih vprašanj.

Primer: Del odprtega kodiranja intervjuja Č in združevanja v kategorije

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
Č1	sem že od rojstva povezan s tem	Že od rojstva	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
Č2	se ne spomnim nič posebnega, sem bil že od rojstva vpet v rejništvo	Se ne spomnim	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
Č3	O tem se niti nismo veliko pogovarjali doma.	Doma se nismo pogovarjali	pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
Č4	Je bilo že kar samoumevno, ker so bili otroci pri nas v rejništvu	Se nihče ni ukvarjal s tem	Občutki ob prihodu	Pripravljenost na prihod	Prihod
Č5	Dejansko se niti ne spomnim veliko, vendar kasneje, ko sem bil dovolj star za ta pogovor, ga nismo imeli	Doma se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod

Po končanem odprtem kodiranju in ko sem združila pojme v kategorije in teme, sem začela z osnim kodiranjem. Pri tem sem vse pojme iz intervjujev združila in jih hierarhično razporedila od najsplošnejših do najbolj konkretnih.

Primer: Del osnega kodiranja intervjujev A–E

SOCIALNA DELAVKA

Kategorija 1: Vloga socialne delavke

- Stik z biološkim otrokom
 - Ni izkušnje (E22), (A19), (C25), (C29), (Č25), (Č28)
 - Pogovor ob konfliktu z rejniškim otrokom (C26)
 - Občutek napadenosti (C27), (C28)
 - Pogovor o mojem mnenju z njo in starši (B6)

- Pogovor o občutkih, odnosih (B17)
- Posvečanje le meni (B19)
- Obiskovanje
 - Ni posvečanja biološkim otrokom (E24), (D44)
 - Rejniške otroke ob praznikih (A18)
 - Ob težavah (A20), (D40), (D45)
 - Čas, namenjen rejniškim otrokom (A21)
 - Smo bili prisotni ob obiskih (D7)

9 REZULTATI IN RAZPRAVA

9.1 Prihod

Z raziskovalnimi vprašanji, vezanimi na prihod (prvega) otroka v rejniško družino, sem želela ugotoviti, ali imajo intervjuvanci na to kakšne spomine, ali so ti spomini pozitivni ali negativni ter kdo in kako jih je pripravil na rejništvo. Pri tem vprašanju se nisem osredotočila le na prihod prvega otroka, ampak na prvi spomin, ker so bili nekateri intervjuvanci premladi, da bi se prihoda prvega otroka spomnili.

Ena izmed stvari, ki povezuje vse intervjuje, je, da jih na začetek rejništva oziroma prihod prvega otroka doma niso nič posebej pripravili ali se z njimi o tem pogovorili (*Povedali so, da bo prišel nov otrok v družino, kaj veliko pa se zaradi moje starosti o tem res nismo pogovarjali (B1) / O tem se niti nismo veliko pogovarjali doma (Č3) / Obrazložili doma niso nič, se nismo o tem niti kaj dosti pogovarjali (D3) / Povedali so, da se bo mami začela ukvarjati z rejništvom, sedaj ko je pustila službo (D4)*).

V dveh primerih so jih doma le seznanili, da bodo zdaj začeli z rejništvom (*Povedali so, da bo prišel nov otrok v družino, kaj veliko pa se zaradi moje starosti o tem res nismo pogovarjali (B1) / Seznanili so naju z bratom in to je bilo to (E8)*). Skupno je trem intervjuvancem tudi to, da rejništvo poznajo že od prej oziroma so s tem odraščali, ker je bila pred tem rejnica v vseh primerih njihova stara mama, dva intervjuvanca pa sta s tem odraščala, saj so otroka v rejništvo vzeli pri njegovih dveh letih oziroma njenih treh.

Tukaj se mi postavlja vprašanje, kje je bila socialna delavka, da bi skupaj z družino pripravila otroka na prihod rejniškega otroka, mu obrazložila spremembe. Kajti v procesu podpore in pomoči je ključno delo socialne delavke, da omogoči, da se sliši glas vseh udeleženi. Kot pravi Čačinovič Vogrinčič (2006), je temelj za pogovor z otrokom vzpostavljen delovni odnos, ki v celoti pripada tudi otroku. Tudi z otrokom se začne delo z dogovorom o sodelovanju in tudi njegovo instrumentalno definicijo problema nujno potrebujemo v procesu soustvarjanja zelenih izidov. Prav zato, ker odrasli v vsakdanjem življenju mislimo, sklepamo, odločamo brez otroka, je pomembno, da imamo to posebno strokovno znanje, da se mu znamo pridružiti, da bi ga razumeli.

O prihodu prvega otroka v družino imajo v večini zelo skope spomine ali pa le »prebliske« kot na primer intervjuvanki A in D (*... bolj imam spomine na druge stvari (A2) / Spomnim se, da je bil približno mojih let, dobro leto starejši (D1) / Bil je neproblematičen*

fant, ki je obiskoval srednjo gostinsko šolo (D2)). Menim, da lahko skopost spominov povežemo s skopostjo informacij, saj otroci niso bili pripravljeni na prihod in v tistem trenutku, ko je otrok prišel na to, niso bili pripravljeni in se jim prihod ni zdel nič posebnega. Zaradi tega menim, da do teh spominov ne dostopajo, saj se jim v tistem trenutku to ni zdelo relevantno.

S tem bi morda lahko povezala tudi občutke ob prihodu. Kajti ker niso bili pripravljeni, temu niso posvečali pozornosti, dogodek je šel »mimo njih« in se jim ob tem niso porajali neki posebni občutki. V dveh primerih se z njihovimi občutki niti ni nihče ukvarjal (*Na začetku so bili mešani občutki, ampak se nihče ni preveč ukvarjal s tem (E10) / O tem se niti nismo veliko pogovarjali doma (Č3) / Je bilo že kar samoumevno, ker so bili otroci že od nekdaj pri nas v rejništvu (Č4)).*

Zdi se mi, da je na tem mestu smiselno postaviti vprašanje: kaj pa če bi otrok ob prihodu rejniškega otroka doživljal negativna čustva. Bi se potem morda socialna delavka skupaj z družino posvetovala z njim, se pogovorila, ga vprašala o mnenju ali bi mu le povedali, da tako to je, naj se sprijazni? Vse to bi se dalo rešiti, če bi se prvi pogovor z družino izpeljal z vsemi člani, da se dopušča tudi glas otroka.

V splošnem bi lahko rekli, da so bili občutki ob prihodu dokaj pozitivni (*Spomnim se, da sem bil zelo vesel, navdušen (B3)),* le ena oseba je izpostavila, da je bil zaradi »tujca« malo čuden občutek (*Ko prišel prvi otrok, je bilo seveda malo čudno, saj je bila tuja oseba (D5)).*

Biološki otroci so imeli v večini že vsaj nekaj informacij o rejniškem otroku, razlogih, zakaj je prišel v rejništvo, ter o okoliščinah, iz katerih je prišel. Zaradi tega jim je bilo lažje razumeti določena vedenja otroka in jim dati njihov prostor, da so se prilagodili in privadili na novo družinsko okolje.

Intervjuvanka C je lepo obrazložila, da starši niso takoj povedali, zakaj so otroci prišli v družino, kaj je pri njih doma narobe, ampak so pustili, da so se otroci sami spoznali skozi igro in so se jim potem rejniški otroci odprli in zaupali.

Vsem intervjuvancem se zdi pomembno, da so znani razlogi za prihod rejništva, kakšno je stanje v biološki družini. V treh primerih od šestih so razloge za prihod poznali (*Poznam vse zgodbe v ozadju, kakšen je bil razlog, da so otroci prišli k nam v rejništvo (E5) / ... sta prišla iz drugih rejniških družin k nam. Drugi je prišel zaradi njegove problematičnosti (A4)).* V preostalih treh primerih so biološki otroci razloge za prihod rejniških otrok izvedeli pozneje (*Kaj točno je bilo, so starši vedeli, vendar ponovno, zaradi moje starosti, z menoj o tem ni nihče govoril (B4) / Kasneje, v roku nekaj let, pa smo o tem govorili (B5) / So mi pa obrazložili potem kasneje, zakaj so otroci pri nas, kaj pri njih doma ni v redu (Č6)).*

9.2 Spremembe

Raziskovanja področja sprememb v času rejništva sem se lotila, ker me je zanimalo, kaj se je zaradi rejništva spremenilo v družini, ali so bile v družini kakšne spremembe v času rejništva, kaj in kako se je spremenilo ipd. Menim, da sem se s temi vprašanji dotaknila tudi načina delovanja družine ter njenega funkcioniranja v stresnih situacijah, ali se je sposobna soočiti s konfliktno situacijo.

Pri spremembah so intervjuvanci izpostavljali predvsem negativne strani, na primer dodatno obremenjenost, pomanjkanje skupnega časa, več konfliktov, stresa in slabe volje. V dveh intervjujih je bilo izpostavljeno pomanjkanje skupnega časa (*Malo je zmanjkalo časa za naju z bratom, ker se je vse vrtelo okrog tega otroka (E14) / Kot sem že omenila, se je predvsem spremenilo preživljanje skupnega časa, ki ga je bilo malo (D29)*), prav tako v dveh pa, da je bilo več konfliktov (*Veliko več je konfliktov ... (Č15) / Bilo je več krega ... (C19)*). To bi lahko povezali z večjih številom družinskih članov, vsak ima svoj karakter in hitro lahko pride do konflikta.

Zelo pomembno se mi zdi, da so intervjuvanci izpostavili, da se je skozi čas spremenilo na bolje, ko so se v družini navadili drug na drugega ter so se začetni stres in skrbi umirile (*Mislím, da so spremembe bile, predvsem na bolje (A13)*). Člani so se naučili medsebojnega komuniciranja (*pa tudi komunikacija je morda malo lažja (Č20)*), posledično je bilo manj konfliktov (*Se hitreje zmenimo kakšno stvar, ni toliko konfliktov (Č21)*) in odnosi so bili manj napeti (*So pa morda odnosi malo manj napeti sedaj, ko smo že toliko časa skupaj ... (Č19)*). Zelo zanimiva se mi je zdela izjava v intervjuju E, kjer je intervjuvanka od vseh sprememb izpostavila spremembo v načinu razmišljanja (*Spremenil se je predvsem način razmišljanja, da včasih kljub trudu ne moreš vsega spremeniti (E18)*).

Kot sem že omenila v teoretičnem delu, se družina strukturira, kar pomeni, da se odnosi v njej izoblikujejo in relativno ustalijo, da bi skupina lahko dosegla svoje cilje oziroma zadovoljevala potrebe posameznikov in skupine v celoti (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 153). Tako se rejniška družina strukturira po prihodu vsakega rejniškega otroka. Prerazporedijo se naloge, spremenijo se vloge in hierarhija ipd.

Kar se tiče razporeditve nalog, je do tega vsekakor prišlo. Z novimi člani so prišle dodatne obveznosti (Kar se tiče nalog, jih je najbrž več kot prej, saj se na rejniške otroke težko zanesemo, da bodo opravili svoje delo in ga potem raje opravim sam (Č14) / ... da so potrebovali pomoč pri šolskem delu (C12)), prav tako pa so se naloge, ki so jih imeli zdaj le biološki otroci, razporedile tudi med rejniške otroke (Delo smo si potem prerazporedili, da ni

bilo breme le na nas bioloških otrocih (A10) / Morda so se naloge malo razporedile (D10), mi smo imeli že od prej razdeljeno, kaj kdo počne, rejniški otroci pa so potem tudi dobili svoje obveznosti in naloge (D11)).

Haley (v Čačinovič Vogrinčič, 1998) pravi, da družinska organizacija ni mogoča, če ni hierarhična – ni organizacije brez hierarhije. Vsaka družina mora izpeljati svojo inačico hierarhije: treba je izdelati pravila o tem, kdo je na družinski hierarhični lestvici pomembnejši. Izdelan hierarhični sistem je pomemben, ker je pogoj za vzpostavljanje jasnih meja med podsistemi.

Kar polovica intervjuvancev je izpostavila, da do drastičnih sprememb zaradi rejništva ni prišlo (Drugače pa nekih drastičnih sprememb ni bilo ... (E15) / V času rejništva ni prišlo do nikakršnih sprememb, ki bi se zgodile zaradi rejniških otrok ali rejništva kot takega (B12)), prav tako ni prišlo do odrinjenosti ali manj pozornosti (Zaradi tega se nikoli nisem počutila odrinjene ali da bi prejemale manj pozornosti, je bilo pa drugače (D35)).

Kjer pa so spremembe bile, je bilo to le nekaj, česar se je bilo treba navaditi kot na primer spremenjena vloga oziroma manjša pomembnost vloge (*naše vloge (bioloških otrok) so morda postale malo manj pomembne (D32) / Sigurno smo rabili določen čas, da smo se navadili eden na drugega ... (D9)*).

Le pri enem od intervjuvancev so se o spremembah doma pogovarjali, jih dopuščali in sprejemali (*Večinoma smo se o tem pogovarjali le z mami (C13) / Spremembe so tako ali tako, ampak so starši pustili, da je šlo vse svojo pot (C16)*). Pri treh od šestih družin so se starši trudili, da biološki otroci sprememb ne bi občutili (*Ja, sigurno sta se trudila, da ne bi občutila sprememb (E16) / Ja, mislim da sta se trudila, da sprememb ne bi občutili (A12) / Ja, se mi zdi, da so se trudili, da bi bilo vse tako kot je bilo prej, da ne bi bilo prevelikih sprememb (B11)*). V enem primeru so se starši trudili, da bi bilo rejniškim otrokom čim lažje (*Trudijo se, da je čim lažje za novega otroka, spremembe so pa v vsakem primeru (C17)*), v enem primeru pa starši zaradi preobremenjenosti niso imeli časa prikrivati sprememb (*Starši se niso trudili, da ne bi občutili sprememb, saj je bilo to zanje zelo stresno obdobje (D24)*) in so le skrbeli, da se jim je vse izšlo (*Tako da sta se zgolj trudila, da se je konec dneva vse izšlo (D25)*).

Zelo pomembno je, da biološki otroci vedo, da bo družinsko življenje zdaj drugačno. Nobene potrebe ni, da se spremembe prikrivajo, treba se je pogovarjati o njih. Biološkemu otroku je treba obrazložiti, kaj bo zdaj drugače, zakaj bo drugače, in mu povedati, da smo mu vedno na voljo za pogovor. Če omogočamo odprt prostor za pogovor, bo otrok zmožen

sprejeti vsako spremembo, ki se zgodi, saj bo vedel, da smo mu ob kakršni koli nejasnosti ali stiski na voljo.

Pri vzgoji starši niso delali razlik. Ista pravila, red in način vzgoje so veljali za biološke in tudi za rejniške otroke, kar se je poznalo tudi pri priučitvi delavnosti in reda rejniškim otrokom (*Saj je bila tu drugačna vzgoja in sta se naučila reda, delavnost (A14) / Vzgajala sta nas vse isto (A15), tako da so se priučili naših navad, olike*).

Dva od šestih intervjuvancev sta izpostavila, da so z rejniškimi otroki prišle tudi dodatne obveznosti, vendar na račun tega niso občutili prikrajšanosti (*Nisva pa nikoli zaradi tega, ker ima ona dodatne obveznosti, midva bila prikrajšana za kar koli (E17) / Starša sta se predvsem trudila usklajevati vse obveznosti pri tolikšnem številu otrok in sta skrbela, da bi bilo čim manj konfliktov (D30)*).

Kar se tiče odnosov, je bila na začetku to velika sprememba, vendar so se potrudili in konflikte zdaj rešujejo brez pomoči staršev (*Sedaj, ko smo starejši, se pogovorimo sami in razrešimo konflikt (C20) / Prej je vedno konflikte pomagala reševati mami, sedaj jih razrešimo sami*). V dveh primerih se odnosi niso spremenili, so pa bili v središču pozornosti bolj rejniški otroci (*Komunikacija je ostala ista, prav tako odnosi in vloge (B10) / Odnosi pa se med nami niso nič spremenili (A11)*).

9.3 Odločanje

Pri kategoriji odločanja sem želela izvedeti, ali so bili biološki otroci vključeni v proces odločanja glede rejništva, in če so bili, v kolikšni meri. Ali je bil v družini ustvarjen prostor za otrokov glas?

Ker so se pri štirih od šestih intervjuvancev z rejništvom ukvarjali kot s poklicem, o številu rejniških otrok niso imeli besede (*Glede na to, da je mami rejništvo opravljala kot poklicno dejavnost (A16), je mogla v rejništvu imeti tri otroke, tako da tukaj nismo imeli veliko besede (A17) / Mami je mogla imeti tri otroke v rejništvu, ker je to opravljala kot poklicno dejavnost, tako da tu nismo mogli veliko vplivati (D38)*).

Čeprav se je v teh družinah rejništvo opravljalo kot poklic, bi starši morali dopuščati otrokov glas. Ga vprašati, ali se strinja, da nadaljujejo s tem, kaj bi želel, da je drugače ipd.

V treh primerih so otroci bili vključeni v pogovor in se je njihovo mnenje upoštevalo (Ja potem kasneje sva bila aktivno vključena v pogovor (E19) / Ne toliko o sprejemu novih otrok, ampak o prekinitvi rejništva (E20) / Da, ko smo imeli v rejništvu neke bolj problematične otroke, smo z bratoma povedali, da tako ne bo šlo več naprej, in smo se potem skupaj odločili,

da prekinemo rejništvo (C21) / Imamo po navadi vsi besedo pri tem (C22) / Tudi preden se vzame novega v rejništvo, se pred tem pogovorimo in skupaj odločimo (C23) / Nikoli ni vzela kakšnega otroka, če se kdo od nas ni strinjal (C24)). V enem primeru je bil biološki otrok vabljen k odločanju in so se skupaj odločili o zaključku (Ja tudi (vabljen k odločitvam) (Č22) / ... smo se skupaj odločili, da bo potrebno čim prej prekiniti rejništvo in ga premestiti drugam (Č23)).

Prav tako v dveh primerih otroci niso imeli besede pri odločanju in niti nikoli niso bili vabljeni (*Nismo pa bili otroci nikoli povabljeni v odločanje (D39) / ... tukaj nismo imeli veliko besede (A17)*).

Na tem mestu so idealne besede Gabi Čačinovič Vogrinčič in Nine Mešl (2019, str. 103), ki pravita, da ne gre samo za razumevanje, gre tudi za dragoceno izkušnjo lastne kompetentnosti in moči, ki jo otrok raziskuje, ubesedi, uporabi. Kot vsak človek tudi vsak otrok že ima vse, kar potrebuje za to, da pride do zelenega izida, samo pomoč potrebuje, da bi svoje vire odkril, ubesedit, uporabil. Vabilo otroku, da nam razloži, kako on vidi problem, povezano hkrati z vabilom, naj že razmišlja o tem, kaj bi on naredil, kaj bi bil njegov prispevek k rešitvi, prinaša upanje in nove možnosti, ki jih kompetentno oblikuje tudi otrok sam.

Da se navežem še na Saleebeya (1997) in njegov koncept dela s perspektive moči, saj je treba otroku zagotoviti vse varovalne dejavnike, ki jih premoremo, in prav možnost učenja reševanja problemov v kompleksni in za otroka pomembni situaciji življenja v družini je izkušnja, ki je izjemno pomembna (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019).

9.4 Socialna delavka

Pri tej temi sem želela odkriti, kakšna je vloga socialne delavke, koliko ima stika z biološkim otrokom, ob kakšnih priložnostih obiskuje rejniške družine, kako ti obiski izgledajo ter, najpomembneje, ali je dopuščala, da je bil v celotnem procesu slišan tudi glas (biološkega) otroka.

Tu se mi zdi najbolj zgovoren podatek, da so kar štirje od šestih intervjuvancev povedali, da nimajo izkušnje s socialno delavko (*Jaz pa neke izkušnje s socialno delavko nimam (E22) / Nimam pa v spominu, da bi kdaj se posvečala meni, se karkoli pogovarjala z menoj (A19) / Ko sem bila mlajša, ni nikoli posvečala nobene pozornosti meni, morda včasih vprašala, kako sem (C25) / ... ko se oglasi, se pogovarja bolj le z rejniškimi otroci in z mojo mamo (Č25) / Ne, nikoli se ni posebej posvečala meni (Č28)*). Ena od intervjuvank je imela z njo slabo

izkušnjo (*Kljub temu, da je bil konflikt banalen, glede oblačil, sem se počutila malo napadeno (C27) / Glede na to, da živim z njimi 24 ur na dan, se ne moremo izogniti konfliktom in se mi zdi, da so nastopili malo preveč grobo (C28)*), eden od intervjuvancev pa pozitivno (*Bolj me je spraševala o tem, kako se razumemo, kako se počutim (B17) / Sem imel občutek, da je moje mnenje in počutje pomembno (B18) / Se je tudi posvetila posebej meni (B19)*).

V splošnem lahko rečem, da so imele socialne delavke absolutno premalo stika z biološkimi otroci. Da kar štirje od šestih intervjuvancev nimajo izkušnje stika s socialno delavko, je zastrašujoč podatek. V vsaki družini se moramo posvetiti vsakemu članu posebej in družini kot celoti.

Kar se tiče obiskovanja socialne delavke, intervjuvanci povedo, da se ob obiskih ni posvečala biološkim otrokom (*Jaz pa neke izkušnje s socialno delavko nimam (E22) / Opravila je razgovor s starši, ni pa se nikoli posvetila otrokom (D44)*), da je obiskovala rejniške otroke ob praznikih (*obiskala rejniške otroke ob praznikih, ko je prinesla darila s centra (A18)*) oziroma ko je prišlo do konfliktna situacije (*Večkrat je prišla na obisk na dom, sploh ko je bila kakšna konfliktna situacija (D40) / Več je bilo stika z njo pri drugem in tretjem otroku, ki sta bila bolj problematična, v tem obdobju nas je pogostejše obiskovala (A20)*).

Menim, da je glavni razlog za tako redko obiskovanje v kadrovski podhranjenosti, saj socialne delavke nimajo možnosti redno obiskovati vseh družin. Zato se žal vse prevečkrat zgodi, da socialna delavka obišče družino, zato da rešijo kakšen konflikt oziroma ko ima družina že res veliko krizo, ko ne zna več ravnati. Kljub temu menim, da bi si morale socialne delavke ob obisku na domu vzeti čas, družino obiskati, ko so doma vsi člani, da lahko slišijo glas vseh in da skupaj iščejo rešitve.

Eden od intervjuvancev je povedal, da socialna delavka v procesu rejništva ni imela velike vloge (*Socialna delavka pri vsem skupaj nima velike vloge (Č12)*) oziroma da ni prispevala k reševanju konfliktov (*Tako da pri reševanju konfliktnih situacij in nesporazumov ne prispeva veliko (Č27)*). Tukaj v oči zbode tudi izjava, da je težava »... ker rejniška otroka vidi kot popolna, kljub temu da se redno poroča o vsem dogajanju, se ji pove, da ne upoštevata dogovorov, a se na to ne ozira« (*Č26*).

Seveda socialna delavka ne sme vnaprej soditi rejniških otrok in verjeti zgolj besedi rejniških staršev, vendar bi se v tem primeru mogla pogovoriti s celotno družino, da stvari pridejo do dna. Kako je prišlo do tega, da sta jo rejniška otroka uspela tako »očarati«, da ne vidi realne slike, da niti ne verjame oziroma upošteva besed rejniških staršev?

Kar se tiče pomoči socialne delavke oziroma centra za socialno delo družini, sta dve intervjuvanki izpostavili, da pomoči ni bilo oziroma da so pričakovali več in bolj konkretno pomoč (*Ni bilo nobene konkretne pomoči s strani centra za socialno delo (D43) / Dejansko smo od socialne službe pričakovali več kot pa smo dobili (E21)*).

Zadnja vprašanja v intervjuju so bila namenjena temi glasu otroka. Koliko se ga je dopuščalo, v povezavi s čim so ga dopuščali ter ali je kdo biološkim otrokom povedal, da bo v procesu rejništva pomembna tudi njihova pomoč?

Štirje od šestih intervjuvancev so povedali, da socialna delavka ni nikoli povprašala po njihovem mnenju (Nikoli ni vprašala o najinem mnenju, nikoli nisva bila predmet pogovorov (E23) / Nikoli ni vprašala za kakršno koli mnenje, tako da lahko rečem, da ni dopuščala, da bi se naš glas slišal (A22) / Nikoli ni vprašala za moje mnenje, kako se počutim, kaj jaz mislim o določenih stvareh (Č30) / Nikoli ni vprašala za moje mnenje, moje občutke (D42)), kar je popolnoma nesprejemljivo. Kako naj se potem otrok sooča z novo situacijo, s konflikti in težavami, če ga po njegovem mnenju in občutkih nihče ne povpraša? To je nujno pri socialnem delu z družino, da v soustvarjanju razvidnosti in ozaveščenosti zagotovimo glas otroka. Res je to zelo zahtevna naloga, vendar smo socialni delavci strokovnjaki za delo z družinami in bi jo morali znati dobro opraviti. V rejniškem sistemu se vsi skupaj šele učimo soustvarjanja, zato smo odrasli in strokovnjaki odgovorni, da se naučimo vzpostaviti in vzdrževati odnos, ki soustvarjanje omogoči.

Le v enem od šestih intervjujev je bil opisan primer dobre prakse (Sem bil vprašan, kako vidim kakšno stvar, ampak nikoli ni bilo kakšnih težav, da bi potrebovali kaj posebej razlagati oziroma razglablјati (B16) / Bolj me je spraševala o tem, kako se razumemo, kako se počutim (B17)/ Sem imel občutek, da je moje mnenje in počutje pomembno (B18) / Se je tudi posvetila posebej meni (B19)), kar je naravnost katastrofalno. Čeprav je moj vzorec raziskave majhen, vseeno, kaj če je tudi v realnosti le v enem od šestih primerov dopuščen glas otroka? Zame je to zelo zaskrbljujoč podatek, vsekakor potreben nadaljnjih raziskav.

10 SKLEPI

- Biološki otroci na rejništvo oziroma prihod prvega rejniškega otroka niso zadostno pripravljeni.
- Pogosto je biološki otrok le seznanjen o rejništvu.
- Biološki otroci ob prihodu rejniškega otroka niso imeli posebnih občutkov, če so jih imeli, se z njimi ni nihče posebej ukvarjal.
- Rejništvo ima na začetku za biološke otroke predvsem negativne posledice, na primer več konfliktov in pomanjkanje skupnega časa.
- Ko se vsi člani družine navadijo drug na drugega, se pokaže več pozitivnih sprememb.
- Najpomembnejša pozitivna sprememba je, da se člani družine naučijo medsebojne komunikacije.
- S spremembo komunikacije se zmanjša število konfliktov in posledično so odnosi manj napeti.
- Z novimi družinskimi člani pridejo nove obveznosti na primer pomoč pri šolskem delu.
- Po prihodu novega člana se naloge v družini prerazporedijo.
- Vloga biološkega otroka se spremeni oziroma postane manj pomembna.
- Starši se trudijo, da biološki otroci ne bi občutili sprememb zaradi rejništva.
- Pri vzgoji starši ne delajo razlik.
- Otroci so premalo vključeni v pogovor in odločanje.
- Socialne delavke se biološkim otrokom premalo posvečajo.
- Pogosto socialna delavka nima velike vloge oziroma prispevka pri reševanju konfliktnih situacij v rejniški družini.
- Biološke družine potrebujejo več in bolj konkretno pomoč.
- Mnenje biološkega otroka se ne upošteva.
- Glas biološkega otroka se ne dopušča.

11 PREDLOGI

- Treba bi bilo uvesti obvezna srečanja za celotne družine pred začetkom rejništva. Na tem srečanju bi se vsem skupaj obrazložilo, kaj pomeni sprejeti otroka v rejništvo, kaj se lahko spremeni ipd.
- Potrebna bi bila rednejša obiskovanja rejniških družin s strani socialnih delavk. Vem, da je tu težava kadrovska podhranjenost, vendar zaradi tega trpijo rejniške in tudi biološke družine. Morda bi bilo smiselno vpeljati študente socialnega dela ali socialne pedagogike, da bi na ta način opravili prakso, družine pa bi imele nekoga, s katerim bi se lahko pogovorile.
- Na IPS srečanja bi bilo treba vabiti tudi biološke otroke.
- Spremembe, ki se zgodijo zaradi rejništva, starši ne bi smeli skrivati pred otroki, ampak bi se morali o njih z njimi pogovoriti.
- Zagotoviti bi bilo treba odprt prostor za biološke otroke, da bi svoje mnenje (tudi negativno) lahko brez težave izrazili in se o tem pogovorili (morda ravno na IPS).
- V literaturo o rejništvu bi bilo treba vpeljati tudi biološkega otroka, saj je povsod omenjen le rejniški. Kljub temu da je v socialnodelavni literaturi obsežno opisano delo na dveh ravneh, kjer se dela z vsemi družinskimi člani, zunaj tega koncepta pa biološki otrok ni nikjer omenjen.
- Ne le v rejništvu, tudi pri vsakem sodelovanju z družino bi bilo treba bolj vključevati otroke in jih spodbujati k podajanju mnenj.
- Glavni predlog je, da se podobna raziskava izpelje na večjem vzorcu, saj bomo le tako lahko dobili točnejše podatke, na podlagi katerih bi lahko potem dodatno izobraževali socialne delavce.

12 VIRI IN LITERATURA

1. Barker, R. (1995). *Social work dictionary*. Washington, D.S.:NASW
2. Bouwkamp, R., & Bouwkamp, S. (2014). *Blizu doma. Priročnik za delo z družinami*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Pedagoška fakulteta in inštitut za družinsko terapijo.
3. Brumec, A. (2019). *Doživljanje bioloških otrok rejnikov v rejniških družinah*. (Magistrsko delo). Teološka fakulteta: Ljubljana.
4. Cade, B., & O'Hanlon, W. H. (1993). *A brief guide to brief therapy*. New York, NY, US: W W Norton & Co.
5. Čačinovič Vogrinčič, Gabi (1996). *Socialno delo z družino : prispevek k doktrini*, letnik 35, številka 5. URN:NBN:SI:DOC-6EJCLSFE from <http://www.dlib.si>
6. Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
7. Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
8. Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2005). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
9. Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
10. Gostečnik, V. (2011). *Inovativna relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek, Teološka fakulteta in Frančiškanski družinski inštitut.
11. Inštitut za socialno varstvo 2010: Raziskovalna poročila, Otroci in družine. Pridobljeno 17.5.2019 s <https://www.irssv.si/index.php/raz-porocila/otroci-in-druzina>.
12. Kaplan, Carol P. (1988). *The biological Children of Foster Parents in the Foster Family*. *Hild and Adolescent Social Work* 5, št. 4: 281-299.
13. Tadeja Kodele, Nina Mešl (ur.) (2016). *Družine s številnimi izzivi: soustvarjanje pomoči v skupnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
14. Loreman, T. (2009). *Respecting childhood*. London: Continuum.
15. Lüssi, P. (1990). *Sistemske nauke v socialnem delu*. *Socialno delo*, 29 (1-3), 81-94

16. Mesec, B., Lamovec, T. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Visoka šola za socialno delo.
17. Poljšak Škraban, O. (2002). *Vloga staršev in interakcij v družinskem sistemu pri oblikovanju identitete študentk socialne pedagogike*. Doktorska disertacija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
18. Pugh, Gill. (1996). *Seen but not heard? Addressing the needs of children who foster*. *Adoption & Fostering* 20, št. 1:35-41.
- Williams, Dave. 2017. Recognising Birth Children as Social Actors in the Foster-Care Process: Retrospective Accounts from Biological Children of Foster-Carers in Ireland. *British Journal of Social Work* 47, št. 5:1394-1410
19. Shaw, D. S., Criss, M. M., Schonberg, M., A. in Beck, J.E. (2004). *The development of family hierarchies and their relation to children's conduct problems*. *Development and Psychopathology*, 16, 483-500. Pridobljeno s <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.116.3252&rep=rep1&type=pdf> dne 04.09.2019
20. Skynner, R. in Cleese, J. (1994). *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Tangram.
21. Švab, A. (2001). *družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
22. Tomori, M. (1994). *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO
23. Watson, A., Jones, D. 2002. The impact of fostering on foster carers' own children. *Adoption & Fostering* 26, št. 1 :49-55.
24. Williams, D. 2017. Recognising Birth Children as Social Actors in the Foster- Care Process: Retrospective Accounts from Biological Children of Foster- Carers in Ireland. *British Journal of Social Work* 47, št. 5: 1394-1410.
25. Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD-B) (2019). Ur.l. RS 22/2019.
26. Younes, Maha N., in Michele Harp. 2007. Addressing the Impact of Foster Care on Biological Children and Their Families. *Child Welfare* 86, št. 4:21-40.

13 PRILOGE

13.1 Priloga 1: Vprašalnik

1. Koliko ste bili stari, ko je v družino prišel prvi otrok?
2. Ste doma še vedno rejniki?
3. Kakšne spomine imate o prihodu prvega otroka k vam v rejništvo? Kaj so vam o tem povedali starši, kako so vam obrazložili rejništvo, kaj bo zdaj drugače?
4. Kaj se je zgodilo z otrokom, da je prišel k vam? Se morda spomnite kako ste se ob tem počutili? Vas je kdo vprašal kaj mislite o vsem skupaj? So vam povedali da potrebujejo tudi vašo pomoč? Kdo je o tem govoril z vami (eden od staršev/oba skupaj/ socialna delavka)?
5. Kakšne spremembe je prinesel prihod otroka v vašo družino? Opišite jih. (vloga/delovanje družine/naloge/odnosi do staršev, med starši/komuniciranje). So se starši trudili, da nebi občutili sprememb?
6. Ko pogledate nazaj, kako bi opisali spremembe v času rejništva (od začetka do konca rejništva, kaj se je vmesnem času spremenilo (vloge, odnosi, komunikacija))?
7. Ste bili v procesu rejništva kdaj povabljeni v odločitve koliko otrok boste imeli v rejništvu, kdaj se bo rejništvo zaključilo?
8. Prosim opišite mi, kakšna je bila v vsem tem času vloga socialne delavke (na IPS/doma). Ali se je kdaj posvetila posebej vam? Vam je dopuščala, da se vaš glas sliši?

13.2 Priloga 2: Kodiran intervju A

1. Koliko ste bili stari, ko je v družino prišel prvi otrok?
10 let.
2. Ste doma še vedno rejniki?
Ne, nič več.
3. Kakšne spomine imate o prihodu prvega otroka k vam v rejništvo? Kaj so vam o tem povedali starši, kako so vam obrazložili rejništvo, kaj bo zdaj drugače?
Prihoda prvega otroka se ne spomnim. (A1) Tudi pri drugih otrocih se samega prihoda ne spomnim, bolj imam spomine na druge stvari. (A2)
O rejništvu se doma niti nismo pogovarjali, nihče nas ni vprašal po našem mnenju. Nihče ni nič obrazložil. (A3)
4. Kaj se je zgodilo z otrokom, da je prišel k vam? Se morda spomnite kako ste se ob tem počutili? Vas je kdo vprašal kaj mislite o vsem skupaj? So vam povedali da potrebujejo tudi vašo pomoč? Kdo je o tem govoril z vami (eden od staršev/oba skupaj/ socialna delavka)?
Ponovno se za prvega otroka ne spomnim, drugi in tretji otrok sta prišla iz drugih rejniških družin k nam. Drugi je prišel zaradi njegove problematičnosti. (A4) Zadnji, četrti otrok pa je prišel, ker mama ni mogla skrbeti zanj, bila je brezposelna. (A5) Kakšnih posebnih spominov na občutke nimam. (A6)

Ne, nihče ni vprašal po našem mnenju, občutkih, niti niso omenjali naše vloge pri vsem skupaj, da bi bila potrebna pomoč. (A7)

5. Kakšne spremembe je prinesel prihod otroka v vašo družino? Opišite jih. (vloga/delovanje družine/naloge/odnosi do staršev, med starši/komuniciranje). So se starši trudili, da nebi občutili sprememb? Spremembe so vsekakor bile. (A8) Najbolj se spomnim, koliko mi je bilo odveč, ker je bil eden od rejencev isto star kot jaz in mi je bil ves čas v breme v šoli. (A9) Vedno so naju učiteljice primerjale. Za mlajšega, tretjega rejenca pa je njegova učiteljica vedno meni predajala informacije kaj je bilo narobe, me spraševala zakaj nima naloge ipd. Delo smo si potem prerazporedili, da ni bilo breme le na nas bioloških otrocih.(A10) Odnosi pa se med nami niso nič spremenili. (A11) Ja, mislim da sta se trudila, da sprememb nebi občutili. (A12)
6. Ko pogledate nazaj, kako bi opisali spremembe v času rejništva (od začetka do konca rejništva, kaj se je vmesnem času spremenilo (vloge, odnosi, komunikacija))?
Mislim, da so spremembe bile, predvsem na bolje. (A13) Saj je bila tu drugačna vzgoja in sta se naučila reda, delavnost.(A14) Vzgajala sta nas vse isto,(A15) tako da so se priučili naših navad, olike.
7. Ste bili v procesu rejništva kdaj povabljeni v odločitve koliko otrok boste imeli v rejništvu, kdaj se bo rejništvo zaključilo?
Glede na to, da je mami rejništvo opravljala kot poklicno dejavnost,(A16) je mogla v rejništvu imeti tri otroke, tako da tukaj nismo imeli veliko besede. (A17)
8. Prosim opišite mi, kakšna je bila v vsem tem času vloga socialne delavke (na IPS/doma). Ali se je kdaj posvetila posebej vam? Vam je dopuščala, da se vaš glas sliši?
Spomnim se, ko je obiskala rejniške otroke ob praznikih, ko je prinesla darila s centra.(A18) Nimam pa v spominu, da bi kdaj se posvečala meni, se karkoli pogovarjala z menoj. (A19)Več je bilo stika z njo pri drugem in tretjem otroku, ki sta bila bolj problematična, v tem obdobju nas je pogosteje obiskovala. (A20) Vendar je čas namenjala rejniškim otrokom ne nam.

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
A1	Prihoda prvega otroka se ne spomnim	Se ne spomnim	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
A2	bolj imam spomine na druge stvari	Bolj v spominu druge stvari	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
A3	O rejništvu se doma niti nismo pogovarjali, nihče nas ni vprašal po našem mnenju. Nihče ni nič obrazložil	Doma se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
A4	...sta prišla iz drugih rejniških družin k nam. Drugi je prišel zaradi njegove problematičnosti	Poznavanje razloga	Zgodbe v ozadju	Razlog za prihod	Prihod
A5	mama ni mogla skrbeti zanj, bila je brezposelna	Poznavanje razloga	Zgodbe v ozadju	Razlog za prihod	Prihod
A6	Kakšnih posebnih spominov na občutke nimam.	Brez posebnih spominov na občutke	Občutki ob prihodu	Razlog za prihod	Prihod

A7	Ne, nihče ni vprašal po našem mnenju, občutkih, niti niso omenjali naše vloge pri vsem skupaj, da bi bila potrebna pomoč	Se nismo pogovarjali o mojem mnenju	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
A8	Spremembe so vsekakor bile	Vsekakor	So bile	Prisotnost sprememb	Spremembe
A9	mi je bilo odveč, ker je bil eden od rejencev isto star kot jaz in mi je bil ves čas v breme v šoli	Rejenec breme v šoli	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
A10	Delo smo si potem prerazporedili, da ni bilo breme le na nas bioloških otrocih	Da ni bilo breme le na bioloških otrocih	Prerazporeditev nalog	Vrsta sprememb	Spremembe
A11	Odnosi pa se med nami niso nič spremenili	Se niso spremenili	Odnosi	Prisotnost sprememb	Spremembe
A12	Ja, mislim da sta se trudila, da sprememb nebi občutili.	Da nebi občutili sprememb	Trud	Prisotnost sprememb	Spremembe
A13	Mislim, da so spremembe bile, predvsem na bolje	Spremembe predvsem na bolje	Pozitivne spremembe	Prisotnost sprememb	Spremembe
A14	Saj je bila tu drugačna vzgoja in sta se naučila reda, delavnost	Rejniške otroke naučila reda in delavnosti	Vzgoja	Prisotnost sprememb	Spremembe
A15	Vzgajala sta nas vse isto	Vzgajala vse isto	Vzgoja	Prisotnost sprememb	Spremembe
A16	rejništvo opravljala kot poklicno dejavnost	Ni bilo-rejništvo kot poklic	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
A17	tukaj nismo imeli veliko besede.	Nismo imeli besede	Izključenost	Skupno odločanje	Odločanje
A18	obiskala rejniške otroke ob praznikih, ko je prinesla darila s centra	Rejniške otroke ob praznikih	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
A19	Nimam pa v spominu, da bi kdaj se posvečala meni, se karkoli pogovarjala z menoj	Ni izkušnje	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
A20	Več je bilo stika z njo pri drugem in tretjem otroku, ki sta bila bolj problematična, v tem obdobju nas je pogosteje obiskovala	Ob težavah	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
A21	Vendar je čas namenjala rejniškim otrokom ne nam.	Namenjen čas rejniškim otrokom	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
A22	Nikoli ni vprašala za kakršnokoli mnenje, tako da lahko rečem, da ni dopuščala, da bi se nas glas slišal	Nikoli ni vprašala	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka

13.3 Priloga 3: Kodiran intervju B

1. Koliko ste bili stari, ko je v družino prišel prvi otrok?
Ko sta starša v rejništvo vzela prvega otroka, mene še ni bilo, sem bil pa potem star 3 leta ko je prišel naslednji otrok v rejništvo.
2. Ste doma še vedno rejniki?
Da še vedno smo rejniki.
3. Kakšne spomine imate o prihodu prvega otroka k vam v rejništvo? Kaj so vam o tem povedali starši, kako so vam obrazložili rejništvo, kaj bo zdaj drugače?
Povedali so, da bo prišel nov otrok v družino, kaj veliko pa se zaradi moje starosti o tem res nismo pogovarjali. (B1) Povedali so, da k nam pride živet ena punca. (B2) Spomnim se, da sem bil zelo vesel, navdušen. (B3)
4. Kaj se je zgodilo z otrokom, da je prišel k vam? Se morda spomnite kako ste se ob tem počutili? Vas je kdo vprašal kaj mislite o vsem skupaj? So vam povedali da potrebujejo tudi vašo pomoč? Kdo je o tem govoril z vami (eden od staršev/oba skupaj/ socialna delavka)?
Kaj točno je bilo so starši vedeli, vendar ponovno, zaradi moje starosti, z menoj o tem ni nihče govoril. (B4) Kasneje, v roku nekaj let, pa smo o tem govorili. (B5)
Ja, doma smo se pogovarjali o tem s starši in socialno delavko, kaj jaz mislim, kako se jaz počutim. (B6) So mi povedali, da tudi moje mnenje šteje. (B7)
5. Kakšne spremembe je prinesel prihod otroka v vašo družino? Opišite jih. (vloga/delovanje družine/ naloge/odnosi do staršev, med starši/komuniciranje). So se starši trudili, da nebi občutili sprememb?
V bistvu kakšnih posebnih sprememb ni bilo. (B8) Edina razlika je bila, da tisto kar sem prej počel sam, sva sedaj počela s to punco skupaj (B9). Komunikacija je ostala ista prav tako odnosi in vloge. (B10)
Ja, se mi zdi da so se trudili, da bi bilo vse tako kot je bilo prej, da ne bi bilo prevelikih sprememb. (B11)
6. Ko pogledate nazaj, kako bi opisali spremembe v času rejništva (od začetka do konca rejništva, kaj se je vmesnem času spremenilo (vloge, odnosi, komunikacija))?
V času rejništva ni prišlo do nikakršnih sprememb, ki bi se zgodile zaradi rejniških otrok ali rejništva kot takega. (B12) To so bile spremembe, ki so del procesa. (B13) Npr. več nalog vzporedno z odraščanjem, drugačen način komunikacije v času pubertete ipd.
7. Ste bili v procesu rejništva kdaj povabljeni v odločitve koliko otrok boste imeli v rejništvu, kdaj se bo rejništvo zaključilo?
Ja, glede tega ali bomo vzeli še kakšnega otroka smo se pogovorili vsi skupaj, saj se je mami bližala pokoju in smo se morali odločiti ali nadaljujemo s tem ali ne. (B14) Rejništva pa so se vsa zaključila tako, da so se otroci vrnili v biološko družino, o tem pa je odločal CSD. (B15)
8. Prosim opišite mi, kakšna je bila v vsem tem času vloga socialne delavke (na IPS/doma). Ali se je kdaj posvetila posebej vam? Vam je dopuščala, da se vaš glas sliši?
Sem bil vprašan kako vidim kakšno stvar, ampak nikoli ni bilo kakšnih težav da bi potrebovali kaj posebej razlagati oziroma razglablјati. (B16) Bolj me je spraševala o tem kako se razumemo, kako se

počutim.(B17) Sem imel občutek da je moje mnenje in počutje pomembno. (B18)Se je tudi posvetila posebej meni. (B19)

Na IPS nisem nikoli hodil, ni bilo potrebe.

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
B1	Povedali so, da bo prišel nov otrok v družino, kaj veliko pa se zaradi moje starosti o tem res nismo pogovarjali	Seznanitev, več se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
B2	Povedali so, da k nam pride živet ena punca	Povedali, da pride punca	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
B3	Spomnim se, da sem bil zelo vesel, navdušen.	Vesel, navdušen	Občutki ob prihodu	Razlog za prihod	Prihod
B4	Kaj točno je bilo so starši vedeli, vendar ponovno, zaradi moje starosti, z menoj o tem ni nihče govoril	Kasneje povedali razloge	Zgodbe v ozadju	Razlog za prihod	Prihod
B5	Kasneje, v roku nekaj let, pa smo o tem govorili.	Kasneje povedali razloge	Zgodbe v ozadju	Razlog za prihod	Prihod
B6	Ja, doma smo se pogovarjali o tem s starši in socialno delavko, kaj jaz mislim, kako se jaz počutim	Pogovor o mojem mnenju z njo in starši	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
B7	So mi povedali, da tudi moje mnenje šteje	Povedali, da moje mnenje šteje	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka
B8	V bistvu kakšnih posebnih sprememb ni bilo.	Drastičnih sprememb	Ni bilo	Prisotnost sprememb	Spremembe
B9	Edina razlika je bila, da tisto kar sem prej počel sam, sva sedaj počela s to punco skupaj	Kar sem prej počel sam, sva sedaj počela v dvojce	Nov član	Vrsta sprememb	Spremembe
B10	Komunikacija je ostala ista prav tako odnosi in vloge.	Ostalo isto	Odnosi	Prisotnost sprememb	Spremembe
B11	Ja, se mi zdi da so se trudili, da bi bilo vse tako kot je bilo prej, da ne bi bilo prevelikih sprememb	Da nebi občutili sprememb	Trud	Prisotnost sprememb	Spremembe
B12	V času rejništva ni prišlo do nikakršnih sprememb, ki bi se zgodile zaradi rejniških otrok ali rejništva kot takega	Drastičnih sprememb	Ni bilo	Prisotnost sprememb	Spremembe
B13	To so bile spremembe, ki so del procesa	Spremembe, ki so del	So bile	Prisotnost sprememb	Spremembe

		odraščanja			
B14	Ja, glede tega ali bomo vzeli še kakšnega otroka smo se pogovorili vsi skupaj, saj se je mami bližala pokoju in smo se morali odločiti ali nadaljujemo s tem ali ne	Smo se pogovorili vsi skupaj	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
B15	Rejništva pa so se vsa zaključila tako, da so se otroci vrnili v biološko družino, o tem pa je odločal CSD	Vrnitev k biološki družini- odločal CSD	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
B16	Sem bil vprašan kako vidim kakšno stvar, ampak nikoli ni bilo kakšnih težav da bi potrebovali kaj posebej razlagati oziroma razglabljati	Vprašala kako vidim določeno stvar	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka
B17	Bolj me je spraševala o tem kako se razumemo, kako se počutim.	Pogovor o občutkih, odnosih	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
B18	Sem imel občutek da je moje mnenje in počutje pomembno.	Občutek, da je moje mnenje pomembno	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka
B19	Se je tudi posvetila posebej meni	Posvečanje le meni	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka

13.4 Priloga 4: Kodiran intervju C

1. Koliko ste bili stari, ko je v družino prišel prvi otrok?
Doma so z rejništvom začeli nekaj mesecev pred mojim rojstvom. Da pa se spomnim prvih otrok, ki so potem prišli v rejništvo, pa sem bila v prvem razredu, se pravi 6 let.
2. Ste doma še vedno rejniki?
 Da, še vedno.
3. Kakšne spomine imate o prihodu prvega otroka k vam v rejništvo? Kaj so vam o tem povedali starši, kako so vam obrazložili rejništvo, kaj bo zdaj drugače?
Spomnim se, da je prišel k nam kot dojenček, 8 dni star, tako da je bilo malo drugače (C1). Je bilo kot da bi prišel brat. Takrat nismo razglabljali o tem zakaj bo ta otrok prišel k nam, sem bila še premajhna. (C2) Glede rejništva pa so mi obrazložili, da je to za otroke, ki ne morejo živeti doma in da mami te otroke vzame k nam domov, da smo mi njihova nadomestna družina. (C3) Povedali so mi tudi, da bodo rejenci lahko šli domov, ko bodo razmere in pogoji doma boljši. (C4)
4. Kaj se je zgodilo z otrokom, da je prišel k vam? Se morda spomnite kako ste se ob tem počutili? Vas je kdo vprašal kaj mislite o vsem skupaj? So vam povedali da potrebujejo tudi vašo pomoč? Kdo je o tem govoril z vami (eden od staršev/oba skupaj/ socialna delavka)?

Za otroke nam na začetku niso povedali, kaj je v njihovi družini narobe, zakaj prihajajo k nam, da nebi to preveč vplivalo na nas in naše obnašanje do njih.(C5) O tem smo potem izvedeli več v procesu spoznavanja, ko so se tudi otroci bolj odprli. Sedaj, ko smo starejši, nam mami pove kakšna je situacija pri njih doma(C6). Tudi meni, nebi bilo v redu če bi mi povedali kaj je bilo pri njih doma, se mi zdi da si potem preveč obremenjen s tem.

Mami je vedno vprašala preden je vzela novega otroka, če se strinjamo s tem. (C7)Tako, da če se kdo od nas nebi strinjal mislim da bi nas upoštevala. (C8)Ko sem bila mlajša je vedno rekla, da bomo dobili še enega otroka, če je to v redu. (C9)Da je socialna povedala, da je ponovno en otrok, ki potrebuje rejništvo, če se strinjamo da ga sprejmemo.(C10)

So nam povedali, da smo tudi mi vključeni, da tudi mi lahko povemo svoje mnenje in da smo v tem vsi skupaj(C11). Ko smo bili večji in smo sprejeli kakšnega mlajšega rejenca, je bilo velikokrat tako, da so potrebovali pomoč pri šolskem delu (C12). Tako sem jim in jim še vedno pomagam pri kakšni težji domači nalogi ali pa pred testi. Večinoma smo se o tem pogovarjali le z mami. (C13)

5. Kakšne spremembe je prinesel prihod otroka v vašo družino? Opišite jih. (vloga/delovanje družine/naloge/odnosi do staršev, med starši/komuniciranje). So se starši trudili, da nebi občutili sprememb?

Na začetku je vedno velika razlika, ker je nov član in nova dinamika(C14). Kot primer recimo razporeditev za mizo pri obroku. Ker imamo že vsi neka svoja stalna mesta, ko pa pride nov član pa se vedno malo pomeša vse, preden se vsi prilagodimo. Vsak dobi neko novo vlogo. (C15)

Spremembe so tako ali tako, ampak so starši pustili, da je šlo vse svojo pot.(C16) Trudijo se da je čim lažje za novega otroka, spremembe so pa v vsakem primeru. (C17)

6. Ko pogledate nazaj, kako bi opisali spremembe v času rejništva (od začetka do konca rejništva, kaj se je vmesnem času spremenilo (vloge, odnosi, komunikacija))?

Na začetku so vedno kakšna trenja, konflikti, ker otroci iščejo meje.(C18) Bilo je več krega.(C19) ampak se je mami pogovorila z vsakim otrokom posebej. Sedaj, ko smo starejši, se pogovorimo sami in razrešimo konflikt.(C20) Prej je vedno konflikte pomagala reševati mami, sedaj jih razrešimo sami.

7. Ste bili v procesu rejništva kdaj povabljeni v odločitve koliko otrok boste imeli v rejništvu, kdaj se bo rejništvo zaključilo?

Da, ko smo imeli v rejništvu neke bolj problematične otroke, smo z bratoma povedali da tako ne bo šlo več naprej, in smo se potem skupaj odločili da prekinemo rejništvo.(C21) Imamo ponavadi vsi besedo pri tem.(C22) Tudi preden se vzame novega v rejništvo se pred tem pogovorimo in skupaj odločimo(C23). Nikoli ni vzela kakšnega otroka, če se kdo od nas ni strinjal. (C24)

8. Prosim opišite mi, kakšna je bila v vsem tem času vloga socialne delavke (na IPS/doma). Ali se je kdaj posvetila posebej vam? Vam je dopuščala, da se vaš glas sliši?

Ko sem bila mlajša, ni nikoli posvečala nobene pozornosti meni, morda včasih vprašala kako sem. (C25)Se je pa sedaj pogovorila z menoj, ker sem imela nek konflikt z eno od rejniških deklet in mi je rekla da bi morala biti bolj razumevajoča glede na situacijo in izobrazbo (C26) (op. Intervjuvanka študira socialno pedagogiko) in poznavanje metod. Kljub temu, da je bil konflikt banalen, glede oblačil, sem se počutila malo napadeno.(C27) Glede na to da živim z njimi 24 ur na dan se ne moremo izogniti konfliktom in se mi zdi da so nastopili malo preveč grobo. (C28)

To je edino, da sem imela nekaj več kontakta s socialno delavko.(C29)

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
C1	Spomnim se, da je prišel k nam kot dojenček, 8 dni star, tako da je bilo malo drugače	Prišel kot dojenček	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
C2	Takrat nismo razglabljali o tem zakaj bo ta otrok prišel k nam, sem bila še premajhna	Doma se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
C3	Glede rejništva pa so mi obrazložili, da je to za otroke, ki ne morejo živeti doma in da mami te otroke vzame k nam domov, da smo mi njihova nadomestna družina.	Obrazložitev da smo nadomestna družina	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
C4	Povedali so mi tudi, da bodo rejenci lahko šli domov, ko bodo razmere in pogoji doma boljši.	Rejenci lahko domov, ko bodo razmere doma boljše	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
C5	Za otroke nam na začetku niso povedali, kaj je v njihovi družini narobe, zakaj prihajajo k nam, da nebi to preveč vplivalo na nas in naše obnašanje do njih	Na začetku niso povedali	Zgodbe v ozadju	Razlog za prihod	Prihod
C6	Sedaj, ko smo starejši, nam mami pove kakšna je situacija pri njih doma	Kasneje povedali razloge	Zgodbe v ozadju	Razlogi za prihod	Prihod
C7	Mami je vedno vprašala preden je vzela novega otroka, če se strinjamo s tem.	Vedno vprašali za mnenje	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
C8	Tako, da če se kdo od nas nebi strinjal mislim da bi nas upoštevala	Če se kdo nebi strinjal bi upoštevali	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje
C9	Ko sem bila mlajša je vedno rekla, da bomo dobili še enega otroka, če je to v redu	Da dobimo še enega otroka	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
C10	Da je socialna povedala, da je ponovno en otrok, ki potrebuje rejništvo, če se strinjamo da ga sprejmemo	Da dobimo še enega otroka	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
C11	So nam povedali, da smo tudi mi vključeni, da tudi mi lahko povemo svoje mnenje in da smo v tem vsi	Upoštevanje mnenj vseh članov	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje

	skupaj				
C12	da so potrebovali pomoč pri šolskem delu	Pomoč pri šolskem delu	Prerazporeditev nalog	Vrsta sprememb	Spremembe
C13	Večinoma smo se o tem pogovarjali le z mami.	Smo se pogovarjali o tem	So bile	Prisotnost sprememb	Spremembe
C14	Na začetku je vedno velika razlika, ker je nov član in nova dinamika	Na začetku velika sprememba	Odnosi	Vrste sprememb	Spremembe
C15	Vsak dobi neko novo vlogo	Nove vloge	Prerazporeditev nalog	Vrste sprememb	Spremembe
C16	Spremembe so tako ali tako, ampak so starši pustili, da je šlo vse svojo pot	Starši pustili da je šlo svojo pot	So bile	Prisotnost sprememb	Spremembe
C17	Trudijo se da je čim lažje za novega otroka, spremembe so pa v vsakem primeru.	Da nebi občutili sprememb	trud	Prisotnost sprememb	Spremembe
C18	Na začetku so vedno kakšna trenja, konflikti, ker otroci iščejo meje	Konflikti zaradi iskanja mej	Negativne spremembe	Vrste sprememb	Spremembe
C19	Bilo je več krega	Več krega	Negativne spremembe	Vrste sprememb	Spremembe
C20	Sedaj, ko smo starejši, se pogovorimo sami in razrešimo konflikt	Sedaj sami rešimo konflikt	odnosi	Prisotnost sprememb	Spremembe
C21	Da, ko smo imeli v rejništvu neke bolj problematične otroke, smo z bratoma povedali da tako ne bo šlo več naprej, in smo se potem skupaj odločili da prekinemo rejništvo	Prekinitev rejništva	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje
C22	Imamo ponavadi vsi besedo pri tem	Upoštevanje mnenj vseh članov	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje
C23	Tudi preden se vzame novega v rejništvo se pred tem pogovorimo in skupaj odločimo	Se skupaj odločimo ali vzamemo	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
C24	Nikoli ni vzela kakšnega otroka, če se kdo od nas ni strinjal	Upoštevanje mnenj vseh članov	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje
C25	Ko sem bila mlajša, ni nikoli posvečala nobene pozornosti meni, morda včasih vprašala kako sem	Ni izkušnje	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
C26	Se je pa sedaj pogovorila z menoj, ker sem imela nek konflikt z eno od rejniških deklet in mi je rekla da bi morala	Pogovor ob konfliktu z rejniškim otrokom	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka

	biti bolj razumevajoča glede na situacijo in izobrazbo				
C27	Kljub temu, da je bil konflikt banalen, glede oblačil, sem se počutila malo napadeno.	Občutek napadenosti	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
C28	Glede na to da živim z njimi 24 ur na dan se ne moremo izogniti konfliktom in se mi zdi da so nastopili malo preveč grobo.	Občutek napadenosti	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
C29	To je edino, da sem imela nekaj več kontakta s socialno delavko	Ni izkušnje	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka

13.5 Priloga 5: Kodiran intervju Č

- 1 Koliko ste bili stari, ko je v družino prišel prvi otrok?

Pri nas so bili otroci v rejništvu še pred mojim rojstvom, saj je bila najprej rejnica moja stara mama, potem pa je s tem nadaljevala mami. Tako, da sem že od rojstva povezan s tem. (Č1)

- 2 Ste doma še vedno rejniki?

Tako je, še vedno.

- 3 Kakšne spomine imate o prihodu prvega otroka k vam v rejništvo? Kaj so vam o tem povedali starši, kako so vam obrazložili rejništvo, kaj bo zdaj drugače?

V bistvu se ne spomnim nič posebnega, sem bil že od rojstva vpet v rejništvo. (Č2) Je bilo običajno, da je več otrok, da nisva le jaz in sestra. O tem se niti nismo veliko pogovarjali doma. (Č3) Je bilo že kar samoumevno, ker so bili otroci že od nekdaj pri nas v rejništvu. (Č4)

- 4 Torej vam ni nihče razložil kaj je rejništvo, zakaj so otroci pri vas?

Dejansko se niti ne spomnim veliko, vendar kasneje, ko sem bil dovolj star za ta pogovor, ga nismo imeli. (Č5) Kot sem že rekel, to je za nas nekaj samoumevnega. So mi pa obrazložili potem kasneje zakaj so otroci pri nas, kaj pri njih doma ni v redu. (Č6)

- 5 Kaj se je zgodilo z otrokom, da je prišel k vam? Se morda spomnite kako ste se ob tem počutili? Vas je kdo vprašal kaj mislite o vsem skupaj? So vam povedali da potrebujejo tudi vašo pomoč? Kdo je o tem govoril z vami (eden od staršev/oba skupaj/ socialna delavka)?

V rejništvu imamo tri otroke, dva fanta (brata), sta pri nas zaradi neustreznih razmer doma, dekletu pa so se starši nekako odpovedali zaradi Downovega sindroma (Č7) in je tudi pri nas že od rojstva, torej 27 let. Smo se o tem pogovarjali kasneje, seveda je pomembno da vsi člani vemo kakšno je stanje. (Č8) O tem kaj si mislim o vsem skupaj smo se pogovarjali, ko je prišlo do kakšnih konfliktov, (Č9) da pa bi se s tem namenom usedli skupaj in pogovorili pa ne. (Č10) Pogovorili smo se z obema staršema. (Č11) Socialna delavka pri vsem skupaj nima velike vloge. (Č12)

Ne, nihče ni omenil, da bi bila moja pomoč pri čem potrebna, da sem vključen v to. (Č13) Smo šli na nekaj srečanj rejniških družin vsi skupaj, kaj več pa ne.

- 6 Kakšne spremembe je prinesel prihod otroka v vašo družino? Opišite jih. (vloga/delovanje družine/naloge/odnosi do staršev, med starši/komuniciranje). So se starši trudili, da nebi občutili sprememb? Kar se tiče nalog, jih je najbrž več kot prej, saj se na rejniške otroke težko zanesemo, da bodo opravili svoje delo in ga potem raje opravim sam. (Č14) Veliko več je konfliktov, (Č15) zaradi neubogljivosti in odgovarjanja rejniških otrok in slabe volje. Konflikte razrešujemo skupaj v celoti, če se stvar tiče tudi rejniških otrok, so vključeni v odločanje. (Č16)
Da, starša sta delala na tem, da se nebi občutilo sprememb. (Č17) Da bi bilo vse čimbolj »normalno«.
- 7 Ko pogledate nazaj, kako bi opisali spremembe v času rejništva (od začetka do konca rejništva, kaj se je vmesnem času spremenilo (vloge, odnosi, komunikacija))?
 Ponovno težko rečem, saj o začetku nimam spominov. (Č18). So pa morda odnosi malo manj napeti sedaj, ko smo že toliko časa skupaj. (Č19) pa tudi komunikacija je morda malo lažja. (Č20) Se hitreje zmenimo kakšno stvar, ni toliko konfliktov. (Č21)
- 8 Ste bili v procesu rejništva kdaj povabljeni v odločitve koliko otrok boste imeli v rejništvu, kdaj se bo rejništvo zaključilo?
 Ja tudi (Č22). Ko smo imeli hude težave z enim od otrok smo se skupaj odločili, da bo potrebno čimprej prekiniti rejništvo in ga premestiti drugam (Č23). Smo se vsi zavedali da tako ne bo več dolgo šlo naprej.
- 9 Prosim opišite mi, kakšna je bila v vsem tem času vloga socialne delavke (na IPS/doma). Ali se je kdaj posvetila posebej vam? Vam je dopuščala, da se vaš glas sliši?
 Niti se ne oglasi pri nas velikokrat, tako da težko govorim o njeni vlogi. (Č24) Tudi, ko se oglasi se pogovarja bolj le z rejniškimi otroci in z mojo mamo. (Č25) Težava je, ker rejniška otroka vidi kot popolna, kljub temu da se redno poroča o vsem dogajanju, se ji pove, da ne upoštevata dogovorov, a se na to ne ozira. (Č26) Tako da pri reševanju konfliktnih situacij in nesporazumov ne prispeva veliko. (Č27)
- Ne, nikoli se ni posebej posvečala meni. (Č28) Sem bil občasno zraven, ko je prišla k nam domov, ampak se ni nikoli posvetila meni, se pogovarjala z mano o zadevah okoli rejništva. (Č29)
Nikoli ni vprašala za moje mnenje, kako se počutim, kaj jaz mislim o določenih stvareh. (Č30)

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
Č1	sem že od rojstva povezan s tem	Že od rojstva	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
Č2	se ne spomnim nič posebnega, sem bil že od rojstva vpet v rejništvo	Se ne spomnim	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
Č3	O tem se niti nismo veliko pogovarjali doma.	Doma se nismo pogovarjali	pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
Č4	Je bilo že kar samoumevno, ker so bili otroci že od nekdaj pri nas v rejništvu	Se nihče ni ukvarjal s tem	Občutki ob prihodu	Pripravljenost na prihod	Prihod
Č5	Dejansko se niti ne spomnim veliko, vendar kasneje, ko sem	Doma se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod

	bil dovolj star za ta pogovor, ga nismo imeli				
Č6	So mi pa obrazložili potem kasneje zakaj so otroci pri nas, kaj pri njih doma ni v redu	So povedali kasneje	Zgodbe v ozadju	Razlogi za prihod	Prihod
Č7	neustreznih razmer doma, dekletu pa so se starši nekako odpovedali zaradi Downovega sindroma	Poznavala razloge	Zgodbe v ozadju	Razlogi za prihod	Prihod
Č8	Smo se o tem pogovarjali kasneje, seveda je pomembno da vsi člani vemo kakšno je stanje	Pomembno, da vemo stanje v biološki družini	Zgodbe v ozadju	Razlogi za prihod	Prihod
Č9	O tem kaj si mislim o vsem skupaj smo se pogovarjali, ko je prišlo do kakšnih konfliktov	Smo se pogovarjali, ko je prišlo do konflikta	Pogovor	Pripravljenost na prihod	prihod
Č10	Da pa bi se s tem namenom usedli skupaj in pogovorili pa ne	Doma se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
Č11	Pogovorili smo se z obema staršema	Z obema staršema	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
Č12	Socialna delavka pri vsem skupaj nima velike vloge	Ni imela veliko vloge	Splošna vloga	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
Č13	Ne, nihče ni omenil, da bi bila moja pomoč pri čem potrebna, da sem vključen v to	Nihče ni omenil, da bi bila potrebna moja pomoč	Mnenje otrok	Glas otroka	Socialna delavka
Č14	Kar se tiče nalog, jih je najbrž več kot prej, saj se na rejniške otroke težko zanesemo, da bodo opravili svoje delo in ga potem raje opravim sam	Več nalog	Prerazporeditev nalog	Vrsta sprememb	Spremembe
Č15	Veliko več je konfliktov	Več konfliktov	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
Č16	Konflikte razrešujemo skupaj v celoti, če se stvar tiče tudi rejniških otrok, so vključeni v odločanje	Reševanje konfliktov skupaj	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje
Č17	Da, starša sta delala na tem, da se nebi občutilo sprememb	Da nebi občutili sprememb	Trud	Prisotnost sprememb	Spremembe
Č18	o začetku nimam spominov	Se ne spomnim	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
Č19	So pa morda odnosi malo manj napeti sedaj, ko smo že toliko časa skupaj	Manj napeti odnosi	Pozitivne spremembe	Vrste sprememb	spremembe
Č20	kommunikacija je morda malo lažja	Lažja komunikacija	Pozitivne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe

Č21	Se hitreje zmenimo kakšno stvar, ni toliko konfliktov	Manj konfliktov	Pozitivne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
Č22	Ja tudi (<i>povabljen v odločitve</i>)	Tudi povabljen	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje
Č23	smo se skupaj odločili, da bo potrebno čimprej prekiniti rejništvo in ga premestiti drugam	Skupaj odločili o zaključku	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
Č24	Niti se ne oglasi pri nas velikokrat, tako da težko govorim o njeni vlogi	Se ne oglasi velikokrat	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
Č25	ko se oglasi se pogovarja bolj le z rejniškimi otroci in z mojo mamo	Ni izkušnje	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
Č26	Težava je, ker rejniška otroka vidi kot popolna, kljub temu da se redno poroča o vsem dogajanju, se ji pove, da ne upoštevat dogovorov, a se na to ne ozira	Rejniška otroka vidi kot popolna	Splošna vloga	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
Č27	Tako da pri reševanju konfliktnih situacij in nesporazumov ne prispeva veliko	Ne prispeva k reševanju konfliktnih situacij	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
Č28	Ne, nikoli se ni posebej posvečala meni	Ni izkušnje	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
Č29	se ni nikoli posvetila meni, se pogovarjala z mano o zadevah okoli rejništva	Nikoli se ni posvečala	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka
Č30	Nikoli ni vprašala za moje mnenje, kako se počutim, kaj jaz mislim o določenih stvareh	Ni nikoli vprašala za mnenje	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka

13.6 Priloga 6: Kodiran intervju D

- 1 Koliko ste bili stari, ko je v družino prišel prvi otrok?

15let.

Ste doma še vedno rejniki?

Ne.

- 2 Kakšne spomine imate o prihodu prvega otroka k vam v rejništvo? Kaj so vam o tem povedali starši, kako so vam obrazložili rejništvo, kaj bo zdaj drugače?

Spomnim se, da je bil približno mojih let, dobro leto starejši. (D1) Bil je neproblematičen fant, ki je obiskoval srednjo gostinsko šolo. (D2) Obrazložili doma niso nič, se ni smo o tem niti kaj dosti

- pogovarjali. (D3)Povedali so, da bo mami se začela ukvarjati z rejništvom, sedaj ko je pustila službo.(D4)
- 3 Kaj se je zgodilo z otrokom, da je prišel k vam? Se morda spomnite kako ste se ob tem počutili? Vas je kdo vprašal kaj mislite o vsem skupaj? So vam povedali da potrebujejo tudi vašo pomoč? Kdo je o tem govoril z vami (eden od staršev/oba skupaj/ socialna delavka)?
- Ta prvi fant je k nam prišel, ker je njegova mama imela novega partnerja, ki ga ni sprejemal in je moral od doma. Za druga dva ne vem kakšna je bila situacija doma. Pri zadnjem, pa je bila težava ker mama ni bila dovolj samostojna in odgovorna, ni imela službe, ni znala skrbeti zanj. Se je pa po nekaj letih zadnji otrok vrnil k njej, ker je uredila svojo življenjsko situacijo. Ko prišel prvi otrok je bilo seveda malo čudno, saj je bila tuja oseba. (D5)
- Ni pa nihče vprašal kaj si mislim o vsem skupaj ali povedal, da bi bila potrebna moja pomoč. (D6)Smo pa bili vedno otroci zraven, tudi ko je na obisk prišla socialna delavka. (D7)Ni pa nihče posebej govoril o tem z nami. (D8)
- 4 Kakšne spremembe je prinesel prihod otroka v vašo družino? Opišite jih. (vloga/delovanje družine/naloge/odnosi do staršev, med starši/komuniciranje). So se starši trudili, da nebi občutili sprememb?
- Sigurno smo rabili določen čas da smo se navadili eden na drugega, posebnih sprememb pa mislim da ni bilo.(D9) Morda so se naloge malo razporedile(D10), mi smo imeli že od prej razdeljeno kaj kdo počne, rejniški otroci pa so potem tudi dobili svoje obveznosti in naloge. (D11) Pri prvem rejniškem otroku je bilo najmanj sprememb, ker ni bil težaven.(D12) Več sprememb je bilo pri naslednjih otrocih, ki so bili bolj težavni oziroma zadnji, ki je prišel v rejništvo je bil ob tem star le dve leti.(D13) Tu pa se je komuniciranje spremenilo.(D14) saj je bilo več stresa in slabe volje.(D15) pa tudi naloge so se bolj razporedile. (D16) kot sem že omenila. Sploh pri drugem in tretjem otroku je bilo veliko sprememb.(D17) saj je bilo z njima veliko težav v šoli in doma.(D18) Eden od njiju je kradel, drugi je večkrat pobegnil od nas in smo ga potem iskali. (D19)To je bilo stresno obdobje za vse člane (D20). Bilo je manj komunikacije in skupnega časa. (D21) ker je bilo na koncu v družini 5 bioloških otrok in trije rejniški. Potem ni bilo več tako lušno, vsi smo bili obremenjeni s tem (D22), vse se je vrtelo okrog njiju. Smo se pa trudili ves čas, da so bili vsi otroci isto vključeni v našo igro, se nismo ločevali od njih. Smo bili neobremenjeni s tem, kot otroci. Doma se nismo nič posebej pripravljali ali imeli kakšnih sestankov, kam jih bomo dali, kako se bo to izpeljalo.(D23)
- Starši se niso trudili, da nebi občutili sprememb saj je bilo to zanje zelo stresno obdobje.(D24) Imeli so dva majhna biološka otroka, enega malega rejniškega, dva problematična rejniška,... Tako da sta se zgolj trudila, da se je konec dneva vse izšlo. (D25)
- Starša se nista nikoli trudila, da se nebi občutilo sprememb.(D26) trudili so se da so zvozili vse skupaj ker je bilo vsega skupaj veliko.(D27) Niti ni bilo časa se ukvarjati s podrobnostmi. (D28)
- 5 Ko pogledate nazaj, kako bi opisali spremembe v času rejništva (od začetka do konca rejništva, kaj se je vmesnem času spremenilo (vloge, odnosi, komunikacija))?
- Kot sem že omenila se je predvsem spremenilo preživljanje skupnega časa, ki ga je bilo malo. (D29)Starša sta se predvsem trudila usklajevati vse obveznosti pri tolikšnem številu otrok in sta skrbela, da bi bilo čim manj konfliktov (D30), tako, da je za kaj več že zmanjkalo časa. Spremenile so se vloge vseh članov(D31), naše vloge (bioloških otrok) so morda postale malo manj pomembne, (D32)ker so

bili v središču bolj rejniški otroci.(D33) Sploh ko sta prišla drug in tretji otrok, ki sta bila bolj problematična in se je vse vrtelo okrog njiju. Po svoje je bila to velika sprememba, saj so bili v družini trije »tujci«, vsak s svojo zgodbo in težavami. (D34)Zaradi tega se nikoli nisem počutila odrinjene ali da bi prejemale manj pozornosti, je bilo pa drugače. (D35)Ni bilo pa nobenih bistvenih sprememb v družini, kar se tiče komunikacije ali pa vlog. (D36)

- 6 Ste bili v procesu rejništva kdaj povabljeni v odločitve koliko otrok boste imeli v rejništvu, kdaj se bo rejništvo zaključilo?

Ne, nikoli.(D 37) Mami je mogla imeti 3 otroke v rejništvu, ker je to opravljala kot poklicno dejavnost, tako da tu nismo mogli veliko vplivati(D38). Rejništvo prvega otroka se je končalo z njegovo polnoletnostjo, zadnji otrok se je vrnil v biološko družino, pri drugem in tretjem otroku pa se je rejništvo zaključilo iznenada zaradi smrti mame. Tako, da tudi ni bila dolgo rejnica. Nismo pa bili otroci nikoli povabljeni v odločanje. (D39)

- 7 Prosim opišite mi, kakšna je bila v vsem tem času vloga socialne delavke (na IPS/doma). Ali se je kdaj posvetila posebej vam? Vam je dopuščala, da se vaš glas sliši?

Vedno sem bila prisotna pri pogovorih, saj sem bila že dovolj stara, nikoli pa se ni posvečala posebej meni. (D41)Nikoli ni vprašala za moje mnenje, moje občutke. (D42)Ni bilo nobene konkretne pomoči s strani centra za socialno delo(D43). Mami je povedala kakšna situacija je bila, kje je težava in to je bilo to. Ni pa nikoli nihče nič naredil da bi zelo pomagal. Opravila je razgovor s starši, ni pa se nikoli posvetila otrokom. (D44)Ona se je prišla pogovarjati s starši o nekem dotičnem otroku oziroma situaciji. (D45)

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
D1	Spomnim se, da je bil približno mojih let, dobro leto starejši	Bil približno mojih let	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
D2	Bil je neproblematičen fant, ki je obiskoval srednjo gostinsko šolo.	Neproblematičen fant	Prihod prvega otroka	Spomini o prihodu	Prihod
D3	Obrazložili doma niso nič, se ni smo o tem niti kaj dosti pogovarjali.	Doma se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
D4	Povedali so, da bo mami se začela ukvarjati z rejništvom, sedaj ko je pustila službo.	Mami začela ukvarjati z rejništvom	Informacije	Pripravljenost na prihod	prihod
D5	Ko prišel prvi otrok je bilo seveda malo čudno, saj je bila tuja oseba.	Čudno, ker je bila tuja oseba	Občutki ob prihodu	Razlogi za prihod	Prihod
D6	Ni pa nihče vprašal kaj si mislim o vsem skupaj ali povedal, da bi bila potrebna moja pomoč.	Se nismo pogovarjali o mojem mnenju	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Odločanje
D7	Smo pa bili vedno otroci zraven, tudi ko	Smo bili prisotni ob	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Odločanje

	je na obisk prišla socialna delavka	obiskih			
D8	Ni pa nihče posebej govoril o tem z nami	Se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
D9	Sigurno smo rabili določen čas da smo se navadili eden na drugega, posebnih sprememb pa mislim da ni bilo	Potrebno se je bilo navaditi	So bile	Prisotnost sprememb	Spremembe
D10	so se naloge malo razporedile	Naloge so se porazporedile	Prerazporeditev nalog	Vrsta sprememb	Spremembe
D11	rejniški otroci pa so potem tudi dobili svoje obveznosti in naloge	Rejniški otroci dobili svoje naloge	Prerazporeditev nalog	Vrsta sprememb	Spremembe
D12	Pri prvem rejniškem otroku je bilo najmanj sprememb, ker ni bil težaven	Pri prvem rejniškem otroku	Ni bilo	Prisotnost sprememb	Spremembe
D13	Več sprememb je bilo pri naslednjih otrocih, ki so bili bolj težavni oziroma zadnji, ki je prišel v rejništvo je bil ob tem star le dve leti.	Težavni rejniški otroci in majhen otrok	Dodatne obveznosti	Prisotnost sprememb	Spremembe
D14	Tu pa se je komuniciranje spremenilo	Sprememba komunikacije	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D15	saj je bilo več stresa in slabe volje	Več stresa in slabe volje	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D16	pa tudi naloge so se bolj razporedile	So se naloge bolj razporedile	Prerazporeditev nalog	Vrsta sprememb	Spremembe
D17	Sploh pri drugem in tretjem otroku je bilo veliko sprememb	Predvsem pri drugem in tretjem otroku	Negativne spremembe	Prisotnost sprememb	Spremembe
D18	saj je bilo z njima veliko težav v šoli in doma	Veliko težav v šoli in doma	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D19	Eden od njiju je kradel, drugi je večkrat pobegnil od nas in smo ga potem iskali	Eden kradel, drugi bežal od doma	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D20	To je bilo stresno obdobje za vse člane	Več stresa za vse	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D21	Bilo je manj komunikacije in skupnega časa,	Manj skupnega časa	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D22	vsi smo bili obremenjeni s tem	Obremenjenost vseh	negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D23	Doma se nismo nič posebej pripravljali ali imeli kakšnih sestankov, kam jih bomo dali, kako se bo to izpeljalo	Ni bilo posebnih priprav	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
D24	Starši se niso trudili, da nebi občutili sprememb saj je bilo to zanje zelo stresno obdobje	Niso imeli časa prikrivati sprememb	Trud	Prisotnost sprememb	Spremembe

D25	Tako da sta se zgolj trudila, da se je konec dneva vse izšlo	Da se vse izide	Trud	Prisotnost sprememb	Spremembe
D26	Starša se nista nikoli trudila, da se nebi občutilo sprememb	Niso trudili da se spremembe nebi občutile	Trud	Prisotnost sprememb	Spremembe
D27	trudili so se da so zvozili vse skupaj ker je bilo vsega skupaj veliko	Ogromno odgovornosti	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D28	Niti ni bilo časa se ukvarjati s podrobnostmi	Ni bilo časa	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D29	Kot sem že omenila se je predvsem spremenilo preživljanje skupnega časa, ki ga je bilo malo	Primanjkovanje skupnega časa	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
D30	Starša sta se predvsem trudila usklajevati vse obveznosti pri tolikšnem številu otrok in sta skrbela, da bi bilo čim manj konfliktov	Ogromno obveznosti in usklajevanja	Dodatne obveznosti	Prisotnost sprememb	spremembe
D31	Spremenile so se vloge vseh članov	Vloge	So bile	Prisotnost sprememb	Spremembe
D32	naše vloge (bioloških otrok) so morda postale malo manj pomembne,	Vloge bioloških otrok manj pomembne	So bile	Prisotnost sprememb	Spremembe
D33	ker so bili v središču bolj rejniški otroci	V središču rejniški otroci	Odnosi	Prisotnost sprememb	Spremembe
D34	Po svoje je bila to velika sprememba, saj so bili v družini trije »tujci«, vsak s svojo zgodbo in težavami.	Vsak s svojo zgodbo, tujci	Nov član	Prisotnost sprememb	sprememba
D35	Zaradi tega se nikoli nisem počutila odrinjene ali da bi prejemala manj pozornosti, je bilo pa drugače	Ni odrinjenosti ali manj pozornosti	Ni bilo	Prisotnost sprememb	Sprememba
D36	Ni bilo pa nobenih bistvenih sprememb v družini, kar se tiče komunikacije ali pa vlog	Ni bilo drastičnih sprememb	Ni bilo	Prisotnost sprememb	Sprememba
D37	Ne, nikoli (<i>povabljen v odločitve</i>)	Nikoli vabljen	Izključenost	Skupno odločanje	Odločanje
D38	Mami je mogla imeti 3 otroke v rejništvu, ker je to opravljala kot poklicno dejavnost, tako da tu nismo mogli veliko vplivati	Ni bilo-rejništvo kot poklic	O poteku rejništva	Skupno odločanje	Odločanje
D39	Nismo pa bili otroci nikoli povabljeni v odločanje	Nismo imeli besede	Izključenost	Skupno odločanje	Odločanje

D40	Večkrat je prišla na obisk na dom, sploh ko je bila kakšna konfliktna situacija	Ob težavah	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
D41	Vedno sem bila prisotna pri pogovorih, saj sem bila že dovolj stara, nikoli pa se ni posvečala posebej meni.	Prisotna pri pogovoru, nikoli posvečala meni	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka
D42	Nikoli ni vprašala za moje mnenje, moje občutke	Nikoli ni vprašala	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka
D43	Ni bilo nobene konkretne pomoči s strani centra za socialno delo	Ni konkretnega prispevka	Pomoč	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
D44	Opravila je razgovor s starši, ni pa se nikoli posvetila otrokom.	Ni posvečanja biološkim otrokom	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
D45	Ona se je prišla pogovarjati s starši o nekem dotičnem otroku oziroma situaciji.	Ob težavah	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka

13.7 Priloga 7: Kodiran intervju E

- Koliko ste bili stari, ko je v družino prišel prvi otrok?
Nekje med 16 in 18 let.
- Ste doma še vedno rejniki?
Ne.
- Kakšne spomine imate o prihodu prvega otroka k vam v rejništvo? Kaj so vam o tem povedali starši, kako so vam obrazložili rejništvo, kaj bo zdaj drugače?
Moji spomini na prihod prvega otroka v hišo so prijetni, kot najstniško dekle mi je bilo prijetno rokovati z malim otročičkom (E1) (star 3 tedne). V vsakodnevno rutino se je vneslo nekaj novega. Spomnim se tudi, da sem nekaj tednov po prihodu otroka spesnila pesmico na temo rejništva- se me je kar dotaknilo zavedanje, da ta otrok po vsej verjetnosti ne bo nikoli pri svojih starših. Poznala sem rejništvo že od prej, ker je bila rejnica tudi stara mama, so mi razložili doma.(E2) sva bila z bratom o tem seznanjena. Sem vedela kaj to je, sem poznala zadevo.
Obrazložili niso veliko, povedali so, da bo mami začela z rejništvom, ker je ostala doma za skrb treh starejših ljudi, kot nek vir prihodka in zavarovanja pa je začela še z rejništvom(E3). Več obrazloženo pa mi ni bilo, ker sem zadevo v osnovi že poznala. (E4)
- Kaj se je zgodilo z otrokom, da je prišel k vam? Se morda spomnite kako ste se ob tem počutili? Vas je kdo vprašal kaj mislite o vsem skupaj? So vam povedali da potrebujejo tudi vašo pomoč? Kdo je o tem govoril z vami (eden od staršev/oba skupaj/ socialna delavka)?
Poznam vse zgodbe v ozadju, kakšen je bil razlog da so otroci prišli k nam v rejništvo. (E5)Ker ni bilo zgodb o nasilju in zlorabi, bolj kot bolezenska stanja, mi ni bilo grozno (E6). Niso bile neke težke

- zgodbe. Vsi so imeli stike s starši. Ne, nikoli ni nihče vprašal o mojem mnenju o vsem skupaj. (E7) Seznani so naju z bratom in to je bilo to. (E8) Morda tudi s tega vidika ker sva to oba že poznala od prej. (E9) Na začetku so bili mešani občutki ampak se nihče ni preveč ukvarjal s tem. (E10)
- Ne spomnim se kdo točno nama je to povedal, zagotovo ne socialna delavka. (E11) Ni bilo rečeno, da bo potrebna moja pomoč, vem pa da je mami rekla da sva dovolj stara da te stvari razumeva in da bova lahko pomagala če bo potrebna pomoč v smislu skrbi za otroka. (E12)
- 5 Kakšne spremembe je prinesel prihod otroka v vašo družino? Opišite jih. (vloga/delovanje družine/naloge/odnosi do staršev, med starši/komuniciranje). So se starši trudili, da nebi občutili sprememb?
Kar naenkrat je bil majhen otrok v družini. (E13) prvi otrok je bil star le nekaj tednov ko je prišel k nam. to je bil sigurno ena taka velika sprememba, ker sva bila z bratom oba že starejša. Malo je zmanjkalo časa za naju z bratom, ker se je vse vrtelo okrog tega otroka. (E14) Vsi smo se morali navaditi na novo rutino z dojenčkom. Drugače pa nekih drastičnih sprememb ni bilo. (E15) ker tudi prej nismo preživljali veliko prostega časa skupaj. Imeli smo kmetijo doma, z bratom sva imela oba delo s šolo in sva bila vpeta v to. Kakšne bistvene razlike ni bilo.
- Ja, sigurno sta se trudila da nebi občutila sprememb. (E16) Nisva pa nikoli zaradi tega ker ima ona dodatne obveznosti midva bila prikrajšana za karkoli. (E17)
- 6 Ko pogledate nazaj, kako bi opisali spremembe v času rejništva (od začetka do konca rejništva, kaj se je vmesnem času spremenilo (vloge, odnosi, komunikacija))?
Spremenil se je predvsem način razmišljanja, da včasih kljub trudu ne moreš vsega spremeniti. (E18) Sčasoma se je mami nehala toliko sekirati, je videla da se lahko tudi z manj truda in sekiranja naredi isto. Pa morda to spoznanje, da bodo ljudje mislili svoje ne glede na to kaj in kako ti delaš.
- 7 Ste bili v procesu rejništva kdaj povabljeni v odločitve koliko otrok boste imeli v rejništvu, kdaj se bo rejništvo zaključilo?
Ja potem kasneje sva bila aktivno vključena v pogovor. (E19) Ne toliko o sprejemu novih otrok ampak o prekinitvi rejništva. (E20) Smo skupaj sprejeli odločitev, da kljub zahtevnosti bomo obdržali otroka do konca. Najbrž ker sva bila toliko starejša.
- 8 Prosim opišite mi, kakšna je bila v vsem tem času vloga socialne delavke (na IPS/doma). Ali se je kdaj posvetila posebej vam? Vam je dopuščala, da se vaš glas sliši?
Dejansko smo od socialne službe pričakovali več kot pa smo dobili. (E21) To se spomnim, da je mami večkrat omenila. Jaz pa neke izkušnje s socialno delavko nimam (E22). Nikoli ni vprašala o najinem mnenju, nikoli nisva bila predmet pogovorov. (E23) Vem, da je prišla na obisk, da je bilo čisto prijetno, nikoli pa se pogovor ni vezal na naju. (E24) Mogoče bi bila bolj vpeta v to, če bi imela težavo z rejništvom, ker pa sva oba z bratom to lepo sprejemala se ni nihče oziral na naju.

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
E1	Moji spomini na prihod prvega otroka v hišo so prijetni, kot najstniško dekle mi je bilo prijetno rokovati z malim otročičkom	Prijetno	Pozitivni	Spomini o prihodu	Prihod
E2	Poznala sem rejništvo	Poznala	Informacije	Pripravljenost na	Prihod

	že od prej, ker je bila rejnica tudi stara mama, so mi razložili doma	rejništvo		prihod	
E3	Obrazložili niso veliko, povedali so, da bo mami začela z rejništvom, ker je ostala doma za skrb treh starejših ljudi, kot nek vir prihodka in zavarovanja pa je začela še z rejništvom	Niso veliko povedali	Informacije	Pripravljenost na prihod	Prihod
E4	Več obrazloženo pa mi ni bilo, ker sem zadevo v osnovi že poznala	Poznala rejništvo	Informacije	Pripravljenost na prihod	Prihod
E5	Poznam vse zgodbe v ozadju, kakšen je bil razlog da so otroci prišli k nam v rejništvo	Poznala razloge	Zgodbe v ozadju	Razlog za prihod	Prihod
E6	Ker ni bilo zgodb o nasilju in zlorabi, bolj kot bolezenska stanja, mi ni bilo grozno	Ni bilo grozno	Občutki	Razlogi za prihod	Prihod
E7	Ne, nikoli ni nihče vprašal o mojem mnenju o vsem skupaj.	Se nismo pogovarjali	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
E8	Seznani so naju z bratom in to je bilo to	Seznani te	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
E9	Morda tudi s tega vidika ker sva to oba že poznala od prej	Poznala rejništvo	Informacije	Pripravljenost na prihod	Prihod
E10	Na začetku so bili mešani občutki ampak se nihče ni preveč ukvarjal s tem	Se ni nihče ukvarjal s tem	Občutki ob prihodu	Razlogi za prihod	Prihod
E11	Ne spomnim se kdo točno nama je to povedal, zagotovo ne socialna delavka	Ne s socialno delavko	Pogovor	Pripravljenost na prihod	Prihod
E12	Ni bilo rečeno, da bo potrebna moja pomoč, vem pa da je mami rekla da sva dovolj stara da te stvari razumeva in da bova lahko pomagala če bo potrebna pomoč v smislu skrbi za otroka	V smislu skrbi za otroka	Potrebna pomoč	Spomini o prihodu	Prihod
E13	Kar naenkrat je bil majhen otrok v družini	Majhen otrok	Nov član	Vrsta sprememb	Spremembe
E14	Malo je zmanjkalo časa za naju z bratom, ker se je vse vrtelo okrog tega otroka	Primanjkanje časa	Negativne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
E15	nekih drastičnih sprememb ni bilo	Drastičnih sprememb	Ni bilo	Prisotnost sprememb	Spremembe
E16	Ja, sigurno sta se trudila da nebi občutila sprememb	Da nebi občutila sprememb	Trud	Prisotnost sprememb	Spremembe

E17	Nisva pa nikoli zaradi tega ker ima ona dodatne obveznosti midva bila prikrajšana za karkoli.	Na račun tega ni bilo prikrajšanosti	Dodatne obveznosti	Prisotnost sprememb	Spremembe
E18	Spremenil se je predvsem način razmišljanja, da včasih kljub trudu ne moreš vsega spremeniti	Način razmišljanja	Pozitivne spremembe	Vrsta sprememb	Spremembe
E19	Ja potem kasneje sva bila aktivno vključena v pogovor	V pogovor	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje
E20	Ne toliko o sprejemu novih otrok ampak o prekinitvi rejništva.	Prekinitve rejništva	Vključenost	Skupno odločanje	Odločanje
E21	Dejansko smo od socialne službe pričakovali več kot pa smo dobili	Pričakovali več kot smo dobili	Pomoč	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
E22	Jaz pa neke izkušnje s socialno delavko nimam	Ni izkušnje	Stik z biološkim otrokom	Vloga socialne delavke	Socialna delavka
E23	Nikoli ni vprašala o najinem mnenju, nikoli nisva bila predmet pogovorov.	Nikoli ni vprašala	Mnenje otroka	Glas otroka	Socialna delavka
E24	Vem, da je prišla na obisk, da je bilo čisto prijetno, nikoli pa se pogovor ni vezal na naju	Ne posvečanje biološkim otrokom	Obiskovanje	Vloga socialne delavke	Socialna delavka

13.8 Priloga 8: Osno kodiranje intervjujev

PRIHOD

Kategorija 1: Spomini o prihodu

- Pozitivni
 - Prijetno (E1)
- Potrebna pomoč
 - V smislu skrbi za otroka (E12)
- Prihod prvega otroka
 - Se ne spomnim (A1), (Č1), (Č2), (Č18)
 - Bolj v spominu druge stvari (A2)
 - Prišel kot dojenček (C1)
 - Povedali, da pride punca (B2)
 - Bil mojih let (D1)
 - Neproblematičen fant (D2)

Kategorija 2: Pripravljenost na prihod

- Informacije

- Poznala rejništvo (E2), (E4), (E9)
- Niso veliko povedali (E3)
- Mami se bo začela ukvarjati z rejništvom (D4)
- Pogovor
 - Se nismo pogovarjali o mojem mnenju (E7), (A7), (D6)
 - Seznanitev (E8), (B1)
 - Ne s socialno delavko (E11)
 - Doma se nismo pogovarjali (A3), (C2), (Č3), (Č5), (Č10), (D3), (D8)
 - Obrazložitev, da smo nadomestna družina (C3)
 - Rejenci lahko odšli, ko bodo razmere boljše (C4)
 - Smo se pogovarjali, ko je prišlo do konflikta (Č9)
 - Z obema staršema (Č11)
 - Ni bilo posebnih priprav (D23)

Kategorija 3: Razlog za prihod

- Zgodbe v ozadju
 - Poznala razloge (E5), (A4), (A5), (Č7)
 - Na začetku niso povedali (C5)
 - Kasneje povedali razloge (C6), (B4), (B5), (Č6)
 - Pomembno, da vsi vemo kakšno je stanje v biološki družini (Č8)
- Občutki ob prihodu
 - Ni bilo grozno (E6)
 - Se ni nihče ukvarjal s tem (E10), (Č4)
 - Brez posebnih spominov na občutke (A6)
 - Vesel, navdušen (B3)
 - Čudno, ker je bila tuja oseba (D5)

SPREMEMBE

Kategorija 1: Vrsta sprememb

- Nov član
 - Vsak s svojo zgodbo, tujci (D34)
 - Majhen otrok (E13)
 - Kar sem prej počel sam, sva sedaj počela v dvoje (B9)
- Negativne spremembe
 - Manj skupnega časa (D21), (D29)
 - Primanjkovanje časa (D28), (E14)
 - Obremenjenost vseh (D22)
 - Veliko težav v šoli in doma (D18)
 - Eden kradel, drugi bežal od doma (D19)
 - Rejenec breme v šoli (A9)
 - Več konfliktov (C19), (Č15)

- Konflikti zaradi iskanja mej (C18)
- Več stresa in slabe volje (D15), (D20)
- Sprememba komunikacije (D14)
- Predvsem pri drugem in tretjem otroku (D17)
- Pozitivne spremembe
 - Način razmišljanja (E18)
 - Spremembe predvsem na bolje (A13)
 - Manj napeti odnosi (Č19)
 - Lažja komunikacija (Č20)
 - Manj konfliktov (Č21)
- Prerazporeditev nalog
 - Da ni bilo breme le na bioloških otrocih (A10), (D10)
 - Pomoč pri šolskem delu (C12)
 - Vsak dobi novo vlogo, naloge (C15), (D11), (D16)
 - Več nalog (Č14)

Kategorija 2: Prisotnost sprememb

- Ni bilo
 - Odrinjenosti ali manj pozornosti (D35)
 - Drastičnih sprememb (E15), (B12), (D36)
 - Pri prvem rejniškem otroku (D12)
- So bile
 - O tem smo se pogovarjali (C13)
 - Starši pustili, da je šlo svojo pot (C16)
 - Procesne, del odraščanja (B13)
 - Potrebno se je bilo navaditi (D9)
 - Spremenile vloge (D31)
 - Vloge bioloških otrok manj pomembne (D32)
- Vzgoja
 - Rejniški otroci naučili reda in delavnosti (A14)
 - Vzgajala vse isto (A15)
- Dodatne obveznosti
 - Na račun tega ni bilo prikrajšanosti (E17)
 - Težavni rejniški otroci in majhen otrok (D13)
 - Ogromno obveznosti, usklajevanja (D30)
- Odnosi
 - Se niso spremenili (A11), (B10)
 - Na začetku velika sprememba (C14)
 - Sedaj sami rešimo konflikt (C20)
 - Središče rejniški otroci (D33)
- Trud

- Da nebi občutili sprememb (E16), (A12), (B11)
- Da bi bilo rejniškim otrokom čim lažje (C17)
- Niso imeli časa prikrivati sprememb (D24), (D26)
- Da se vse izide (D25)

ODLOČANJE

Kategorija 1: Skupno odločanje

- Vključenost
 - V pogovor (E19)
 - Prekinitev rejništva (E20), C(21)
 - Če se kdo nebi strinjal, bi upoštevali (C8)
 - Upoštevanje mnenj vseh članov (C11), (C22), (C24)
- Izključenost
 - Nismo imeli besede (A17), (D39)
 - Nikoli vabljeni k odločanju (D37)
- O poteku rejništva
 - Ni bilo – rejništvo kot poklic (A16), (D38)
 - Vedno vprašali za mnenje (C7)
 - Strinjanje, da dobimo še enega otroka (C9), (C10)
 - Se skupaj odločimo ali vzamemo novega (C23)
 - Smo se pogovarjali vsi skupaj (B14)
 - Zaključek z vrnitvijo v biološko družino (B15)
 - Povabljen v odločitve (Č22)
 - Skupaj odločili o zaključku (Č23)

SOCIALNA DELAVKA

Kategorija 1: Vloga socialne delavke

- Stik z biološkim otrokom
 - Ni izkušnje (E22), (A19), (C25), (C29), (Č25), (Č28)
 - Pogovor ob konfliktu z rejniškim otrokom (C26)
 - Občutek napadenosti (C27), (C28)
 - Pogovor o mojem mnenju z njo in starši (B6)
 - Pogovor o občutkih, odnosih (B17)
 - Posvečanje le meni (B19)
- Obiskovanje
 - Ni posvečanja biološkim otrokom (E24), (D44)
 - Rejniške otroke ob praznikih (A18)
 - Ob težavah (A20), (D40), (D45)
 - Čas namenjen rejniškim otrokom (A21)
 - Smo bili prisotni ob obiskih (D7)

- Splošna vloga
 - Ni i mela velike vloge (Č12)
 - Rejniška otroka vidi kot popolna kljub maminemu poročanju o težavah (Č26)
 - Ne prispeva k reševanju konfliktov (Č27)
- Pomoč
 - Pričakovali več kot smo dobili (E21)
 - Ni konkretnega prispevka (D43)

Kategorija 2: Glas otroka

- Mnenje otroka
 - Nikoli ni vprašala (E23), (A22), (Č29), (Č30), (D42)
 - So povedali, da moje mnenje šteje (B7)
 - Vprašala kako vidim določeno stvar (B16)
 - Občutek, da je moje mnenje pomembno (B18)
 - Nihče ni povedal ,da bi bila potrebna moja pomoč (Č13)
 - Prisotna pri pogovoru, nikoli posvečala meni (D41)